

Postproduktionistisen kalastuksen luontosuhteet

Diskursiivis-materiaalinen tarkastelu vapaa-ajankalastajien saalisvalokuvista

Pro gradu –tutkielma

Petteri Lepistö

Kasvatustieteiden tiedekunta

Lapin yliopisto

2018

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Postproduktionistisen kalastuksen luontosuhteet - Diskursiivis-materiaalinen tarkastelu vapaa-ajankalastajien saalisvalokuvista

Tekijä: Heikki Petteri Lepistö

Koulutusohjelma/oppiaine: Kasvatustiede

Työn laji: Pro gradu -työ x Laudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 84

Vuosi: 2018

Tiivistelmä:

Tutkielmassani tarkastelen, millaista luontosuhdetta vapaa-ajankalastajien saalisvalokuvat esittävät ja tuottavat. Tutkimukseni aihevalintaa perustelen yhteiskunnallisella ajankohtaisuudella; kalastuslakiuudistus ja siihen liittyvä mediahuomio kertovat luontosuhteen muutoksesta, jossa eläinoikeuspuhe sekä ympäristölliset teemat haastavat totuttuja luontoon suhtautumisen tapoja. Tätä yhteiskunnallista tilaa kuvaan postproduktionistisena siirtymänä teollisesta jälkiteolliseen elämänmuotoon. Saalisvalokuvat tutkimusaineistona ovat ikkuna kalastuskäytäntöihin. Saalisvalokuvissa toteutetut kuvaustekniset ratkaisut ja valinnat sekä ruumiilliset sijoittumiset muodostavat sommitelmaa silmin havaittaviksi visuaalisiksi järjestyksiksi. Tyypittelemällä näitä järjestyksiä hahmottelen saalisvalokuvaamisen käytäntöjä sekä tulkitsen niiden tuottamia merkityksiä ja subjektipositioita kuvaustapahtuman osallisille. Tulkinnan tein kalastuksen kulttuurin tuntemustani vasten ja muodostin saaliskuvan toiminnallista logiikkaa kalastuksen luontosuhteen esittäjänä.

Kalastuksen luontosuhde rakentuu kahdenlaisen kilpailullisen asetelman kautta; ihmisen ja luonnon kamppailuna sekä kalastajien keskinäisenä kilpailuna. Kalastaminen tuotetaan urheilullisena ja maskuliinisena ajanvietteenä, jonka perusta on kalan ja kalastajan yhteenotossa. Kalastuksen hegemonista homososiaalista ja maskuliinia luonnetta puretaan naisten sekä miesten feminiineissä esityksissä. Huolimatta kalan ja luonnon toimijuudesta kuvaustapahtumassa, saalisvalokuvat tuottavat yksinkertaistavaa mielikuvaa ihmisen ylivallassa luontoa kohtaan. Saaliskuva on mahdollinen esittämään kalastuksen turistikäytäntönä, jossa tehdään luonnosta visualisoitua turistitilaa. Turistinen katse tuottaa kalastuksen luonnosta estetisoitua ja romantisoitua tulkintaa. Jälkiteollisen kalastuksen piirteinä saaliskuvat ovat esittämässä myös kalastuksen perinteitä, luoden yhteyttä menneeseen sekä kuvattujen kesken. Luonto voidaan esittää perhe-elämän näyttämönä, jossa luontokasvatus toteutetaan vanhempien ja lasten yhteisenä vapaa-ajana.

Tutkielmani kehottaa tunnistamaan kalastuksen monimuotoista ilmenemistä kalastuksen hallinnassa sekä luonnonkäytön muotojen sosiaalista, kulttuurista, yhteiskunnallista ja materiaalista luonnetta.

Avainsanat: kalastus, luonto, ympäristö, luontosuhde, saaliskuva, postproduktionismi

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi x

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi x

Sisältö

1. Johdanto.....	5
2. Vapaa-ajankalastuksen luontosuhteet.....	7
2.1. Luontosuhteen sosiaalinen rakentuminen.....	9
2.2. Luontosuhde ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksena	13
2.3. Luonnot diskursseina	14
3. Saalisvalokuvat luontosuhteen esittäjinä.....	17
3.1. Saaliskuvien visuaaliset järjestykset.....	19
3.2. Katse	20
3.3. Visuaalisten järjestysten tulkinta	22
4. Saalisvalokuva-aineisto ja analyysi.....	24
4.1. Tutkimuksen eteneminen	24
4.2. Saalisvalokuva-aineisto	25
4.3. Analyysin toteuttaminen.....	26
5. Kamppaileva luontosuhde.....	32
5.1. Kalastuksen urheilulliset merkitykset	35
5.2. Kalastaja ja saalis.....	39
5.3. Kalastuksen miehinen luonto.....	41
5.4. ”Epäonnistuneet” saaliskuvat	46
5.5. Yhteenveto	48
6. Turistinen luontosuhde	49
6.1. Kalastuksen maisema.....	51
6.2. Saaliin esittelemisen koreografiat.....	53
6.3. Vastuullisuus kalastuksessa.....	55
6.4. Saaliskuvien estetiikka ja romantiikka.....	57
6.5. Yhteenveto	62
7. Käytännöllis-perinteinen luontosuhde.....	63
7.1. Kala ruokana.....	65
7.2. Kalastus eräntäytinä	66
7.3. Perhe luonnossa ja perheen luonto	68
7.4. Yhteenveto	72
8. Pohdinta	73
8.1. Saaliskuva postproduktionismissa	73
8.2. Tutkimuksen validiteetti.....	75
8.3. Kalastuksen ympäristölliset näkymät.....	77

Lähteet	80
---------------	----

Liite 1

Liite 2

Liite 3

1. Johdanto

Kalastuksessa ihminen on aktiivisesti tekemisissä luonnon kanssa. Myöhäismodernissa yhteiskunnassa luontoaktiviteetit kuten kalastus ovat määrittämässä luontosuhteitamme (Eder 1990). Kulttuurisina käytäntöinä luontoaktiviteeteilla on monia kasvattavia merkityksiä, ei pelkästään sille, mitä ajattelemme luonnosta, vaan myös sille, miten asemoidumme siihen. Luontosuhteella voidaan tarkoittaa aineellista vuorovaikutusta luonnon kanssa sekä sitä sosiaalista konstruktiota, jossa tuohon luontoon ollaan suhteessa. Kiinnostukseni kohteena on diskursiivis-materiaalinen merkitystuotanto, jossa kalastuksen ja luontoyhteyden mieltä rakennetaan.

Nykykalastuksen näkyvä käytäntö on valokuvaaminen. Erityinen ja suosittu kuvauksen kohde ovat kalasaaliit. Saaliskuvat tuottavat esityksen kalastuksesta. Saalisvalokuva ei ole neutraali kuvaus menneestä, vaan se tuottaa kohteensa visuaalisissa järjestyksissä luonnosta ja ihmisestä. Analysoin saaliskuvien visuaalisia järjestyksiä eli merkityksellisiä säännönmukaisuuksia. Pyrkimyksenä on tietoisuuden lisääminen kalastuksen luontosuhteen sosiaalisista, yhteiskunnallisista ja kulttuurisista ulottuvuuksista. Saalisvalokuvat kertovat meille kalastuksesta ja sen luontosuhteesta käytännöllisenä sekä symbolisena tekemisenä. Yhtäältä, saaliskuva tekee todenmukaisen esityksen saaliskuvauksen tapahtumasta. Toisaalta, saaliskuvaesityksen merkityksellisyys perustuu kuvan katsojan esiymmärrykseen kuvattusta kohteesta. Saaliskuvan esittämällä käytännöillä on siis symbolinen ulottuvuus.

Ymmärryksenämme siitä, mikä luonto on ja mitä varten, muodostuu käytännöissä, joissa luonnon kanssa ollaan tekemisissä. Luontokäsityksemme kertovat siitä, miten luontoon suhtaudumme ajatuksellisesti ja toiminnallisesti. Tutkimuksen objekti ovat ne dynaamiset suhteet joissa luonto aineellisena kontekstina määrittää kalastusta ja samalla tuota luontoa(suhdetta) konstruoidaan. Ikkunana kalastukseen toimivat vapaa-ajankalastuksen saalisvalokuvat muodostaen empiirisesti tarkasteltavan kohteen eli tutkimusaineiston.

Tulokulmani aiheeseen on monitieteellinen luonto- ja ympäristötutkimus. Tutkielmastani voi löytää tieteenalojen ylittäviä valintoja, mutta sen pääpaino on ympäristösosiologinen. Tutkielmani ovat vaikuttaneet erityisesti visuaalisen kulttuurin tutkimus (Seppänen 2001;2005; Suonpää 2002;2007) ja ympäristöpolitiikan teoretisoinnit, kuten luontopolitiikka (Valkonen 2003; Lehtinen 2005; myös Haila & Lähde 2003), sekä materiaalisuutta tarkastelevat tutkimukset

(Åkerman 2009; Peltola & Åkerman 2012; Nieminen 2015). Tästä syystä lähestyn kalastusta materiaalis-diskursiivisista elementeistä rakentuneena historiallisena ja tilanteisena käytäntönä. Hahmotan kalastuksen luontosuhdetta saalisvalokuvien visuaalisissa järjestyksissä. Tutkimustehtäväksi olen määrittänyt; millaista luontosuhdetta vapaa-ajankalastajien saalisvalokuvat esittävät ja tuottavat?

Tutkielmaraportin rakenne muodostuu johdannon jälkeen seuraavasti. Toisessa luvussa esitellään vapaa-ajankalastuksen luontoyhteyttä diskursiivisissa ja materiaalisissa käytännöissä rakentuvana. Kolmannessa luvussa käsittelen tutkimukseni analyyttistä välineistöä, jolla saalisvalokuvia tutkitaan luontosuhteen esittäjinä ja tuottajina. Neljäs luku on tutkimusprosessin ja analyysin toteuttamisen kuvausta. Luvut viisi, kuusi ja seitsemän ovat tutkimuksen tuloslukuja. Loppupohdinnassa tiivistän kertaalleen saaliskuvan olemusta sekä arvioin tutkimuksen pätevyyttä ja tulosten käytettävyyttä.

2. Vapaa-ajankalastuksen luontosuhteet

Vapaa-ajankalastusta ei ole ihmistieteissä tutkittu paljon (Markuksela 2013; Mordue 2009). Kalastus on tutkimuksellisesti ajankohtainen aihe kalastuslain uudistuksen myötä. Uusi laki tuli voimaan 2016 vuoden alusta. Vaikka laki on voimassa, tutkimuksen ajankohtaisuus koskettaa lain tulkinnan ja asetusten muotoilujen jälkikeskusteluja. Näen, että kalastus on saanut osin kalastuslain uudistuksesta johtuen erityistä mediahuomiota. Myös eläinoikeuskysymyksen ajankoh-
taistuminen, esimerkiksi keskustelut kalojen älykkyydestä ja kivun kokemisesta, perustelevat aihevalintaani. Niin kalastuslakiuudistuksen tarve kuin eläinoikeuspuhekin juontavat juurensa yhteiskunnalliseen luontosuhteen muutokseen, jota kuvataan teollisesta jälkiteolliseen elämänmuotoon siirtymisenä. Kalastus ei ole ulkopuolinen tästä siirtymästä, vaan kohtaa muutosvaa-
teita sekä muovautuu ajallisesti ja paikallisesti.

Tutkimukseni kohteena ei ole kaikenlainen kalastus. Lähtökohtani on niin kalastuksen kuin muunkin luonnonkäytön siirtymä produktivistisesta post-produktivistiseen (Rannikko 2008; 2009; 2016). Pertti Rannikko (2008, 83-86) hahmottelee siirtymää limittäisenä muutoksena teollisesta myöhäisteolliseen, aineellisesta tuotannosta aineettomiin palveluihin, sekä luonnon ajat-
telemisessa hyödykkeiden tuottajasta yksilöllisen kulutuksen ja elämysten kohteeksi. Luonto ei ole enää työpaikka, vaan yhä useammin vapaa-ajan ympäristö ja haastaen teollista rationaliteet-
tia (Rannikko 2016; 2008, 83). Myös kalastus on yhä enenevässä määrin vapaa-ajalla tapahtuvaa toimintaa jolla ei ole ravintotaloudellista merkitystä. Kaupungistumisen, elintason nousun ja va-
paa-ajan lisääntymisen myötä erilaiset kalastuksen turistiset muodot lisääntyvät. Kalastusmene-
telmien käytössä on nähtävissä muutos passiivisten pyydysten käytöstä aktiivisiin eli vapakalas-
tuksen menetelmiin (Virkistyskalastus Suomessa 2002, 23). Siirtymä postproduktivismiin näkyy
vapaa-ajankalastuksessa saaliin ravintotaloudellisen merkityksen vähenemisenä, samalla kun
elämykselliset ja virkistykselliset merkitykset korostuvat (Soppela 2009, 26; Mikkola & Yrjölä
2003). Siirtymä post-produktivismiin ei tarkoita sitä, etteikö vapaa-ajan kalastuksen saalista voi-
taisi käyttää ravinnoksi. Niin myös tehdään. Huomioni on rakenteellisessa kehityksessä; teollis-
tumisessa, kaupungistumisessa ja vapaa-ajan lisääntymisessä sekä sen seurauksena luonnon uu-
denlaisessa ”löytämisessä” (Haila 2005; Valkonen & Salonen 2016).

Kalastaminen tapahtuu yhä useammin vapaa-ajalla eli työn ulkopuolella. Vapaa-ajalla tapahtuvasta kalastuksesta voidaan puhua virkistys-, vapaa-ajan, kotitarve-, harrastus-, urheilu- ja matkailukalastuksena. Näitä voidaan vielä jaotella eri kalastusmuotoihin, kuten aktiivi- tai passiivipyydyttämiseen sekä kalastusmatkailuun tai matkailukalastukseen (Hemmi 1995). Tutkimukselleni on osoittautunut haasteeksi löytää sopivaa kalastuskäsitettä, sillä tutkimukseni tavoitteena on osaltaan tavoittaa erilaisia mielikuvia, joita kalastukseen liittyy. Jokainen kalastus-sanan etuliite tuottaa näitä merkityksiä. Lähimpänä käsitteenä tutkimusorientaatiooni nähden on vapaa-ajankalastus. Käsitteen ongelmat liittyvät siihen, että vapaa-aika vaatii vastapainoksi työtä. Vapaa-ajankalastus on työtä kalastusoppaille, eräjournalisteille ja välinevalmistajille. Kun jotkut ihmiset kalastavat vapaa-ajallaan, vaatii se samalla toisten ihmisten työpanosta. Siten vapaa-ajankalastus ei ole kaikkien vapaa-aikaa. Toisaalla myös työttömät tai osittaisessa luontaistaloudessa elävät asettuvat huonosti tähän määrittelytapaan.

Vapaa-ajan termi arvottaa kalastuksesta vähemmän tärkeää ja välttämätöntä erona historiallisesti vallinneisiin kalastuksen orientaatioihin. Kun kalastus yhä useammin nähdään vapaa-ajan kehyksessä, muuttuvat myös kalastuksen oikeuttamisen perustelut. Myös virkistyskalastuksen käsitteen ongelmat juontuvat sen kytkeytymisessä vapaa-aikaan, sillä se ohjaa näkemään kalastuksen päätarkoituksena virkistäytymisen. Nykysuomessa kalastukseen liitetyt merkitykset ovat juuri vapaa-aika ja virkistys. Googlen kuvahaku hakusanalla ”kalastus” tarjoaa kymmeniä kuvia ennen ensimmäistä ammattimaiseen kalastukseen viittaavaa kuvaa. Oletan, että laajasti ymmärretty kalastuskuvasto esittää ja tuottaa kalastusta ei-teollisena ja virkistykseellisenä toimintana.

Kalastuksella on paikallisesti monenlaisia muotoja ja näyttää siltä, että muodot myös lisääntyvät (Lappalainen 1998; Mordue 2013). Voidaan puhua kalastusmuotojen ekspansiosta. Kalastuksen muotojen lisääntyminen liittyy yhteiskunnallis-kontekstuaalisiin tekijöihin. Pekka Salmen (2013) mukaan tämän hetkisen kalatalouden piirteitä ovat virkistyskäytön lisääntyminen, ympäristön- ja luonnonsuojelun voimistuminen sekä kalaruoan terveellisyyden, saatavuuden ja ekologisuuden nouseminen yhteiskunnallisiksi kysymyksiksi. Kalastuksen hallinta on muuttunut yhä haastavammaksi luonnon monimuotoisuuden suojelun ja virkistyskäytön lisääntymisen myötä (mt.). Suojelun ja käytön kysymykset ovat aina sidoksissa käsityksiin ja mielikuviin luonnosta sekä käytäntöihin, joissa nämä ymmärrykset muodostuvat. Ymmärrys luonnosta on historiallisesti muodostunut sisältäen näkemyksiä ihmisestä sekä yhteiskunnan suhtautumisesta luontoon (Williams 2003). Erilaisilla luonnon ymmärtämisen tavoilla on käytännöllisiä seurauksia luonnolle ja ihmisille suoraan sekä välillisesti. Ymmärrys luonnosta vaikuttaa myös siihen, millaiseksi kalastus kulttuurisesti muotoutuu.

Kalastusta kohtaan on vaateita ja se saa uudenlaisia muotoja erilaisten pyrkimysten seurauksena. Se, millaista kalastuksen tulisi olla, on kiistelty asia, jopa ongelma, joka muodostaa oman kalastuspoliittisen kenttensä osana yhteiskunnan ympäristöpolitiikkaa. Tutkielmani tarkoitus ei ole esittää kokonaisuudessaan tätä kalastuspoliittista kenttää, eikä sen julkista ilmenemistä. Tutkielmani intressi on pikemminkin emansipatorinen. Tutkimuksella saavutettu tieto on väline tunnistaa valtaa ja vallan seurauksia, reflektoida (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 24) kalastusta ja siten järjestää kalastuksen luontosuhdetta kestävämmiin. Lähtökohtana toimii ajatus siitä, että luonnonkäyttö on tuskin koskaan ongelmatonta, vaan siinä kohdataan aina erilaisia ja yhteensovittamattomien intressien ristiriitoja.

2.1. Luontosuhteen sosiaalinen rakentuminen

Kalastus ymmärretään aina suhteessa luontoon, oli kyse ammattimaisesta tai virkistyksellisestä orientaatiosta. Mutta kuinka perusteltu tällainen abstraktio kalastuksen yhteydestä luontoon on? Esimerkiksi siivous voisi olla luontoharrastus, mikäli harrastaa eli pitää siivoamisesta. Vaihtoehtoisesti, voitaisiin tutkia siivouksen luontosuhdetta. Kalastuksen ymmärtäminen luontoharrastuksena perustuu täkäläiselle kulttuurille ja ajalle historiallisissa prosesseissa muodostuneena sopimuksenvaraisena konstruktiona. Termin ”luonto” sisältö ja merkitys on ymmärrettävä kontekstissaan. Jos tutkija sanoo tutkivansa kalastuksen luontosuhdetta, ei se herätä kummempia vastaansanomisia. Sen sijaan, jos tutkittavana olisi siivouksen luontosuhde, ei tutkija selviäisi ilman lisäselittelyjä. Tarkemmin ajateltuna siivoaminen on aktiivista vuorovaikutusta aineellisen todellisuuden, muokatun luonnon kanssa. Sattuu olemaan niin, että kalastamisessa kohdattu luonto kantaa mukanaan alkuperäisempiä merkityksiä, sillä sen tapahtumaympäristöä pidetään vähemmän muokattuna. Silti voidaan kysyä, millä perusteella hirsitalon lankkulattian lakaiseminen luonnonkuituharjalla ei olisi aktiivista luonnon kanssa toimimista, mutta keinotekoisesti rakennetussa vesialtaassa ihmisavusteisesti viljeltyjen kalojen kalastaminen muovisilla ja hiilikuituisilla välineillä taas olisi? Vertailu vain todistaa kulttuurillemme ominaista tapaa ymmärtää luonto joksikin ihmisestä ja ihmistoiminnasta erilliseksi alkuperän alueeksi. Samoin se kertoo luonnon merkityksellistämisen suhteellisesta mielivaltaisuudesta.

Esittelemääni tapaa hahmottaa luontoa voi kutsua konstruktionistiseksi, jolloin niin luonto kuin mikä tahansa muukin ilmiö nähdään olemukseltaan myös sosiaalisena, ihmisen välisen kommunikaation tuottamana (Valkonen 2010, 29-30). Kommunikoinnin piirissä luonto on konstruktio

eli rakennettu. Konstruktionismi ottaa etäisyyttä realismiin katsomalla, että vaikka todellisuus olisi olemassa, ei se kuitenkaan voi olla irrallaan ihmisen tulkinnoista ja määrittelyistä. Konstruktionistisen tutkimuksen kohteena ei silloin ole ”alkuperäinen” totuus tai luonto, vaan sosiaaliset käytänteet, jotka tuottavat tuota totuutta. Konstruktionistisesti latautunut luontotutkimus, kuten ympäristösosiologia ei hyväksy luonnon varaamista pelkästään luonnontieteiden tutkimuskohteeksi; ”luonto on liian sosiaalinen ja kulttuurinen ollakseen pelkästään aineellista todellisuutta” (Valkonen 2010, 29).

Luontoon suuntautuvat toiminnot antavat meille perusteita suhtautua luontoon tietyllä tavalla, eivätkä nämä tavat ole merkityksettömiä. Erilaisilla tavoilla käyttää ja merkitä luontoa on väliä paitsi toteuttajilleen, myös seurauksia luonnonympäristöille ja muille ihmisille. Mielikuvat luonnosta eivät muodostu pelkästään luonnossa olemalla. Kokemukset luonnosta eivät muodostu pelkästään kalastamalla, vaan myös ihmisten keskinäisen kommunikaation vaikuttamana sosiaalissa. Se, mitä kalastuksen ja sen luontoyhteyden ajatellaan ja esitetään olevan, on riippuvainen ihmisten tekemistä merkityksenannoista eli kulttuurisesta ymmärryksestä.

Luonto tulee viimeistään silloin sosiaaliseen todellisuuteen, kun ihminen merkityksellistää ympäristöään, aineellista todellisuutta. Näin nähtynä luonto tuotetaan sosiaalisissa käytännöissä. Konstruktionistinen luonto- ja ympäristötutkimus on keskittynyt luonnon (kielellisen) konstruointiin pyrkimyksenä tehdä näkyväksi ympäristöongelmien kulttuurista ja yhteiskunnallista luonnetta eli ihmislähtöisyyttä (Valkonen 2010; ks. Lehtonen 2014). Luontosuhde ei siten ole pelkästään ihmisen suhdetta aineelliseen perustaansa, vaan myös ihmisen suhdetta muokattuun luontoon eli kulttuuriin. Luonto-orientoituneille tutkimuksille tutkimuskohteeksi määrittäytyy myös kulttuurinen ulottuvuus, jossa luonto on ihmisille merkityksellinen. Vaikka luonto on materiaallinen perusta ja ehto ihmiselämälle, ei se koskaan ole sosiaalisen piirissä ”puhtaana”, vaan aina kulttuurisen merkitsemisen tuloksena ja tulee sosialisatiossa jokaisen yksilön uudelleen rakentamaksi. (Lehtonen 2014.)

Luonto tulee ihmiselämän käytännöissä sosiaalisen kommunikoinnin piiriin. Tutkimuskirjallisuudessa maailmasta tehtyjä tulkintoja, sitä miten jokin asia tai ilmiö ymmärretään, on tavattu kutsua käsityksiksi. Lyhyesti sanottuna luontokäsitykset ovat käsityksiä, joita ihmisillä on luonnosta. On huomattavaa, että itse käsityksen käsitettä ei tutkimuksissa avata sen kummemmin. Nähdäkseni käsityksen peruslogiikka tulee paradigmaattisesta oletuksesta, jonka mukaan ihmisten tulkinnoilla ja käsityksillä on merkitystä sille, miten he toimivat.

Konstruktionistinen ote ymmärtää luontokäsitykset pitkälti kielen varassa rakentuviksi. Tämä näkyy tutkimuksen kohdistamisessa kielellisiin merkityksenantoihin. Luontokäsityksistä puhuttaessa saatetaankin korostaa ajatuksellisia ja kielellisiä malleja, jotka selittäisivät ihmisten toimintaa. Haila ja Lähde (2003) toteavat, että todellisuudesta tuotetut merkitykset ovat osaltaan vaikuttamassa käytäntöihin ja toimintoihin, mutta ihmisten toimintaa ei voida lopullisesti selittää luontokäsityksillä. Mitä luontokäsityksiä tutkimalla voi sitten saavuttaa, jos ne eivät selitä ihmisen toimintaa? Tutkimuksen esiintuomat luontokäsitykset ovat parhaimmillaan ”oivaltavia kiteytyksiä”, kun keskustellaan luonnonkäytöstä ja niihin liittyvistä ongelmista. Niiden kautta voidaan osoittaa luonnon sosiaalinen, yhteiskunnallinen ja kulttuurinen luonne, sekä siten luonnon moninaiset merkitykset ihmisille ja eri ihmisryhmille. Luonto ambivalenttina ja usein myös ”itsestäänselvänä” ideana toimii oikeuttamassa inhimillisiä pyrkimyksiä. (Valkonen 2004, 228.) Luontokäsityksiä tarkastelemalla ei silloin pyritä tavoittamaan ja määrittelemään aitoa tai oikeaa luontoa, vaan päinvastoin osoittamaan, että autenttinen ja ihmisestä riippumaton luonto on ongelmallinen ajatus. Silloin tulee myös ilmi, että luontoon liittyy aina yhteiskunnallisia intressejä. Sen sijaan, että etsisimme alkuperäistä, aitoa ja oikeaa luontoa, meidän tulee tuntee luonnon moninaisia aineellisia ja symbolisia merkityksiä.

Luontokäsitykset eivät ole pelkästään kognitiivisia malleja ja määritelmiä siitä, mitä luonto on ja ei ole. Käsitysten muodostumisessa olennaista on ihmisen moniaistillinen ruumiillinen kokemus maailmasta. Janne Seppäsen (2001, 21-22) mukaan käsitys inhimillisestä toimijasta on kielellisesti painottunut, mikä ilmenee yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen orientoitumisessa kielen tutkimiseen. Silti ihminen ei palaudu kieleen. Seppänen näkee ihmisen kielellisyyden korostamisen rajoittavan muiden aistien ja ruumiillisuuden merkitystä subjektin muodostumiselle. Ajatus ei ole yksin Seppäsen, vaan näkyy laajemminkin yhteiskuntatieteiden materiaalisuutta ja ruumiillisuutta korostavana käänteenä. Luontokäsitykset eivät siten ole vain ”päässä” vaikuttaen siihen, miten keho toimii. Ehkä siksi on harhauttavaa puhua ”käsityksistä”. Käsityksen määritelmässä sille synonyyminä saatetaan ehdottaa mielikuvaa. Mielikuvan olemus on visuaalinen. Mielikuvat nähdään myös eräänlaisina malleina, joiden logiikka on samanlainen kuin käsityksillä eli niillä nähdään olevan merkitystä ihmisten toiminnalle. Mielikuva ja käsitys ovat vähintäänkin sukulaisia, eikä niiden täsmällinen erotteleminen ole tässä tarpeellista. Silloin kun puhun käsityksistä, viittaan kielelliseen ja mielikuvalla viittaan visuaaliseen. Näen mielikuvan ja käsityksen olemuksellisesti toisiinsa kytkeytyneinä siten, että ihminen ei ensi sijassa ajattele sen enempää kielellisesti kuin kuvittelee visuaalisesti. Ihmisen tietoisuus on mieluummin moniaistista; eri aistit

rakentavat yhdessä ruumiillisen kokemuksen maailmasta. Erottelu kielen ja visuaalisen välillä toimii tutkimuksessani analyyttisenä välineenä.

Tutkimukseni konstruktionismi on niin kutsuttua sosiaalista konstruktionismia, pyrkien samalla ottamaan vakavasti ihmiselämän materiaaliset sitoumukset. Materiaalinen konstruktionismi ontologisena kehiksenä kehottaa kiinnittämään huomiota ihmisen yhteistoimijuuteen luonnon elementtien ja kulttuuristen artefaktien kanssa. Sosiaalinen ja materiaallinen määrittävät toisiinsa ja siksi niitä tulee tarkastella yhdessä. Kalastus ei mahdollistuisi ilman kaloja ja kalastusvälineitä, eivätkä saaliskuvat ilman kameroita. Se, millaiseksi ilmiöksi kalojen kuvaaminen saalina muodostuu, on riippuvainen näistä verkottuneista ”toimijoista” eli toimijaverkosta (Latour 1998). Käyttämällä materiaalista konstruktionismia tutkimukseni viitekehiksenä pyrin purkamaan luonnon ja kulttuurin dualismia sekä osoittamaan ihmisen ja luonnon perustavanlaatuista yhteyttä. Kalat eivät ole passiivisia muokkauksen kohteita, eikä luonto kalastuksen toisarvoinen tausta. Niin kalat kuin luonnonympäristökin pystyvät muokkaamaan ihmisen toiminnan reunaehdoja, tuottamaan uusia käytäntöjä ja vaikuttamaan yhteiskunnallisen todellisuuden järjesty-miseen (Peltola & Åkerman 2012).

Materiaalisuuden tunnustaminen tarkoittaa tutkimuksessani sitä, että saaliskuvien merkitykset eivät rakennu ainoastaan ihmisen tarkoituksien mukaan, vaan luonnolla ja artefakteilla on toimijuutta eli kykyä vaikuttaa inhimillisen elämään materiaalsiin ehtoihin ja mahdollisuuksiin joko suoraan tai ihmisen ymmärryksen kautta. Materiaalisella konstruktionismilla ei ole niinkään sanottavaa siihen, millaisia merkityksiä saaliskuvista voi löytää, vaan siihen, miten merkitykset rakentuvat. Olennaista on sen myöntäminen, että merkitykset rakentuvat verkostona, eikä ihminen rakenna niitä riippumattomana muusta todellisuudesta. Konstruktionistisesti ja materiaalistisesti ajateltuna: käsitettä ei voi erottaa sen kohteesta (Lehtonen 2015, 68, 72, 319), muuten kuin analyyttisessä mielessä.

2.2. Luontosuhde ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksena

Luontosuhteen määrittelyssä tutkimuskohteeksi on haasteensa. Ihmisen suhde luontoon on paradoksaalista; ihminen on samaan aikaan luontoa kuin myös mahdollinen määrittelemään itsensä sen ulkopuolelle. Luontosuhde tutkimuskohteena voi viitata yksilön elämänhistorialliseen kokemukseen luonnosta, asenteisiin tai tietoisuuteen luonnon ilmiöistä. Jarno Valkonen (2005, 18) sanoo, että ”koska ei ole yhtä luontoa, ei voi olla yhtä luontosuhdetta”. Näin ollen luontosuhteiden tutkimus voi erota sekä siinä, miten luonto määritetään, että siinä minkä ajatellaan ilmentävän tuota luontosuhdetta.

Yrjö Hailan & Richard Levinsin (1992, 310) mukaan luontosuhteet tulee ymmärtää spesifeinä ja käytännöllisinä. Kalastus on aina jossakin paikallisessa luonnonympäristössä toimimista, käytännöllistä tekemistä, joka sisältää merkitys- eli kulttuurisen ulottuvuuden. Kalastuksessa ei kohdata kaikkea luontoa. Kalastuksen luonto on aineellinen toimintaympäristö, johon ollaan konkreettisesti suhteessa ja vaikutetaan. Materiaalinen luonto merkitään ihmistoiminnassa jonkinlaiseksi, jolloin siitä tulee kulttuurista, kulttuurin merkitsemää ja määrittämää. Kalastuksen luonto aineellisena toimintaympäristönä saa ihmisen kokemuksessa muodon, konstruktion ja idean siitä, mitä tuo luonto on. Luontoaktiviteetit siis tekevät luonnosta tietynlaisen. Kun luonto taas nähdään tietynlaisena, sitä myös kohdataan, koetaan, ymmärretään ja käytetään sellaisena. Luontosuhteessa eli vuorovaikutuksessa luontoon luonto uudistuu ja uusiintuu jatkuvasti. Koska ihmistoiminta on merkitysvälitteistä ei voida osoittaa, missä kohtaa materiaalinen luonto alkaa ja loppuu ja missä taas alkaa ihmisen määrittämä kulttuurinen luonto.

Luontosuhde viittaa luonnon ja ihmisen vuorovaikutteisuuteen. Luontokäsitys käsitteenä tarkentuu vuorovaikutuksen niihin osiin, jossa luonto saa kielellisiä, visuaalisia ja toiminnallisia muotoja, toisin sanoen käytännöllisiä ilmentymiä ihmisen merkityksellistämiä. Luontokäsitykset muodostuvat ihmisestä käsin, sillä luonto ei merkitse itseään. Silti luonnolla on kykyä, toimijuutta vaikuttaa merkitsemiseen, jolloin luontokäsityksetkin ovat molemmin puoleisen vuorovaikutuksen – luontosuhteen – tulosta. Luontosuhde on siten laajempi ilmiö ja luontokäsitykset osa sitä.

Kalastus on ihmisen aktiivista elämistä osana luontoa, ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta, joka tuottaa, uusintaa ja uudistaa kulttuurisia merkityksiä. Kalastus muokkaa ihmisten luontosuhdetta sekä käsitteellisesti että materiaalisesti. Luonnosta eli luonnonympäristöstä saadaan ajattelulle ainesta aina vallitsevan kulttuurisen kehysten suodattamana. Luonto materiaalisena ehtona ja mahdollistajana, sekä luontokäsitykset osana kulttuurista kehystä muodostavat yhdessä

sen kalastuksen luontosuhteen rakentumisen kontekstin (ks. Valkonen 2005; Haila & Lähde 2003).

Luontosuhde on luonnon ja ihmisen vuorovaikutusta ja erottamatonta yhteyttä – systeemiä, jossa toinen määrittää toista. Tämä pätee materiaalisessa ja käsitteellisessä mielessä. Ei ole syytä purkaa käsitystä kalastuksesta luontoaktiviteettina tai sen sisältämästä luontosuhteesta. Sen sijaan on kysyttävä, miten ja millaiset luontokäsitykset kytkeytyvät kalastuksen käytäntöihin.

2.3. Luonnot diskursseina

Ihmisten merkityksellistämä luonto ei ole millainen tahansa, vaikka se voikin saada jopa ristiriitaisia merkityksiä (Haila & Levins 1992). Luonnossa tehdyt yksilölliset tulkinnat ja sosiaalisesti jaetut luontokäsitykset vaihtelevat ajallisesti, paikallisesti ja tilanteisesti. Konstruktionistinen tutkimusote kyseenalaistaa mahdollisuuden päästä käsiksi materiaaliseen luontoon autenttisesti ilman, että se määrittyisi sosiaalisesti. Kuvaavampi vaihtoehto luontokäsityksen käsitteelle voisi olla luontodiskurssi. Diskurssi on verrattain eheä merkityssuhteiden kokonaisuus, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999, 219). Samanaikaisesti kun diskurssi mahdollistaa ilmiön näkemisen tarjoamalla sen esittämiseksi kielen tai merkitykset, se sulkee pois muita mahdollisia tapoja hahmottaa ja esittää tarkasteltavaa ilmiötä (Hall 1999, 98). Diskurssi on kehys, joka määrittää, miten asioita voidaan esittää ja myös tunnistaa. Samalla se tuottaa todellisuutta määrittämällä tulkintaa todellisuudesta.

Diskurssit sekä esittävät että muuttavat todellisuutta; niillä on myös tuottava eli performatiivinen ulottuvuutensa (Lehtonen 2015, 175, 322). Luontokäsitysten performatiivisuus tarkoittaa sitä, että luonto tuotetaan niissä ilmaisuissa, jotka siitä kertovat. Vaikka luonto ajatellaan olevan materiaallinen ehto ja tausta ihmiselämälle, se ei ole aidompana jossain luontokäsityksiemme takana, vaan jokainen lausuma tai esitys luonnosta nimenomaan rakentaa sen. Michel Foucaultin (1982, 49) mukaan diskurssit ovat käytäntöjä, jotka muokkaavat objekteja, joista ne puhuvat. Tällöin tietty luontodiskurssi määrittelee sitä, miten sen kohteena oleva luonto tulee esitettäväksi ja millaisia normatiivisia oletuksia siihen liittyy.

Luonnon merkitseminen näyttäytyy välttämättömyytenä, sillä ihmiset maailmassa toimiessaan pyrkivät luomaan järjestystä ja mieltä havaintoihinsa, jolloin luonto tulee merkityksi myös tarkeituksettomasti. Koska jokainen tulkinta luonnosta tuottaa sen tietynlaisena, on luonnon merkitsemien aina myös poliittista. Poliittisuus ei kosketa vain luontoa, sillä esitykset luonnosta on diskursiivisissa järjestyksissä sidottu yhteiskuntaan, kulttuuriin ja ihmiseen. (Valkonen 2004.) Luonnon merkityksellistämiset, kuten representoinnit esittävät ihmisen toivottavaa suhtautumista luontoon, yhteiskunnan järjestämistä, jotta luontosuhde saisi sellaisena toteutua.

Ympäristötutkimuksessa on tunnistettu luontokäsitysten kytkeytymistä luonnon hallinnan kiistoihin ja ympäristöongelmien määrittelyyn (Saaristo 2000, 134; Valkonen 2003). Kalastusta voi hyvällä syyllä pitää kiistaisena ja ristiriitaisena yhteiskunnan alueena (esim. Salmi 2013). Luonnonkäytön kiistoja luontokäsitysten eroilla selittävän tutkimuksen mukaan ongelmana ovat osapuolten eriävät näkemykset luonnosta tai tarkemmin sanottuna yhteiskunnan järjestämisestä suhteessa luontoon. Tutkielmassani ei lähtökohtaisesti ole asetelmaa, jossa jotkut kalatalouden toimijat olisivat napit vastakkain ja tätä kiista selvitettäisiin. Diskurssi ei myöskään automaattisesti ole jonkun tahon puolella. Sen sijaan tavoittelen ymmärrystä kalastuksen luontoyhteydestä diskursiivisena ilmiönä, jossa luonnon ja kulttuurin toimijat vaikuttavat käytäntöjen muodostumiseen. Olen kiinnostunut ihmisen tavoista merkityksellistää luontoa ja kalastusta tietynlaiseksi, koska sillä on seurauksia sille, mitä luonnon mielletään olevan ja miten siihen suhtaudutaan käytännöllisesti.

Luontokäsitysten poliittisuus toimii myös alueella, jossa emme välttämättä tule sitä ajatelleeksi. Kokemuksemme luonnossa eivät ole vain luonnosta nousevia. Luonnossa koetut luontuelämykset ovat aitoja (Simula 2012, 30), mutta niiden autenttisuus tulee ymmärtää ihmisen sosiaalisuuden kautta. Erilaiset asemoitumisemme suhteessa luontoon ovat aina myös muiden ihmisten vaikuttamia, eivät pelkästään meidän itsemme ja luonnon välisiä. Sosiaalinen vuorovaikutus on läpeensä diskursiivinen. Luontodiskurssit eli erilaiset luontoon liittyvät merkityskokonaisuudet muodostavat eräänlaisia kehyksiä, jotka tekevät mahdolliseksi luontoon liittyviä identiteettejä, positioita ja kokemuksia. Diskurssit mahdollistaessaan samalla myös määrittävät luontokokemuksemme.

Luontoa merkittäessä tulee määriteltä samalla myös muuta. Kohteena ovat ihmisen toimet, suhteessa luontoon, kuin myös ihminen itse. Näin ollen ihmisen luontosuhteen arvioinnissa on syytä arvioida, millainen luonnosta tehdään ja millaisena merkitsemisen käytännöt esitetään. Kalastuksen suhde luontoon on sidottu juuri kalastuksen käytäntöihin, joissa ollaan tekemisissä

luonnon kanssa. Kalastuksen luontosuhteen muodostumisessa on tärkeää luonnon lisäksi subjektipositiot (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999, 68), joita ihmiselle ja muille saaliskuvan toimijoille muodostuu kalastuksen käytännöissä. Kalastuksen luontosuhdetta voidaan rakentaa eri tavoin. Kalastukseen osallistuvat ”toimijat” ja käytännöt saavat diskursseissa erilaisia rooleja, asemia ja identiteettejä. Diskurssit muodostuvat vuorovaikutuksessa toisten diskurssien kanssa interdiskursiivisesti sosiaalisissa prosesseissa, instituutioissa ja yhteiskunnallisissa rakenteissa (Suonpää 2002, 30-31). Tutkimuksessani tarkastelen saaliskuvan luontosuhteen materiaalis-diskursiivista rakentumista, avaan luontosuhteen muodostumisen sosiaalisia juonteita, kalastuksen mielekkyyden merkitystuotantoa, joka osaltaan on määrittämässä kalastuksen ja luonnon yhteyttä.

3. Saalisvalokuvat luontosuhteen esittäjinä

Lyhytkin perehtyminen kalastuksen visuaalisiin kuvastoihin osoittaa saaliskuvan olevan käytetyin kuvatyyppejä alan mainonnassa ja julkaisuissa, harrastajien foorumeilla, sosiaalisessa mediassa ja kalastusvideoiden kliimaksina. Epäilemättä kalastus on paljon muutakin, kuten yhdessä oloa ystävien kanssa ja luonnonrauhasta nauttimista. On kuitenkin syytä olettaa, että kalalla on kalastuksessa välttämätön merkitys odotuksen mahdollisena täyttäjänä - saaliina. Pelkkä vesi ei tee kalastuksesta kalastusta; tarvitaan myös lupaus kalasta, joka voi käydä pyydykseen. Vessanpytyssä onkiminen tai jääkiekkokentällä pilkkiminen toimivat kalastuksen humoristisina narratiiveina juuri siksi, että ne vihjaavat saaliin essentialistisesta merkityksestä kalastuksessa.

Kalan saaminen saaliiksi ja sen valokuvaaminen ovat kalastuksen fokuksipiste, hetki, johon kalastustoiminta tähtää. Itse kuvaamisesta on tullut jopa rituaali, jonka voidaan katsoa yleistyneen kamerateknologioiden määrällisen ja laadullisen kehityksen myötä. Kuva on kalastuksen ”polttopisteessä”, jopa päämäärä. Jos kalastuksessa koetaan jotakin jakamisen arvoiseksi, on se juuri saaliskuva, vaikka voitaisiin jakaa (myös jaetaankin) muuta kuvamateriaalia. Valitsemalla saalisvalokuvat tutkimuskohteeksi oletan ja korostan saaliin saamisen merkitystä kalastukselle. Valintani voi aiheuttaa kritiikkiä sellaisten kalastajien taholta, jotka eivät omasta mielestään kalasta saaliin vuoksi. Tutkimukselleni valinta tarkoittaa sitä, että tutkimuskohteena on juuri sellainen kalastus, joka tähtää saaliin saamiseen. Tämä on mielestäni myös yksi kalastuksen määritelmän kriteeri. Jos tavoitteena ei ole saalis, silloin kyseistä toimintaa ei ensi sijassa kutsuta kalastukseksi, vaan joksikin muuksi. Toiseksi, saalivalokuvien valinta tutkimusaineistoksi korostaa kuvallisten esitysten merkitystä nykyisen kalastuksen merkitystuotannossa. Vaikka kalastus on aina ollut visuaalista toimintaa, niin näen valokuvaamisen ja kuvien jakamisen muovanneen kalastuksesta olennaisesti erilaista produktivistiseen aikaan verrattuna. Seppäsen (2012, 34) mukaan valokuvia tuotetaan nykyään enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Kuvaamisesta on tullut erottamaton osa kalastusta ja kameraa voidaan pitää yhtenä kalastusvälineenä.

Vaikka saalisvalokuvat eivät ole koko totuus kalastuksesta, ne ovat enemmän kuin pelkkiä varauksettomia esityksiä kaloista, joiden ottamiseen ja jakamiseen ei liittyisi sen kummempia merkityksiä. Ensinnäkin on syytä olettaa, että kuvauksen kohde on tärkeä. Valokuvaaminen tuskin koskaan kohdistuu mihin tai minne tahansa. Kalalla on saaliina erityistä merkitystä paitsi saajalleen, myös yhteisöille, koska kuvia jaetaan. Kun kuvissa esiintyy myös ihmisiä omasta tahdostaan, on myös kuvattavana oleminen kalan kanssa merkityksellistä. Kuvan merkitystä voi arvi-

oida myös sen perusteella mitä sillä tehdään. Onko kuva mainoksessa, kotialbumissa vai kalakilpailun tuloksia esittelevässä kuvakollaasissa? Väitän, että saaliskuvat eivät perusrakenteeltaan poikkea toisistaan, vaikka esiintyvätkin eri konteksteissa. Erot kuvissa voivat olla pieniä, mutta eivät merkityksettömiä ja kuvia voidaan käyttää esimerkiksi identiteettityössä juuri näitä eroja luomalla.

Saaliskuvalla on erityinen merkitys totuusarvon tuottajana. Valokuvan mielekkyys syntyy sen indeksisyydestä eli viittauksesta ”todellisiin” tapahtumiin. Indeksisyys tarkoittaa merkin ja kohteen kytkeytymistä toisiinsa (Fiske 1992, 70). Roland Barthesin mukaan (1985, 83) valokuvan ajatellaan olevan todiste jostakin joka ”on ollut”. Valokuvan todistusvoimasta voidaan olla monta mieltä (Seppänen 2001, 8, 93). Kalastajia itseään on aina kiinnostanut saaliskuvan aitous. Historiasta tunnistetaan tapauksia, joissa saalisvalokuvaa on manipuloitu harhauttamistarkoituksessa. Tutkielmassani en ole kiinnostunut saaliskuvan totuudellisuudesta tässä mielessä. Saaliskuvan manipulointi on kuitenkin kiinnostava seikka ja paljastaa pyrkimyksiä saaliskuvan ”takana” (ks. Suonpää 2002). Tutkimukseni intressin ja metodisen lähestymistavan näkökulmasta kaikki saaliskuvat ovat manipuloituja, tuotettuja ja rakennettuja, eivätkä kuvaa todellisuutta sellaisenaan. Kuvat itsessään ovat totta ja niiden kohde on olemassa, mutta kuvassa tämä kohde on olennaisesti uudelleen aineellistunut. Valokuvalla on aina representatiivinen, uudelleen esittävä luonne. Saaliskuvilla on kykyä toimia yhteyksien rakentajina ”säilömällä” tilanteita uudelleen tarkasteltavaksi.

Valokuva materiaalisena esitysmuotona sekä kuvaamisen representatiiviset seikat vaikuttavat saaliskuvan todellistumiseen ja eroamiseen alkuperäisestä kohteestaan. Saalisvalokuvan tulkit-sijan kannalta kuvat viittaavat johonkin todellisesti tapahtuneeseen, mutta katsojana hän esimerkiksi osaa arvioida kalan kokoa suhteessa muihin kuvan elementteihin ja tunnistaa täten kuvan representatiivista luonnetta. Tälle tutkimukselle olennaista ei ole se kuinka totuudellisesti saaliskuva esittää kohdettaan, vaan millaisiin yhteiskunnallisiin käytäntöihin kuva merkityksellisenä esityksenä osallistuu.

Kuva materiaalisena esityksenä ei ole pelkästään visuaalinen ”informantti”. Valokuvan katsoja kokee kuvaa moniaistisesti erityisesti silloin, kun kuvaa katsomalla palataan kuvaustilanteeseen (Suonpää 2007, 110). Kuvan katsominen silmillä tapahtuvana toimintana ei rajoitu silmiin tai mieleen, vaan koskettaa kokonaisvaltaisesti ihmisen ruumiillisuutta. Kuvilla on valtaa. Esimerkiksi mainonta perustuu oletukseen, että sillä voidaan vaikuttaa ihmisten arvomaailmaan, toimintaan ja kuluttamiseen (Seppänen & Väliaverron 2012, 180.) Vaikka ei olisikaan selvää, millä

mekanismilla mainos vaikuttaa yksittäiseen ihmiseen, voidaan olla yhtä mieltä siitä, että ne osallistuvat sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Mainoksilla on merkitystä yksilöllisten ja kollektiivisten käsitysten rakentumisessa ja käsitykset ovat osa inhimillisen todellisuuden järjestymistä.

3.1. Saaliskuvien visuaaliset järjestykset

Visuaalisen diskursiivisuus tiivistyy Janne Seppäsen teoriassa visuaalisesta järjestyksestä (Seppänen 2002). Maailmassa on visuaalinen, näköaistilla havainnoitava ulottuvuus. Myös ihmisen tietoisuudessa on visuaalinen ulottuvuus. Ajattelu ja kuvittelu tapahtuvat myös kuvallisesti. Unet, mielikuvat ja merkitykset tietoisuudessa saavat visuaalisen muodon, joka on rajoittuneesti tuotavissa sosiaalisesti jaettavaksi. Visuaalisten järjestysten teorialle on olennaista, että ”todellinen” eli aineellinen ja ”epätodellinen” eli aineeton ovat visuaalisesti järjestäytyneet jotenkin, eikä miten tahansa. Visuaalisesti havaittava maailma järjestäytyessään sisältää kulttuurisesti jaettuja merkityksiä (Seppänen 2002, 36).

Tutkimuksessani olen kiinnostunut kuvallisista esityksistä, jotka – kuten kaikki muukin visuaalinen – muodostavat merkityksellisiä kokonaisuuksia. Valokuvat ovat materiaallinen alusta visuaalisille järjestyksille, mutta valokuvien visuaalisuus ”liikkuu” myös ihmisten tietoisuuteen ja toimintaan. Visuaalisten järjestysten toimintaan vaikuttava mekanismi ei yksilötasolla ole tutkimukselleni olennaista. Lähtökohtani on oletus ihmisen sosiaalisesta olemuksesta, joka ”taivuttaa” häntä mukautumaan vallitseviin sosiokulttuurisiin käytäntöihin. En tietenkään kiellä toimijuuden mahdollisuutta, vaan näen ratkaisemattoman jännitteen toiminnan ja rakenteen välillä. Saaliskuvista on löydettävissä, järjestyksiä jotka toistuvat ja ovat määrittämässä tulevia ja mahdollisia kuvaamisen tapoja.

Visuaalinen järjestys kiinnittää huomiota arkista havainnointia syvemmälle esittämällä saaliskuvien merkityksellisten säännönmukaisuuksien kytkeytymistä valtaan. Seppänen esittää (2002, 219), että visuaaliset järjestykset sisältävät tiedostamattomia arvoja, asenteita ja näkökulmia. Visuaaliset järjestykset sisältävät myös tietoisia arvoja, asenteita ja näkökulmia. Tiettyjen järjestysten käyttäminen tai purkaminen voi olla ideologista. Tästä syystä tutkielmani emansipoi tuomalla tietoon, kalastuksen visuaalisissa järjestyksissä piileviä merkityksiä ja motiiveja. Kalastuk-

sen kuvakulttuurissa on samanaikaisesti sekä aktiivista poliittista toimintaa että arkista ja tiedostamatonta käyttäytymistä, jotka yhdessä muodostavat saalisvalokuvien visuaalisia järjestyksiä.

Vaikka Seppänen tekee eroa perinteiseen diskurssitutkimukseen, perustuvat hänen teoretisoinnit diskurssiteoreettiselle perinteelle, minkä hän myös tunnustaa (2002, 230-231). Seppänen välttää tekemästä analogiaa visuaalisen järjestyksen ja diskurssijärjestyksen välille. Aika on ajanut ohi tällaisen eron tekemisen tarpeelle visuaalisen ja materiaalisen tutkimuksen lisääntymisen myötä. Vaikka kielellinen orientaatio lienee edelleen vallitseva ihmistieteissä, sille rinnasteiset merkitysulottuvuudet ovat tunnustettuja. Visuaalisuus on yksi diskurssien ulottuvuus. Vaikka tutkimukseni kielellistää kuva-aineistoa, ei kyse ole pelkästään visuaalisen kääntämisestä kieleen tai kielellisten diskurssien tunnistamista visuaalisesta. Visuaalinen ja kielellinen kietoutuvat toisiinsa. Merkitykset voivat saada kielellisiä ilmiänsä, mutta kaikki visuaaliset järjestykset eivät ole palautettavissa kieleen.

3.2. Katse

Kun saaliskuviin muodostuu järjestyksiä, jotka sisältävät vakiintuneita ja kulttuurisia merkityksiä, mahdollistaa se kuvien tunnistamisen saaliskuvina. Visuaalinen järjestys asettuu katsojan ”silmiin” tavaksi nähdä asiat (Seppänen 2002; 2005, 52). Visuaaliset järjestykset ohjaavat meitä näkemään kuvien sisältöjä. Näin ollen kuvien katsominen ja sen merkityssisällön ”avautuminen” ovat luonteeltaan konventionaalista. Kuvien tulkinta tai se mitä kuvissa nähdään ei ole millaista tahansa, vaikka eri ihmiset tai ihmisryhmät voivat tehdä toisistaan poikkeavia tulkintoja, katsoa toisin. Esimerkiksi kalastuksen harrastajat tunnistavat kuvista erilaisia merkityksiä kuin ne, jotka eivät harrasta kalastusta. Samoin eri kalastusmuotojen harrastajat jakavat keskenään oman genrensä kuvastojen merkitykset.

Saaliskuvat ovat visuaalista kulttuuria. Niiden visuaaliset järjestykset pohjaavat hegemonisiin esittämisen ja katsomisen tapoihin (Seppänen 2001). Saaliskuvissa toteutuu pyrkimys yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin normeihin eli ”oikein” oleminen. Kuvassa ei tehdä mitä tahansa, vaan kulttuurin normit sääntelevät hyväksyttyä sekä toivottua ja päinvastoin. Saalisvalokuvan ottamista määrittelevät kalastamiseen, saaliin käsittelemiseen ja myös kuvaamiseen liittyvät julki-

lausumat, julkiset mielipiteet, normit ja koodistot, jotka rajoittavat sitä, mitä näytetään tai jätetään näyttämättä (Seppänen 2002, 35.) ”Oikein” oleminen viittaa visuaalisten järjestysten luonnollistumiseen. Ihmiset toimivat saaliskuvissa niin kuin odotetaan toimivan eli totutun toimintamallin mukaan.

Valokuvaan asettaudutaan toisten katseen kohteeksi, (Seppänen 2002, 111), vaikka itse kuvaus-tilanteessa ei kuvaajan ja kameran lisäksi muita olisikaan. Vallan dynamiikka ei kosketa vain kalastajia katseen objektina, vaan myös kuvan katsojaa. Samalla kun tietyt kuvallisen esittämisen tavat tulevat normaaleiksi, määrittävät ne myös katsomisen tapoja. Käsityksemme tai visuaaliset mallit, mielikuvat aiheesta, ohjaavat näkemään ilmiön eli saaliskuvan tietyllä tavalla, kun kuvatavat muokkaavat itseänsä katseen sopivaksi kohteeksi. Jokainen kuvallinen representaatio kutsuu katsomaan maailmaa esittämällään tavalla. Ne tarjoavat kuvattuun aiheeseen näkökulmia, jotka eivät rajoitu pelkästään kuvan tosiasialliseen kohteeseen. Kuvallinen esitys tuottaa myös katsojan subjektiivutta, tapaa hahmottaa itsensä maailmassa (Seppä 2012, 160) sekä itseä osana visuaalisia järjestyksiä (Seppänen 2001). Saaliskuvat toimivat katsojilleen peileinä, joiden kautta voi muodostaa käsitystä kuka olen ja mihin kuulun.

Kuvan katsominen ja katseen kohteen ymmärtäminen ovat konventionaalisia. Tämä vaikuttaa myös siihen, mitä tutkijana voin kuvissa nähdä. Valokuvat ja niiden merkitykset rakentuvat kulttuureissa, joissa niitä katsotaan, käytetään ja tulkitaan. Jokainen valokuva saa oman tarinansa ja merkityksensä kulttuurissa ja vieläpä niin, että jokainen katsoja antaa jokaiselle katsomalleen kovalleen oman merkityksensä ja katsomistavan. Kyse ei ole kuitenkaan vain yksittäisten ihmisten kokemuksista tai mielipiteistä. Jokaisella kulttuurilla ja jokaisella aikakaudella on omat näkemisen ehtonsa (Seppänen 2002, 46.) Tutkimukseni kertoo yksittäisiä kuvia laajemmin kalastuskulttuurista ja sen kuvakulttuurista osoittaen niiden kulttuurisia ja yhteiskunnallisia kytköksiä. Kuvan käyttötilanne ja laajempi yhteiskunnallinen tilanne konteksti vaikuttavat siihen, miten merkityksellistämisen resursseja on mahdollista ja suotavaa käyttää, toisin sanoen, millaisia kuvia voi ottaa ja miten niitä katsoa.

3.3. Visuaalisten järjestysten tulkinta

Tulkintojen tekeminen visuaalisista järjestyksistä on Seppäsen (2001,137-194) mukaan kulttuuristen merkitysrakenteiden ja niiden tuottamisen mekanismien ymmärtämistä ja näkyväksi tekemistä. Tulkitsemme kuvia ”luonnostaan” ilman tietoista kuvan lukemisen harjoittelua. Toisaalta, voimme harjoittaa tätä taitoa. Kuvan ”lukemisen” sijaan on ymmärrettävämpää puhua kuvan tulkitsemisesta. Janne Seppäsen (2001, 148) mukaan kuvanlukutaito on visuaalisten järjestysten kulttuuristen merkitysten ymmärtämistä. Tutkimuksessa kyseeseen tulee perustella tulkinnat ja tuoda visuaalinen kielen piiriin niin ymmärrettävästi kuin vain mahdollista. Epäilemättä kaikki visuaalinen ei taivu kieleksi.

Olennainen osa visuaalisten järjestysten lukutaitoa on ”nähdä” kuvan ulkopuolelle jäävää todellisuutta. Visuaalinen järjestys on aina sitä, mitä tuodaan näkyviin, ja mitä jätetään ulkopuolelle. Rajaamisten valinnat rakentavat tietynlaisia visuaalisia järjestyksiä luomalla näkyvyyttä ja näkymättömyyttä. (Seppänen 2002.) Näkymättömyys voi olla välittömästi kuvauspaikalla tapahtuvaa sommittelua, jossa jotakin valitaan kuvauskohteeksi ja jotakin jätetään piiloon. Näkyvyyden ja näkymättömyyden valintoja tehdään myös silloin, kun kuvataan tai jätetään kuvaamatta. Esimerkiksi kuvaamalla saaliita tuotetaan kalastusta, jossa saaliilla on merkitystä.

Saalisvalokuvan selittäminen vaatii tarkastelemaan, millaisten käytäntöjen yhteydessä saalis kuva ja sen visuaaliset järjestykset muodostuvat. Saaliskuvassa visuaaliset järjestykset syntyvät kalan, ihmisen ja toimintaympäristön suhteista. Asettautumalla järjestyksiin eri elementit tuottavat kuvien merkitykset – mielen – sen, miten kuva ymmärretään. Esimerkiksi kala itsessään ei merkitse mitään, vaan kala suhteessa ihmiseen ja luonnonympäristöön. Olennaista saaliskuvissa on ihmistoiminta ja sen pyrkimys muokata ja merkitä luontoa järjestämällä kuvan elementtejä visuaalisiin järjestyksiin. Esimerkiksi kuvassa esiintyvän kalastajan ruumiillinen toiminta järjestää kuvaa. Ruumis voi olla monella tavoin ja siten tuottaa erilaisia merkityksiä. Nyrkin heristäminen tai peukalon pystyyn nostaminen tulkitaan erilaisiksi viesteiksi. Ruumiilliset teot eivät ole pelkkiä tekoja, vaan myös samalla merkitsemistä, symbolointia. Tarkastelemalla saaliskuvien tekoja ja tapahtumia, ei pelkästään tyydytä saaliskuvausilmiön kuvailuun, vaan kysytään myös millaisia luontosuhteen merkityksiä aineelliset käytännöt tuottavat. Samalla pyritään huomaamaan luonnon elementtien ja objektien sekä artefaktien toimijuutta esityksen muodostamisessa.

Visuaalisten järjestysten tutkimisessa on syytä kiinnittää huomiota myös niihin keinoihin, joilla järjestyksiä ja esityksiä tuotetaan. Toisin sanottuna, on arvioitava järjestelyjä, joilla tuotetaan

visuaalisia järjestyksiä. Keinot eivät koskaan ole irrallaan sisällöistä, vaan vaikuttavat niihin olennaisesti. Erilaisilla representoinnin valinnoilla vaikutetaan visuaalisten järjestysten muodostumiseen sekä houkutellaan toivottuun tulkintaan kuvasta ja sen aiheesta. Kuvallisen esittämisen ”retoriset” tehokeinot ovat kutsumassa meitä katsomaan kuvia ja esityksiä tietynlaisina – ne määrittävät katsettamme.

4. Saalisvalokuva-aineisto ja analyysi

4.1. Tutkimuksen eteneminen

Tutkielmani tavoitteena on saavuttaa tietoa siitä, millaista luontosuhdetta vapaa-ajankalastajien saalisvalokuvat esittävät ja tuottavat. Tutkimustehtävän toteuttaminen vaatii ensiksi aineistoa, jota tarkastelemalla tietoa ilmiöstä voi saavuttaa. Ennen analyysia tai edes aineiston hankintaa tutkijalla on käsitys ja mielikuvallinen malli saaliskuvan tyypistä, johon tutkimus kohdistuu. Aineistonhankinnassani kriteerinä oli, että valokuvan kala on tulkittavissa saaliina eli kalastajan kalastamana. Aineiston hankkimisesta kerron seuraavassa luvussa enemmän.

Saatuani kasaan tarvittavan aineiston muodostin käsitystä mahdollisista analyysikysymyksistä, joita aineistolle voi esittää sekä saada vastausta tutkimustehtäväni kysymykseen. Tästä kuva-kohtaisesta analyysistä, sekä sen tulosten tulkinnasta olen kirjoittanut tarkemmin luvussa 4.3. Tutkin saaliskuvia katsomalla ja havainnoimalla aineistossa toistuvia visuaalisia järjestyksiä esitysten perusrakenteina. Kysyin aineistolta tyypillisiä saaliin esittämisen tapoja. Yksinkertaisia analyysikysymyksiä olivat: Mikä on saaliskuva-aineistossa tyypillistä? Millaiset kalastukselliset ja kuvaukselliset käytännöt rakentavat saaliskuvaesitystä? Analyysin tuloksia tulkitsin suhteessa omakohtaiseen kalastuskulttuurin kokemukseeni sekä tutkimuskirjallisuuteen. Tämän jälkeen kysyin, millaisena kalastuksen luontosuhde näyttäytyy ja rakentuu näiden tulkintojen kautta.

Tulkinnan kokoaminen ja kirjoittaminen eli tulosten raportointi on järjestelty kolmeen tuloslukuun. Tuloslukujen nimeäminen ja rakentaminen ovat osa tulkintaa, jollaisena saaliskuva-aineisto näyttäytyi minulle. Olen muodostanut raporttina eräänlaisen mallin, saaliskuvien ilmentämistä luontosuhteen esittämisen ja tuottamisen tavoista. Kolme erilaista luontosuhdetta jäsentävät tulosten tulkinnassa muodostuneita havaintotyyppisiä kuvaten erilaisia orientaatioita, joissa nykykalastusta toteutetaan (Luvut 5,6 ja 7).

4.2. Saalisvalokuva-aineisto

Tutkimukseni aineiston muodostavat vapaa-ajankalastuksen saalisvalokuvat. Aineiston hankinnan kohteena ovat kalasaaliin kuvalliset esitykset, jotka vapaa-ajankalastuksen kuvakulttuurissa ovat julkisesti nähtävillä. Pääasiallinen huomio kohdistuu juuri julkisiin esityksiin, vaikka saalisvalokuvia voidaan käyttää yksityisesti. Oletukseni ja havaintoni mukaan yksityiset saaliskuvat toistavat samoja esittämisen tapoja kuin julkiset esitykset, vaikka todennäköisesti tapahtuu valikoitumista sen suhteen, mitkä kuvista päätyvät esitettäväksi.

Tavoitteena aineiston hankinnassa oli mahdollisimman kattava käsitys mahdollisista saaliskuvista. Aineiston hankinnassa voi nähdä etnografisen vaeltelun, visuaalisen etnografian (Pink 2007) ja netnografian piirteitä (Kananen 2014; Kozinets 2010). Vaeltelu kohdistui internetissä alan foorumeille ja kalastusjulkaisuihin, kuten alan lehtiin ja kirjoihin. Internetin kalastussivustoilta surffailtiin toisille sivuille löydettyjen linkkien ja sisältöjen perusteella. Instagram-tilit ja youtube-tilit avasivat saaliskuvien esittämisen verkostoja hashtagien ja suositusten kautta. Vaeltelun lopetin aineiston kyllästyessä. Kyllästymisellä viitataan Tuomen ja Sarajärven (2002, 89) tavoin aineistohankinnan vaiheeseen, jossa havainnot toistuivat ja aineiston katsotaan riittävän esittämään tutkimuskohteen piirteet.

Keräsin ja havainnoin aineistoa niissä yhteyksissä, joissa saaliskuvia käytetään. Itse analyysissä en kiinnittänyt huomiota kuvien esiintymisen paikkoihin. Kuvatekstit ja kontekstit, joissa kuvat ilmenivät, jätin analyysin ulkopuolelle. Peruste oli taloudellinen sekä teoreettismetodologinen kehystäminen, jossa ymmärtämisen kohteena on kalastuksen visuaalinen ulottuvuus, ei esimerkiksi kielelliset selonteot.

Arvokkaan lisän aineistoon toivat Suomen kalastusmuseon välittämä kuva-aineisto (>14 000), joka oli peräisin Suomen Kalamiesten Keskusliitolta sen olemassaolovuosilta 1950-2010. Sain myös Vapaa-ajankalastajien keskusjärjestön kautta saalisvalokuvia yli 100 kpl. Näin ollen katsoimieni kuvien määrää eli aineiston kokoa ei voi faktuaalisesti osoittaa. Vaikka uskon analysoineeni tuhansia valokuvia, ajattelen, että samanlaiseen tulkinnalliseen lopputulokseen voi päästä suppeammallakin aineistolla. Tutkielman lukijalla ei ole pääsyä katsomaan kaikkia kuvia, joita itselläni on ollut käytettävissä, voi hän kuitenkin arvioida tutkimukseni oikeellisuutta aineistoesimerkkien perusteella. Toiseksi, lukija voi itse kohtuullisella vaivalla tutustua saaliin esittämisen kuvastoihin internetissä ja erityisesti sosiaalisessa mediassa tai selailemalla vapaa-ajankalastuksen julkaisuja. Aineistoesimerkkejä valitessani olen pyrkinyt otokseen joka kuvaa saaliskuvastojen monimuotoisuutta, eikä niinkään määrällisiä edustavuuksia. Tutkimuksen intressin mukaan

kiinnostus on erilaisissa laadullisissa vaihteluissa, jotka muodostavat saaliskuvastojen merkityksiä. En kiistä määrällisen ilmenemisen osuutta merkitysten muodostumiseen.

Tutkielman tuloslukuissa esitetyn tulkinnan ja analyysin tueksi lukijaa varten olen julkaissut aineistotoesimerkkejä eli saalisvalokuvia. Tekstin lomassa julkaistut kuvat on valittu helpottamaan välitöntä lukemista. Perusteellisempaa lukemista ja analyysin arviointia varten tekstissä on viitattu kuvaliitteistä löytyviin kuviin.

Aineistoesimerkkikuvien käyttöoikeudesta olen kertonut kuvan alapuolella. Mikäli kuva ei ole kuvaajan luvalla julkaistu, on kuvan käyttö perusteltu tässä tutkimuksellisen julkaisemiseen liittyvän sitaattioikeuden periaatteella. Sitatointioikeudesta säädetään tekijänoikeuslain 22 §:ssä sekä 25§:ssä. Tutkimukseni eettiset kysymykset liittyvät lähinnä kuvien käyttöoikeuteen. Olen pyytänyt saalisvalokuva-aineistoa osin siksi, että minulla olisi käytettävissä aineistoesimerkeiksi saalisvalokuvia, joihin minulla on kyseenalaistamaton julkaisulupa. Kuitenkin sitaattioikeus tieteilisissä julkaisuissa, kuten opinnäytetöissä, mahdollistaa valokuvien kopiointia ja julkaisemista tekstin tueksi, vaikka totutusti kuvien käyttöoikeus saadaan vain valokuvaajalta itseltään. Saalisvalokuvien julkaisijoilla tuskin on tietoa, että heidän valokuvansa ja kuvissa esiintyvät henkilöt voivat päätyä tutkimuksen kohteeksi. Aineistoesimerkkien valinnassa huomioin kuvien käyttöoikeutta valitsemalla ensisijaisesti kuvia, jotka oli lähetetty minulle pyynnöstä (Liite 2).

4.3. Analyysin toteuttaminen

En analysoinut kuva-aineistosta kaikkia kuvia seikkaperäisesti, vaan toteutin analyysia uutuutta tavoittelemalla. Tuloslukujen muodostuminen seuraa tältä osin tutkimusprosessia. Hankin aineistoa etsimällä erilaisia saaliskuvia. Vaeltelemalla saalisvalokuvien kentillä käsitykseni saalisvalokuvista karttui kertaantumalla ja huomioni kiinnittyi piirteisiin, jotka aineistossa toistuivat, sekä piirteisiin, jotka poikkesivat toistosta. Tein samanaikaisesti analyysia ja etsin uusia kuvia. Aineiston hankinta ja analyysi kietoutuivat toisiinsa. Kehys, jolla katsoin jokaista kuvaa erikseen, on olemassa ja edelleen mahdollinen käyttää mihin tahansa saalisvalokuvaan. Lukija voi ottaa käsiinsä minkä tahansa, esimerkiksi internetistä löytämänsä saalisvalokuvan, ja analysoida sen samalla tavoin kuin tässä tutkimuksessa on tehty (Liite 3).

Kuvien analysointi oli vaiheittainen prosessi. Analyysin runko muodostui kolmesta vaiheesta, joissa tunnustettiin teorian, aineiston, tutkijan mielikuvituksen sekä luovuuden ja tulkintasään-töjen merkitys analyysin toteuttamisessa (Ronkainen 2004). Vaihteellaisuudessa voi nähdä yhte-nevääisyyttä tunnettuihin kuvallisen analyysin menetelmiin, kuten Panofskyn ikonologiaan ja Barthesin kuvatulkintaan (ks. Seppä 2012). Itse kehitettynä analyysivälineestä pyrin saamaan sellaisen, että se huomioisi materiaalsen ja symbolisen kietoutumista sekä mahdollistaisi visu-aalisten järjestysten merkitystason tulkinnan.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa tarkastelin yksittäisen kuvan perusrakennetta eli materiaa-lisia elementtejä, joista saalisokuva visuaalinen sisältö muodostuu. Näitä ”muuttujia” voivat olla esimerkiksi itse saalis eli kala tai sen osa, ihminen, kalastusvälineistö, puut, vesi ja rakennukset. Toisaalta jo ensimmäisessä vaiheessa kysyin kuvan olemusta suhteuttamalla elementtejä toi-siinsa eli millaisia sommitelmia näistä elementtien suhteista muodostuu. Tällä tarkoitan esimer-kiksi sen havainnointia, miten ihminen on ruumiillisesti asettautunut kuvaan. Seisooko hän suo-rassa ja eleettömästi vai tekeekö hän jotakin muuta? Kuva-analyysin ensimmäisessä vaiheessa tarkastelin ruumiillisina tekoina niitä käytäntöjä, joista saaliskuvan kompositio muodostuu. Sa-moin havainnoin kalan tai muun luonnonympäristön toimintaa kuvan järjestämisessä. Komposi-tiolla viittaa kuvan sommitelmaan, mutta pelkkiä kuvan elementtejä laajemmin myös kuvaus-tekniisiin ratkaisuihin, kuten rajaukseen. Kuvaustilanteessa kuvaajan tekemät valinnat määrittä-vät saalisvalokuvan kompositiota.

Analyysin toisessa vaiheessa tarkkailtavaksi otin ensimmäisen vaiheen löydökset. Toisen vaiheen keskeinen tavoite oli löytää saaliskuvien yleisiä eli tyyppillisiä piirteitä. Kysyin: Mitkä saaliskuvien elementtien suhteet toistuvat? Näin ollen sain havaintoja siitä, millaisia tapoja, tyynejä ja valin-toja kuvallisissa esityksissä suositaan. Tässä vaiheessa tuli myös ilmi missä suhteessa kuvat ovat toistensa kaltaisia ja miten ne eroavat toisistaan. Esimerkiksi aineistossa toistuvasta käytännöstä käy ilmi kalastajien ruumiillinen tapa nostaa kalaa pyrstöstä ja tukea kalaa toisella kädellä kalan vatsapuolelta. Kyseinen kalan esitlemisen tapa toistuu saaliskuvissa, vaikka siitä ilmenee eri-laisia variaatioita. Etsin aineistosta tällaisia ”tyyppisiä” eli saalisokuva-aineistolle ominaisia piir-teitä. Tyypittely¹ on silloin tyyppillisten asioiden kokoamista aineistosta ja aineiston tiivistämistä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

¹ Lukijaa voivat hämmentää kahdet erilaiset tyytit; tyytit aineiston piirteinä sekä kuvatyytit. Näiden kahden eroa ja päällekkäisyyttä on siis syytä eritellä. Tyypillä tarkoitetaan tutkimusaineiston informatiivi-sen sisällön ominaispiirteitä, kun taas kuvatyyppi tarkoittaa sellaista kuvan kompositiota jonka perus-teella kyseisen kuvan voi nimetä kuuluvaksi johonkin kuvatyyppiin. Saalisokuva on kuvatyyppi, joka muo-dostaa yläkäsitteen kaikille tämän tutkimuksen kuvatyypeille. Oma kuvatyyppinsä voi olla esimerkiksi

Kolmannessa vaiheessa liitin toisen vaiheen löydökset kalastuksen kulttuuriseen kontekstiin. Arvioin toistuvien piirteiden merkityksellisuutta. Kolmannen vaiheen merkitysten muodostumisen olennainen ero ensimmäiseen ja toiseen vaiheeseen on tulkinnan syveneminen ja liittäminen kalastuksen yhteiskunnallisiin ja kulttuuriin ulottuvuuksiin. Silloin kysyin saaliskuvien liittymistä kuvaustilanteen ”ulkopuolisiin” tekijöihin, jotka ovat vaikuttamassa kuvan muodostumiseen. Tarkasteltavaksi tulee kalastuksen materiaalisten ja diskursiivisten käytäntöjen merkityksiä tuottava luonne sekä esitysten kytkeytyminen kalastuskulttuurin koodistoihin. 3. vaiheen tulkinta tarjoaa ehdotuksia sille, miksi kuvissa tehdään niin kuin tehdään. Samalla arvioin, tarvittaessa jopa palaamalla analyysin ensimmäiseen vaiheeseen, saaliskuvan merkitystuotannossa käytettyjä keinoja.

Itse analyysin ja tulosten tulkinnallisuudesta on hyvä mainita muutama sana. Hahmotan analyysiani tulkinnanvaraisena ja subjektiivisena. Kulttuurin tuotteena tutkija on omaksunut konventioita, joilla saaliskuvia katsotaan. Minä kuvien tulkitsijana katson kuvia kalastajana, mutta myös perheellisenä, kasvatustieteen opiskelijana, kalatalouden ammattilaisena ja niin edelleen. Lisäksi mielikuvitustani tulkinnassa määrittävät orientaatiot, joihin esimerkiksi opinnoissani ja ammatillisuudessani olen ajautunut. Tutkimuksessa en pääse täysin irti stereotyyppisistä katsomisen tavoista, eikä se ole tarkoituskaan. Sen sijaan pyrin purkamaan ja tuomaan esiin sopimuksenvaraisuutta, joka ohjaa saaliskuvien käyttöä, ottamista ja katsomista. Tulkinnoillani myös ehdotan mahdollisia toisinkatsomisia jotka purkavat konventioiden sovinnaisuutta. Vallitseva kulttuuri suosii joitain esitystapoja ja diskursseja sekä tulkintaa ja katsomisen tapoja (Seppänen 2002). Pyrin tuomaan esiin vallitsevuuksia ja niiden ilmenemistä kalastuksen kontekstissa.

Avoin subjektiivisuus ei tarkoita tuloksien mitättömyyttä, vaan korostaa tulosten ehdottavaa luonnetta. Tulosten perusteluksi on laadittu kokonaisuudessaan tämä kirjallinen raportti – pro gradu tutkielma – joka pyrkii esittämään logiikkaa, jolla näihin tuloksiin on päästy. Lukijan tehtäväksi jää arvioida, kuinka tehtävässä on onnistuttu ja ovatko saaliskuvista tekemäni tulkinnat vakavasti otettavia. Jo analyysin ensimmäisessä vaiheessa kuvan katsominen on konventionaalista ja siten tulkinnanvaraista. En esimerkiksi voi määrittää näkemiäni kalastusvälineitä kalastusvälineiksi, jos en tiedä kyseisten artefaktien nimiä ja käyttötarkoitusta tai edes sitä, ovatko

hääkuva tai perhekuva, joiden esiintymistä voi havaita saaliskuvastosta. Hääkuvien ilmeneminen saaliskuvastoissa on tutkimusaineiston informatiivista sisältöä ja siten ”tyyppi” eli aineiston piirre. Kaikki aineiston piirteet eivät kuitenkaan saa analyysissä kuvatyypin nimeä, sillä monet aineiston tyypilliset piirteet eivät muodosta tunnistettavaa omaa kuvatyyppiä, sillä ominainen piirre voi ilmetä kaikissa saaliskuvissa tai tietyissä kuvatyypeissä. Tyypit eivät ole siis sidottu kuvatyyppeihin, vaikka kuvatyyppi voikin olla tutkimukselle löydöksenä aineiston ominaispiirteenä tärkeä.

ne luonnontuotteita vai ihmisten tekemiä. Kulttuurissa muodostettu kokemus ja tietovarantoni mahdollistavat ja määrittävät koko tulkintani.

Erityisesti analyysin kolmannessa vaiheessa voi tapahtua ”virhetulkintoja”. Voin esimerkiksi olettaa, että kuvassa on nainen, vaikka siinä olisi tosiasiallisesti mies. Tutkimuksen kiinnostus on mekanismeissa, joka saa minut ajattelemaan kyseisen henkilön naiseksi. Valokuvien representatioluonne tarkoittaa juuri sitä, että asiat näyttävät joltakin, kun niitä esitetään uudelleen. Esittäminen on altis tulkinnoille. (Kuten sukupuolen kohdalla huomataan.) Tutkimukselleni on vähintään yhtä tärkeää se, mitä kuvat esittävät kuin se mitä niissä tosiasiallisesti tapahtuu. Minulla ei tutkijana ole pääsyä kuvien ottamisen tilanteisiin. Siksi ”joudun” tyytymään esityksiin, valokuviiin. Vaihtoehtoisesti olisin voinut havainnoida kuvien ottamista menemällä paikan päälle katsomaan ja tallentamaan tosiasiallista kalastusta. Itse kalastajana ja saaliskuvien ottajana minulla on kokemusta kuvien ottamisesta. Näen sen olennaisesti olevan osa tässä tutkielmassa tehtyä saaliskuvien tulkintaa. Kykenen samaistumaan, olettamaan ja kuvittelemaan kuvaustilannetta. Tämä voi olla vahvuus, mutta myös heikkous. Luontainen tapani katsoa ja tulkita saaliskuvia voi estää minulta muita vaihtoehtoisia tapoja tulkita kuvaa. Koko tutkimusprosessi onkin ollut tämän ”ongelman” kanssa painimista. Lopputulos on yhdenlainen rekonstruktio tästä prosessista, jossa olen muodostanut itseäni uudenaikaisena saaliskuvien ottajana ja katsojana.

Vaikka saaliskuvat voivat olla ”avoimia” tulkinnalle eikä ilmeisimpien merkitysten tiedostamiseen tarvita mielikuvitusta, voivat merkitykset olla myös piiloisia tai hienovaraisia. Jotta merkityksiä ja niiden tuottamista voi analysoida, tulee tuntee kontekstia ja kulttuuria, joissa kuvat toimivat. Kalastuskulttuurin tuntemus ei silti ole tae kuvan tulkinnan onnistumiselle. Saaliskuvien merkitystason avautumista ja avautumattomuutta voi olla esimerkinomaisesti kertomassa seuraava aineiston kuva (Kuva 1).

Kuva 1. ©Kalastusmuseum. SKK-kuva-aineisto.

Tutkijana en kykene tulkitsemaan kuvaa enempää kuin analyysin ensimmäisen vaiheen verran. Kolmannen vaiheen analyysin tekeminen ei onnistu, koska kuva poikkeaa totutuista saaliin esittämisen tavoista. Voin eritellä kuvallisen esityksen elementtejä ja niiden suhteita, kuten henkilön ruumiillista toimintaa, mutta kuvan merkitysten rakentuminen suhteessa kalastuksen koodistoihin ei tuota kuvalle tarinaa tai mieltä. Kuvan sisällölle ei muodostu kalastuksellisia merkityksiä, koska ilmeiset merkitykset, analyysin ensimmäinen taso, ei tule tunnistettavaksi totutuina saaliin esittämisen tapoina. Pukeutuminen, kuvauspaikka, ruumiillinen sijoittuminen ja ilme eli kuvan kompositio kokonaisuudessaan on saaliskuvastolle epätyypillinen. Kuvaustilannetta ja motiiveja voi vain arvailla, sillä kuvattavan henkilön esiintyminen asettautuu selvittämättömään ristiriitaan vallitsevien saaliskuvan katsomisen tapojen kanssa. Vaikka kuva toistaa joitakin saaliskuvaston totunaisuuksia, kuvan muut merkit sotivat niitä vastaan.

Laadullisessa tutkimuksessa tulkinnan avaaminen on haaste tutkimuksen kirjallisessa raportoinnissa. Puhutaan ”mystisestä tulkinnasta” (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Yläne & Paavilainen

2011, 123), koska tulkinnan prosessia on vaikea kuvailla tavalla, joka mahdollistaisi muille tutkijoille samalla menetelmällä samaan lopputulokseen pääsemisen. Tavoite sinällään tuntuu tiedettä rajoittavana. En voi purkaa kalastuksen saaliskuvastojen kulttuurista rakentumista tietokoneeseen syötettäväksi koodijärjestelmäksi, joka sitten kykenisi tulkitsemaan saaliskuvia. Olenainen ongelma on jo valokuvan ideassa. Kuva ei toimi vain koodin tavoin (Seppä 2012, 178). Valokuvassa on aina jotain sellaista, jota ei voi purkaa koodijärjestelmäksi tai edes kielellistää. Ei ensinnäkään ole sellaista valokuvan teoriaa, joka olisi tyhjentävästi esittänyt mitä valokuvat ovat ja miten ne toimivat. Saalisvalokuvan merkitysten ja vaikutusten logiikkaa olen tässä tutkimuksessa siten aina pyrkinyt tilanteisesti arvioimaan ja tuomaan esiin tuloslukuissa.

Jokainen tulosluku pyrkii olemaan oma itsenäinen esityksensä, mutta sisältää viittauksia muihin tuloslukuihin. Tuloslukuja ei tule pitää täysin toisensa poissulkevinä, vaikka niissä on jännitteitä. Luvut eivät ole tasa-arvoisia, niin että ne kuvaisivat todellisuutta tai saaliskuva-aineistoa määrällisesti tai laadullisesti. Eri tuloslukujen havainnoissa on limittäisyyttä ja siten erilaisten tulkinnat mahdollistavat toisensa. Toisinaan tulokset ja tulkinnat koskettavat vain jotakin osaa aineistosta, jolloin ne eivät ole sovellettavissa kaikkiin saaliskuviin, vaan kertovat jostakin kalastuskulttuurin sisäisestä ilmiöstä. Siltä osin, kun tulosten keskinäisiä yhteensovittamattomuuksia ja jännitteitä ilmenee, tuon niitä myös esille. Saaliskuvan monitulkintaista kulttuurista luonnetta ymmärtääkseen suosittelen lukemaan tulosluvut kokonaisuutena.

5. Kamppaileva luontosuhde

Saaliskuva esittää ihmisen voittoa luonnosta. Valokuvana se representoi tilanteisen ihmisen ja luonnon suhteen; kala ihmisen kuvaamana, elinympäristöstään täysin tai osittain erotettuna ja ihmiselle alisteisena. Kun saaliskuvaa katsotaan ihmisen ja luonnon välisen kamppailun esittäjänä, perustuu se konventionaaliseen katsomisen tapaan, jossa valokuva kalasta tunnistetaan saaliskuvaksi.

Kuva 2 ©Petteri Lepistö

Kun valokuvassa näkyy kala, jolta puuttuu elon merkkejä, katsoja alkaa etsiä kuvasta niitä informantteja, jotka selittävät kalan päätymistä pois vedestä eli elinympäristönsä ulkopuolelle. Helppoin selitys on kalastus. Kala on kalastettu, eikä se ole enää vedessä. Valokuva kalasta ei välttämättä tule katsotuksi saalikuvana. Esimerkiksi rantamatalassa vedessä kuvattu kala (Kuva 2) voi tuottaa ajatuksen kalan päätymisestä kuvattavaksi jonkin muun kuin kalastuksellisen tapahtuman seurauksena. Luonnonilmiön kuten kudun uuvuttama kala on voinut ajautua rantaan tai pedon saalistama kala on jäänyt silleen. Myös kuvan käyttöyhteys olennaisesti muodostaa kalakuvan tulkintaa.

Kalakuvaa katsoessaan tulkitsija eli katsoja muodostaa narratiivia kuvan synnystä ja sitä edeltäneistä tapahtumista. Kalakuvan tulkitseminen saaliskuvana on sidottu kontekstiin, jossa kuvaa katsotaan sekä merkkeihin, joita kuvasta voi nähdä. Aineistoesimerkissä (Kuva 2) itsessään ei ole muita merkkejä, jotka kertoisivat kalan kohtalon syynä olevan kalastuksen, kuin veri kalan suussa. Kuvan julkaisemiseen liittyvillä tekijöillä valokuva voidaan tuottaa saaliskuvana myös ilman ilmeisiä merkkejä ihmisestä. Kuvateksti ja kalakuvan julkaisemisen foorumi tuottavat saaliskuvan merkitystä. Kalastusmedioissa edellinen kuva tulkitaan saaliskuvana ilman kyseenalaisuuksia.

Saaliskuva muodostaa kertomusta ihmisestä ja hänen onnistuneesta kalastuksesta, jonka todistena saaliskuva toimii. Toiston myötä tästä narratiivista on tullut kulttuurinen malli ja sopimus, joka ohjaa kaloista otettujen kuvien katsomista ymmärtämällä kuvatut kalat juuri saaliina. Vaikka kuvassa olisi paljon muutakin, katse ohjautuu kalaan kuvan keskeisenä merkkinä tästä kertomuksesta, jossa ihminen ja luonto ovat kohdanneet. Kalan korostuminen kuvassa ei johdu pelkästään kuvan materiaalisista piirteistä tai sommitelmasta, vaan myös kulttuurisesta konventiosta, jonka ohjamaa katsomme kaloista otettuja valokuvia ja tulkitsemme ne kalastuskäytännön tuotteina.

Kalastusta määrittää aina ihmisen ja luonnon välinen jännite, jota voi kutsua ihmisen näkökulmasta kamppailuksi. Kalastuksen luontosuhteessa tulee kohdattavaksi ihmisen perustavanlaatuisen alistaisuus materiaaliselle luonnolle, mutta samalla ihmisen tarve turvata luontoon perustuen oma olemassaolonsa käyttämällä tuota materiaa. Näin ollen saaliskuva symboloidessaan ihmisen voittoa luonnosta, todistaa vain tilanteista erävoittoa. Voitto on silloin voitto kyseisestä kuvatusta kalayksilöstä sekä olosuhteista, joissa kamppailu käytiin. Saalisvalokuva voiton symbolina ohjaa katsomaan luonnon ja ihmisen välisen kamppailun urheilullisten merkitysten kautta. Urheilullisen kalastustavan mieli juontuneen ihmisen perustavaan riippuvuuteen luonnosta; ihmisyksilön ja lajin selviäminen vaatii kamppailua luonnossa ja luontoa vastaan. Kamppailu saaliskuvassa pohjaa, ei pelkästään nykyisen kalastuksen urheilulliseen orientaatioon, vaan laajemmin myös siihen historiaan, jossa ihminen on muodostanut suhdettaan luontoon.

Kalastuksen kulttuurinen koodi kertoo kalan saamiseen tarvittavan tietoa ja taitoa. Aina kun saaliskuvia jaetaan, ne tuottavat oletetulle kalansaajalle kompetenssia. Kalan saaminen ei ole varmaa, vaan tiedetään, että monet seikat tekevät kalastuksesta toimintaa, jossa onnistuminen ei ole pelkästä onnesta kiinni. ”Kalaonni” paljastaa sattuman merkitystä kalan saamiselle, mutta kalan saaminen ei jää vain sattuman varaan. Kalastaja voi omilla valinnoillaan ja panoksellaan

vaikuttaa ”kalaonneensa”. Tätä valintojen ja panostusten roolia voi kutsua kalastajan taidoiksi ja tiedoiksi, vaikka nekin ovat olemukseltaan kytkettyjä kalaan viimeisen valinnan tekijänä. Kala aktualisoi kalastajan tiedon tiedoksi tai taidon taidoksi vasta pyydykseen käydessään. Ennen kalan saamista tieto ja taito ovat aina kyseenalaistettavissa. Tässä saaliskuva toimii todistamassa kalastajan taitavuutta ja tietämystä ollen todiste kalastuksen onnistumisesta, joka ei ollutkaan pelkkää kalaonnea, vaan myös kalastajan kyvykkyyttä. Kyvykkyys ei rakennu pelkästään yhden kalan varaan, vaan tulee myös toiston kautta perustelluksi. Myös kalalajeihin, välineisiin ja luonnonympäristöön liitetyt merkitykset ovat arvottamassa kalastajan suoritusta ja siten kompetenssia. Kuvat toimivat aina muiden kuvien kanssa. Käytännössä yhdestä saaliskalasta voi olla otettu useita kuvia ja niitä esitellään samanaikaisesti. Kuitenkin laajemmin tarkastellen yksittäisen saaliskuvan toimintalogiikka on suhteessa muihin saaliskuviin ja kuvakulttuuriin. Siksi tulkinallisessa tarkastelussa kiinnitetään huomiota ja arvioidaan näitä saaliskuvakulttuurin ominaisuuksia. Tässä tulosluvussa kuvaan miten kuva todistaa kalan saamista ja tuottaa kalastajalle erityisiä subjektipositioita.

5.1. Kalastuksen urheilulliset merkitykset

Saalisvalokuvien kautta hahmottuva vapaa-ajankalastuksen urheilullinen merkityssisältö näytetään kolmella tapaa. Ensiksi, kalastuksella on perustava olemus kamppailuna ja kilpailuna, joka tarjoaa edellytykset sen urheilullisille merkityksille. Toiseksi, vapaa-ajankalastuksella on historiallisia perinteitä eliitin urheilullisena ajanvietteenä ja itsekasvatuksena. Kolmanneksi, kalastus saa käytännöllisiä muotoja, joissa kalastuksen urheilullisuutta tavoitteellisesti ja avoimesti tuotetaan. Nämä urheilulliset merkitykset voivat rakentua toistensa varaan, vaikka niissä on myös yhteensovittamattomuutta.

Ensiksi, vapaa-ajankalastuksen urheilullisuus rakentuu kilpailun kautta. Kilpailu saalis kuvissa näkyy kahdenlaisena kilpailuna: (1) kalan ja ihmisen välisenä sekä (2) kalastajien keskinäisenä. Kilpailu ilmenee kamppailuna, jossa luonto ja ihminen ottavat mittaa toisistaan. Kilpailu vaatii toista osapuolta häviämään toisen voittaessa. ”Kamppailu elämästä” muodostaa kalastuksen metakertomuksen, jonka varaan kalastajien välisiä kilpailullisia asetelmia rakennetaan.

Luonnon ja ihmisen välistä kamppailua arvotetaan kalastajien kesken eriarvoisina suorituksina. Iso kala on arvokkaampi saalis kuin pieni kala. Enemmän kaloja on suorituksena parempi kuin vähemmän kaloja. Kalastuksen muodosta riippumatta tämän voi ajatella olevan kalastuksen olemukseen sisäänrakennettu koodi.

Saalis kuvissa pienten kalojen arvon osoittamisessa toimivat huvittuneet tai leikilliset ilmeet ja kuvan katsoja tunnistaa tilanteen ironisuutta (Liite 1, Kuva 10). Suuret saaliit saavat osakseen ihailevia katseita, riemun osoituksia ja vakavaa keskittymistä. On ilmeistä olettaa valokuvaamisen kohdistuvan saaliiseen, jota kalastuksen kulttuurissa pidetään arvostettavana. Kuvaamalla suuria saaliita tuotetaan kalastajien välille kilpailuasetelmaa, jossa saalis kuva todistaa kilpailussa pärjäämisestä.

Ennen kamerateknologian keksimistä kalasaaliita on ikuistettu erilaisin taiteellisin menetelmin. Esihistoriallisia kalliomaalauksia voitaneen pitää näistä varhaisimpana. Egyptiläisistä maalauksista ja kaiveruksista (2400 eKr.), roomalaisista (200 jKr.) sekä keskiaikaisista kalastuskuvista voi löytää jo hiukan enemmän yhteyksiä nykyiseen kalastukseen. Kalastusta lienee harrastettu vapaa-ajalla tietämättömän kauan, mutta nykyinen vapaa-ajan käsite ja idea ei vertaudu ongelmitta historiallisiin tilanteisiin, joissa kalastusta on tehty vähemmän työnä.

Euroopassa vapaa-ajankalastuksen historiaa ajatellaan 1600-1800-lukujen ilmiönä, kun teknologinen kehitys ja yläluokkaiset pyrkimykset tuottivat urheilukalastuksen ilmiötä. Kirjapainoteknologioiden kehitys tarjosi mahdollisuuksia eurooppalaisen kalastuksen kulttuurin säilymiselle 2000-luvun tarkasteltavaksi. Koukkukalastuksella tunnustetaan olevan pitempi ja eripaikkainen historia,² mutta juuri kirjallisten lähteiden puuttumisen vuoksi jälkikäteisen tutkimuksen tekeminen ei tuota vapaa-ajankalastusta monietnisenä ilmiönä.

Tutkielmalleni brittiläinen urheilukalastuksen perinne tarjoaa sitä perustaa, jolle kalastuksen urheilullista merkitystä rakennettiin. Göran Cederbergin ja Jens Ploug Hansenin (2003, 11–12) mukaan brittiläisen urheilukalastuksen mieli muodostui kalastuksen vaatimasta vaivanäöstä ja haasteesta, joka tarjosi virkistystä ja rentoutumisen mahdollisuuksia. Hedonistisen nautinnon sijaan urheilu ja luonnon seuraaminen olivat filosofista itsekasvatusta eli hengellistä sivistymistä kristinuskon ihanteiden mukaisesti (mt.). Ero tämän päivän kalastuksen urheilullisiin merkityksiin on huomattava, vaikka silloinkin kalastuksen haasteet tarjosivat edellytykset kalastuksen urheilullisen mielekkyyden kokemuksille. Sekularisaation myötä kalastus varasi urheiluna yhä enemmän seikkailullisten ja virkistysellisten pyrkimysten varaan. Kamerateknologioiden keksimisen aikaan 1800-luvun lopulla urheilukalastus oli saavuttanut muotonsa turistikalastuksena ja seikkailullisena eliitin ajanvietteenä, jonka tuottamisessa saaliskuvilla tuli olemaan oma merkittävä osansa (Liite 1, Kuva 11).

Kolmantena kalastuksen urheilullisen merkityksen tuottajana toimivat kilpailulliset käytännöt eli kalastuskilpailut. Kalastuskilpailut tunnustavat avoimesti kalastuksen kilpailullisia ja urheilullisia asetelmia. Määrämuotoisena toimintana kalastuksen kilpa- ja seuratoimintaa voi pitää kalastuslajin huippu-urheiluna, joiden uutisoinneilla ja televisioinneilla kalastuksesta tehdään urheiluviihdettä.

Tulkitsen, että kilpakalastuksen merkitykset ovat peräisin kalastuksen luontosuhteen kamppaillevasta ja kilpailullisesta olemuksesta. Mittelö luonnon kanssa tarjoaa lähtökohdan kalastajien välisille kilpailuasetelmille. Kilpakalastus tuo kamppailun merkityksiä avoimesti ja kärjistetysti esiin, vaikka ne voidaan nähdä koskettavan koko kalastuskenttää, jossa saaliskuvia jaetaan.

Tarkastelen seuraavassa kalastuksen kilpaurheilullisten käytäntöjen näkymistä saaliskuvissa ja niiden osoittamaa kalastuksen kilpailullista luonnetta. Kalastuksen kuvastoissa kilpaurheilullisia

² Urheilukalastuksen historiasta. katso esimerkiksi. Cederberg & Hansen 2003. Koukkukalastuksen historian pohdinnasta Sulo Tiainen 2016.

merkityksiä tuotetaan lainaamalla. Vaatetus ja palkitsemisrituaalit ovat suoria lainauksia kilpaurheilun totutuista performansseista.

Kuva 3 © https://issuu.com/angspirit/docs/world_predator_classic_2017_officia

Aineistoesimerkissä (Kuva 3) luodaan pukeutumisen tyyliä, jolla kalastusta urheiluna rinnastetaan tuttuihin urheilun visuaalisiin järjestyksiin ja sen mukaisiin merkityksiin. Henkilön pukeutuminen keinokuituiseen tekniseen urheilupaitaan sponsorilogoineen näyttää tutulta esimerkiksi pyöräilystä tai autourheilusta. Asukokonaisuus on harkittu värisävyjen yhteensopivuus huomioiden. Kalastuksen kilpaurheilullinen tyyli ei rajoitu vain pukeutumiseen, vaan voi näkyä myös muissa varusteissa, erityisesti venekalustossa ja jopa autoissa. Kalastusvälinevalmistajat kamppailevat visuaalisesta tilasta pyrkien varmistamaan oman brändinsä näkyvyyttä, ei pelkästään logojen, vaan myös värien ja tyylien avulla. Kilpailullisessa toiminnassa pukeutuminen voi olla kärjistävän kaupallista, mutta jokainen saaliskuva tuottaa osaltaan esitystä kalastajalle sopivasta pukeutumisesta. Saaliskuvissa kalastajan varustautuminen esittää vaatimusta, joka urheilullisen suorituksen toteuttaminen edellyttää.

Palkitsemisrituaalit muistuttavat määrämuotoisuudesta, jossa kalastuskilpailuja käydään. Yhteisesti sovitut säännöt määrittelevät ehtoja, joissa toisista kalastajista otetaan mittaa.

Tulosten on oltava mitattavissa ja vertailukelpoisia. Sääntöjen puitteissa parhaiten menestynyt on voittaja, joka palkitaan ja on oikeutettu sen mukaisiin performansseihin. Käsien kohottaminen voitonmerkiksi ja yleisön eteen sijoittuminen kuuluvat kilpailullisiin rituaaleihin. Aineistoesimerkin valinnassa olen muodostanut aasinsiltaa kalastuksen urheilullisten merkitysten välillisiin seurauksiin. Kalastuksen urheilullinen mieli asettaa tutkijan katsomaan ideaalisubjektia, joka urheilullista kalastusta harrastaa tai toteuttaa.

Urheilukilpailun voittaja on sankari ja idoli. Kalastuksen narratiiveissa nämä termit koetaan yliampuviksi. Urheilullisen kalastuksen vaatima ja tuottama sankaruus on kalastusyhteisössä sovitusti kätkeytyä sankaruutta, jota ilmaistaan puheella ”kalamiehestä” tai ”saamamiehestä”. Saaliskuva sankaruuden esittäjänä kärjistyy aineistoesimerkissä (Kuva 3), jossa yleisön kamerakädet hamuavat ja kurottelevat kohti voitonmerkinä kaloja esittelevää sankarikalastajaa. Aineistoesimerkki on visualisoimassa saaliskuvan sankaruutta tuottavaa sosiaalista rakennetta ja logiikkaa. Jokainen saaliskuva tuottaa kalastajasankaria, oli kyseessä amatööriin näppäilykuva kesämökki-saaliistaan tai ammattilaiskuvaajan ottama kuva huippukalastajan voittosaaliista.

Vertailukohtaa saaliskuvien sankaruustuotantoon tarjoaa Tuomas Kurosen (2011) tutkimus presidentti Urho Kekkosen kalastuskuvista. Kurosen mukaan kalastuskuvat loivat Kekkosesta julkista kuvaa kalamiehenä, saalistajana ja tätä kautta kansalle sopivana johtajana. Myytin luomisessa olennaista oli juuri valokuvien käyttö. Nykyaikanakin saamme nähdä vastaavanlaista sankarikuvastoa, jossa maskuliinisuutta ja johtajuutta rakennetaan valokuvin (Kuronen & Virtaharju 2015). Tästä esimerkki on Vladimir Putin. Kalastus- ja eräaiheisessa kuvastossa juuri saaliin esitleminen on vetoava rituaali (Kuronen & Virtaharju 2015), joka kutsuu kuvan katsojan tunteet ja kehon mukaan, samaistumaan tilanteeseen. Saaliskuvilla voi ajatella olevan sama metodi kutsua katsojaa, joka katsoo kuvaa peilaamalla itsensä kuvan tapahtumien osalliseksi, jopa mahdolliseksi sankariksi.

Niin kalastuskilpailuissa kuin saaliskuivissakin arvotetaan urheilullisen kalastuskentän johtajat. Heistä tulee suoritustensa myötä kalastuksen auktoriteetteja ja esikuvia. Kalastuksellisella onnistumisellaan johtajat osoittavat oman tietonsa kaloista ja niiden käyttäytymisestä (myös luonnosta, luonnon oloista) ja näin oikeuttavat johtajuutensa. Saaliskuvia käytetään kalastuksen sosiaalisilla areenoilla evidenssinä tuottamassa kalansaaajalle pätevyyttä. Erityisesti silloin, kun kuvattu henkilö on kalastusjournalisti, kalastusopas tai väline-edustaja, kuvien tuottamalla johtajuudella voi olla kuvissa oleville henkilöille toimeentulon kannalta suora merkitys. Välillisesti

nämä samat kuvat edistävät kalastuskulttuurissa käsitystä urheilullisen kalastuksen toivottavuudesta. Kalastuksen mielekkyyden rakentaminen urheilullisten mielikuvien varaan tekee kalastuksesta samaistuttavaa kulutuksen kohdetta.

5.2. Kalastaja ja saalis

Ihmisen valokuvaaminen saaliskuvassa ei ole sattumanvaraista. Saaliskuviin asettaudutaan kuvattavaksi. Saaliskuva-aineiston voi karkeasti jakaa kahdentyyppisiin kuviin: niihin, joissa näkyy ihminen ja niihin, joissa ei näy ihmistä. Edellä mainittu kuvatyyppejä voi esittää kalastajaa kasvoineen tai vaihtoehtoisesti ilman kasvoja niin, että vain osa kalastajasta näkyy. Kasvot toimivat saaliskuvassa tehokkaana henkilöidentifioinnin keinona, vaikka myös kalastusvälineet, vaatteet ja muut varusteet voivat osoittaa kalastajan henkilöllisyyttä.

Saaliskuvan henkilö katsotaan kalan saajaksi. Kuva pelkästä kalasta vihjaa kalan saadun, mutta ei voi todistaa sitä. Jos kuvassa esiintyy ihminen kalan seurassa, tulkitaan henkilö useimmiten kalastajaksi, kalan saajaksi, vaikka kuva ei sitä tosiasiallisesti voi todistaa. Voihan kalaa pidellä henkilö, joka ei ole kalaa saanut ja näin ollen huijata kuvan katsojaa. Silti kalastuskuvan konventionit ohjaavat katsomaan kuvassa olevan henkilön kalan saajaksi. Tämän konventionaalisuuden purkamiseen tarvitaan vihjeitä, joita myös kuva itsessään voi paljastaa. Jos kalaa pitelevä henkilö on pieni lapsi, kuvan todistusarvoa suhteessa kalastajan kompetenssiin arvioidaan eri tavoin kuin jos kalaa pitelevä on aikuinen. Saaliskuvan katsoja tulkitsee, että lapsella on ollut avustamassa aikuinen, vaikka kuvassa ei aikuista näkyisi. Se, että tilanne on ikuistettu, viittaa myös siihen, että vanhempia on paikalla, kameran takana. Kuvan todistusarvoa osataan kyseenalaistaa ja lapsen pätevyys mitätöidään hiljaisesti oletuksella vanhemman pätevyydestä kalaonnan selittäjänä.

Kuvatyyppejä, jossa esiintyvät ”kalastaja” ja ”saalis” omaa aina enemmän todistusarvoa kalan todellisesta saajasta verrattuna kuvaan pelkästä kalasta. Saaliskuvaan asettautumalla tuotetaan kuvan todistavuutta. Toisaalla kuvan todistusvoimaa voidaan tuottaa myös muilla tavoin. Kuvien jakaminen voi tapahtua samoille kohdejoukoille ja kalastaja voi merkitä saaliskuviaan siten, että katsojat osaavat tunnistaa ne saman kalastajan saamiksi kaloiksi. Tässä merkinnässä helpoin

tapa on itse asettautua tunnistettavasti kuvaan kalan kanssa, mutta myös kalastusvälineillä voidaan suorittaa tätä merkitsemistä. Kuvan jakamisen alusta tai foorumi on myös tarjoamassa erilaisia mahdollisuuksia merkitä saaliin ja kalastajan välistä yhteyttä.

Saaliskuvana kuvatyyppejä, jossa poseerataan, kertoo katsojalle sisällöllisesti monimuotoisempaa ja siten vetoavampaa tarinaa kuin kuva pelkästä kalasta. Kalan kanssa poseeraaminen tarjoaa kalastajille mahdollisuuden itseilmaisuuksiin ja identiteetin rakentamiseen. Saaliskuvassa kalastajaan liitetään, kuten edellisessä kappaleessa oli puhetta, sankaruuden, johtajuuden ja asiantuntijuuden merkityksiä. Saaliskuvat toimivat siten yksilöiden statussymboleina kalastuksen sekä sen ulkopuolisilla sosiaalisilla kentillä riippuen siitä mitä kuvilla tehdään.

Kaupungistuminen, teollistuminen, työnjako ja vapaa-aika ovat irrottaneet ihmisen toimeentulon välittömistä elinympäristöistään. Samalla työn vastapainoksi on syntynyt vapaa-aika. Työnjaon myötä vapaa-ajan toiminnoista on tullut kulutuksen aluetta. Vapaa-ajankalastuksessa vähintäänkin kalastusvälineet ja tarvittavat luvat aiheuttavat kustannuksia harrastajalleen. Matkustaminen ja ravinto sekä muut oheiskäytännöt muodostavat kalastuksen kulutusta ja ekologista jalanjälkeä.³ Urheilullisten merkitystulkintojen sijaan toisenlaisen näkymän kalastuksen edellyttämään taitavuuteen ja tietoon tarjoaa kalastuksen tarkasteleminen palvelu- ja kulutus tuotteena. Saaliskuvan tuottama kuva kalastajan tiedoista ja taidoista alkaa hämärtyä kalastuksen muuttuessa palvelun ostamiseksi, jossa raha sanelee mahdollisuuden kalan saamiseen. Saaliskuva paljastaa tahallaan tai tahattomasti kustannuksia, jotka edesauttavat saaliin saamista. Näin ollen kalastus näyttäytyy epäreiluna urheiluna, jossa välineet eli taloudellinen maksukyky sanelee mahdollisuuksia menestyä. Maksukykyisyyden mahdollistaman kulutuksen kautta tarkasteltuna saaliskuva esittää kalamiehen taitojen sijaan kalastajan taloudellista asemaa.

Kalastajien taloudellista statusta (habitusta) tuotetaan asettamalla saaliskuvien visuaalisiin järjestyksiin artefakteja ja luonnonobjekteja, joiden merkitykset sulautuvat osaksi henkilöä, joko kuvassa olevaa tai kuvan esittelijää. Kalastuskulttuurissa asioille ja esineille voidaan tuottaa merkityksiä myös puheissa. Kalastusvälineet saaliskuissa voivat olla (tahallisesti tai tahattomasti)

³ Kuluttajan maksukyky sanelee ensiksi sitä, minne kalastus voi suuntautua. Jokaiselle kalastuskohteella on oma hintansa, joka määräytyy muun muassa kysynnän mukaan. Kalastuskohteen valinnassa kustannuksia eivät aiheuta pelkästään lupamaksut, vaan myös kohteeseen matkustaminen ja siellä majoittuminen. Kalastuksellisesti arvokkaimmille kalastuskohteille määrittyy lupakustannusten, matkustamisen ja majoittumisen vuoksi taloudellista arvoa, joka ilmenee palveluiden hinnassa. Kohteen kalastuksellisen ja taloudellisen arvon yhteenliittymää onkin syytä vaalia kyseisten kohteiden mainonnassa, sillä se tuottaa arvokkuuden merkityksiä kalastuskohteelle, kuin myös sen kuluttajille.

saaliskuvissa viestimässä taloudellisista satsauksista, joita harrastuksen alueella on tehty. Kalastajat tunnistavat myös kalastusvälineiden brändejä, joihin liitetään vaurauden merkityksiä. Saaliskuvan maisema voi olla kertomassa kalastajan taloudellisesta asemasta, joka mahdollistaa pääsyn kyseiseen kalapaikkaan. Eksoottinen ja kaukainen kohde saaliskuvan maisemassa toimii kertomassa elämäntavan taloudellisista kytköksistä.

Myös kalalajit omaavat omanlaisia merkityksiään, jotka osin liittyvät kalojen ymmärrettyihin ominaisuuksiin sekä niiden esiintymisalueisiin. Lohikaloihin liitetään eri merkityksiä kuin särkikaloihin. Loheen liitetyt voiman ja sinnikkyuden merkitykset tuottavat lohenkalastukselle urheilullista imagoa. Kun saaliskuvien käytetään itseilmaisun välineenä ja saaliiden toimiessa statussymboleina, ei ole yhdentekevää, mikä kalalaji saaliskuvassa esitellään. Harvinaiset ja eksoottiset kalalajit toimivat tässä suhteessa erottautumisen keinona tavallisen kalastajan määreistä.

Saaliskuvatuotanto näyttäytyy itseilmaisuna, jolla voidaan esittää omaa arvomaailmaa sekä varallisuutta. Saaliskuvaus kertoo aina vähintäänkin turistiksesta tavasta (ks. Luku 5), joka ei olisi mahdollinen ilman vapaa-aikaa ja tiettyä vaurautta. Kärjistetympää turistisuutta osoittaa kalastusoppaan näkyminen saaliskuvassa. Opas asettuu saaliskuvaan kalastajan ja kalan kanssa. Asetelma tuottaa kalastuskaveruutta kalastajan ja oppaan välille. Itse kalastus on elämyksellinen kulutushyödyke, jonka kliimaksina on hetki kameran edessä oppaan ja kalan kanssa. Saaliskuva toimii viestimässä asiakkaan elämäntyyliä ja tapaa viettää vapaa-aikaansa, johon kuuluvat elämykset, palveltavana oleminen ja villi luonto.

Statuksen tuottamisessa moottoroiduilla kulkuvälineillä on omanlainen symboliikkaansa. Auto ja vene voivat kantaa itsessään maskuliinisia taloudellisen menestymisen merkityksiä. Veneen tai auton kanssa kuvattu kalasaalis tuottaa machomiestä kompetensseineen. Tällöin saalinsaajaan liitetyt merkitykset voidaan tulkita sekä urheilullisen menestymisen että taloudellisen menestymisen kautta.

5.3. Kalastuksen miehin luonto

Saaliskuvissa kalastus näyttäytyy miesten alueena. Tyypillinen kalastaja saaliskuvissa on valkoihoinen nuorehko tai keski-ikäinen mies. Luonnonvarakeskuksen tekemien vuosittaisten vapaa-ajankalastustutkimuksien mukaan kerran vuodessa kalastaneita miehiä oli Suomessa 960 000 henkilöä ja naisia 535 000 henkilöä. Naisista kalasti noin 19% ja miehistä 34 %. (STAT

2016). Aktiiviharrastajien määristä ei ole vastaavanlaisia lukuja. Myös ulkomaiset tutkimukset todistavat kalastajien miesenemmistöä (ks. Carini & Weber 2015, 46). Suomessa on muutamissa tutkimuksissa arvioitu kalastusharrastuksen miehisyyttä sukupuolirakenteiden tuottamana, jossa naisten mahdollisuudet kalastaa rajoittuvat perheen työnjaon seurauksena (Neuvonen, Sievänen & Pouta 2005; Luoma 2008).

Saalisvalokuvia voi ajatella Leena Maija-Rossin (2004, 20) tavoin sukupuoliteknologiana, jossa visuaalisesti tuotetaan vaikuttavia, sukupuoliin ja seksuaalisuuteen liittyviä odotuksia ja merkityksiä. Sukupuolten visuaalisilla representoinneilla muodostetaan käsitystä ja mielikuvia sukupuolisista tavoista ja siten kalastuksenkin sukupuolittuneesta olemuksesta. Keskityn seuraavassa arvioimaan oletusta täysi-ikäisestä miehestä saaliskuvan henkilötyyppinä ja pohdin saalisvalokuvan sukupuolituotantoa.

Mies saaliskuvan henkilötyyppinä perustelee kalastusta maskuliinisen toiminnan alueena. Miehen merkitsijänä saaliskuvissa tutkijalle näyttäytyvät ruumiilliset kasvojen piirteet, joista kuvattun henkilön sukupuolta voi arvata. Miehiä tunnistettavat ruumiit saalisrepresentoinneissa toistuessaan luonnollistavat kalastusta miesten alueena. Robert Carinin ja Jonetta Weberin (2015, 46) tutkimuksessa havaittiin naisten olevan numeraalisesti aliedustettuina kalastusjulkaisujen valokuviissa suhteessa kansalliseen harrastajamäärään. Kalastuksen miehisyyks ei tule tuotetuksi vain siksi, että miehet tekevät sitä. Biologisten seikkojen sijaan sukupuolten erot saaliskuvissa ovat myös tekoja ja eleitä, jotka ovat kulttuurisesti sopimuksenvaraisia ja visuaalisissa järjestyksissä tulkittavissa katseen sisäistämisenä sukupuolten merkkeinä. Kalastuksen kulttuurinen muoto määrittyy yhteydessä sen sukupuolittuneeseen rakenteeseen tuottaen kalastusta ja sen toiminta-ympäristöä – luontoa – maskuliinina alueena.

Kalastuksen sukupuolistunut olemus tuotetaan myös katsomisessa. Kalastuksen kulttuuriset konventiot ohjaavat ajattelemaan kalastajan mieheksi. Kalan saaja tulee luonnollisesti kuviteltua miehenä tai puhuttu kalastaja ajatellaan mieheksi. Jos kuvassa ei ole henkilöä tulee kalastaja helpommin ajateltua miehenä kuin naisena. Myös toinen esimerkki paljastaa kalastajan sukupuolen oletusta. Jos saaliskuvassa esiintyvät naisopas ja mies-asiakas, kuvan asiakaspalveluroolit tulevat helposti ymmärrettyinä nurinkurin.

Kuva 4 ©Kalastusmuseum SKK-kuva-aineisto

Maskuliinisten tekojen ja eleiden lukeminen saaliskuvista voi tuntua joskus haastavalta, toisin kuin aineistoesimerkin kohdalla (Kuva 4). Saalisesityksen keskeinen referentti, jonka kautta maskuliinisuus rakentuu, on voima. Poseeraaminen kalan kanssa on monella tapaa mahdollinen. Kun kalaa nostetaan kuvattavaksi, vaatii se tekona voimaa, jota osoitetaan ruumiillisena hallintana eleinä, ilmeinä ja katseina, ilman epävarmuutta. Vesa Markuksela kirjoittaa väitöskirjassaan (2013, 183) saaliskuvauskäytännöstä ”poseeraavana pullisteluna”, joka vihjaa saaliskuvan teenäisistä elehdinnöistä. Saaliskuvaustapahtuma voimaa vaativana suorituksena siirtää saman voiman vaatimuksen itse kalastustapahtumaan, jossa kala on saatu. Kulttuurinen ymmärrys kertoo, että kalan saaminen ei onnistu ilman voimaa, ja muodostaa koodia miehisyyden ja voiman korreloivasta suhteesta.

Kalastuksen vaatima voima olemuksellisesti kytkeytyy valtaan. Kalastus tapahtumana on väkivaltaa kalaa kohtaan. Maskuliinisuuden myytissä väkivalta näyttäytyy miehen luonnollisena ja biologisperäisenä ominaisuutena (Jokinen 1995, 99). Saaliskuvissa voima voidaan kärjistää aggressiivisilla ilmeillä ja ruumiin asennoilla, tuuletuksina, jotka ”hyökkäävät” (Liite 1, Kuva 14) tai vähintäänkin työntyvät katsojaa päin. Hillitymmätkin saaliskuvat osoittavat kalastajan miehistä kuntoa ja voimaa. Voiman vaade osaltaan mahdollistaa kalastuksen urheilullisen mielekkyyden

rakentamisen. Saaliskuvien kautta näkyvä kalastus konstruoi kalastusta, urheilua ja miehisyyttä toisiinsa kytkettyinä (Cairini & Weber 2015).

Valokuvilla voidaan luoda kuviteltua yhteisyyttä (Seppänen 2012, 115). Maskuliinisilla saaliskuviesityksillä tuotetaan kalastuksen miesyhteisöä. Miesyhteisöön kuulumisen voidaan selittää maskuliinisena kaverisuhteena, homososiaalisuutena (Herkman, Jokinen & Lehtimäki, 1995, 16). Tällöin miehinen kilpailu ei ole negatiiviseksi koettua, vaan luo positiivista jännitettä ja mieltä, kuin myös maskuliinista yhteisyyttä. Jokainen kalastaja saa mahdollisuuden koetella omaa miehisyyttään kalastuksen kilpailullisilla areenoilla, jossa saaliskuvalla tuotetaan kalastuksen maskuliinista sankaruutta. Karrikoiduimmillaan kalat ovat miehille ”elimen jatkeita” ja kuvat itsessään maskuliinisuuden mitta. Tätä tulkintaa on vaikea jättää tekemättä etenkin silloin, kun kalat sijoitetaan käsin pidellen etumuksen ja haarovälin etupuolella.

Miehisyyden pohdinta herättää vastakysymyksen niistä naisista ja lapsista jotka kalastusta tekevät. Kuten aineistoesimerkeistäkin näkee, saaliskuvissa voi olla naisia ja naisellisestikin, tai lapsia lapsellisesti. Vapaa-ajankalastus onkin yhä useammin mahdollinen myös muille kuin miehille. Maskuliinista saaliskuvaposeerausta voivat toteuttaa myös naiset ja lapset. Näin tehdessään he purkavat perinteisiä käsityksiä kalastuksen miehisyydestä, mutta tulevat samalla liittäneeksi itseensä kalastuksen maskuliinisia merkityksiä. Cairinin & Weberin mukaan (2015) kalastuskuvastojen nais- ja lapsihahmoilla voi olla myös tehtävänsä mieshahmon ominaisuuksien määrittelyssä. Saaliskuvassa he asettavat ja muodostavat niitä määreitä, joita vasten miehisyyttä voidaan rakentaa. Naisten roolit miehisessä maailmassa voivat olla myös ”perinteisiä”. ”Fishbra” –kuvat ja tyttökalenterikuvat toistavat kulttuurisesti tuttua seksualisoivaa ja objektisoivaa esittämisen- ja katsomisen tapaa. Kulttuurinen katse voi määrittää myös sukupuolen suhdetta luonnonympäristöön. Cairinin ja Weberin (2015) mukaan naisrepresentaatioissa luonto näyttäytyy pako- paikkana, kun taas miehen luonto näyttäytyy valloitettavana.

Saaliskuvastojen miesten määrällinen edustavuus voi vihjata katsomaan, että kalastuksen miehikuvallisissa järjestyksissä naisen paikka on kotona (ks. 7.3.) Saaliskuvien naiskalastajat päinvastoin esittävät tälle totunnaisuudelle vaihtoehtoa. Saaliskuvien perusteella voi esittää arvion naisten tulemisesta kalastuksen alueelle uskottavina, mutta harvalukuisena joukkona. Miehisenä alueena naisten roolit saaliskuvissa vihjaavat passiivisuutta ja sivustakatsomista, vaikka saaliskuvissa naiset toisaalta voivat avoimesti asettua vasten näitä odotuksia (Liite 1, Kuva 12.)

Leena-Maija Rossin mukaan miehen feminiinisiksi piirteiksi voidaan mieltää koristeellisuus, passiivisuus, riippuvuus, alistuminen ja heikkous, sekä hoiva, tunteellisuus ja ruumiillinen pehmeys (Rossi 2003, 89). Saaliskuvien mieshenkilöiden pikkutarkka ja huoliteltu olemus brändivaatteineen tekee postproduktionistisen kalastajan mieshahmosta feminiinisempää verrattuna esiteolliseen luonnonhyödyntäjään. Sukupuolten eroa ylläpidetään ja toistetaan myös pukeutumalla, sillä vaatteet merkitsevät eri tavoin seksuaalisuutta (Rossi 2003, 63). Saaliskuvissa sukupuolen esittäminen pukeutumalla toteutuu ja on toteutumatta. Kalastuksessa ollaan peittävästi pukeutuneita, joka on ymmärrettävä pohjoisella kylmällä ilmastolla. Trooppisille alueille suunnautunut kalastus taas mahdollistaa pukeutumattomuutta. Yleisesti ottaen saaliskuvissa sukupuolten pukeutumisen erot ovat hienovaraisia. Kalastusvaatetusta voitaneen pitää enemmän miehisenä kuin naisellisenä, mutta ensi sijassa käytännöllisyyden sanelemana. Naiset pitävät saaliskuvissa ”miesten vaatteita”, joissa voi olla naisellisia somisteita, kuten pinkkejä yksityiskohtia tai värikkäitä vaatekappaleita (ks. Cairini & Weber 2015).

Postproduktionistisen ajan saaliskuvissa tunteiden näyttäminen on miehelle sallittua. Tunteensa kurissa pitävä mies on ymmärretty itsensä herraksi (Innanen 2001, 66). Tältä osin postproduktionistinen kalastaja on feminiinisempi kuin esiteollinen luonnonhyödyntäjä, sillä hänelle riemun ja aggression tunteet ovat saaliskuvassa mahdollisia. Naisellisimpana miehen ruumiin eleenä voi pitää pään sivulle kallistamista osoittamassa ihastusta käsissä hellästi pidellylle kalalle. Kalastuksen maskuliinisuus tarkoittaa saaliskuvakulttuurille, että miehet ovat luoneet kalastuskuvastojen standardit (Carini & Weber 2015, 54), sen miten kuvissa ollaan ja saalista esitellään. Kalastuksen postproduktionistisessa siirtymässä voikin esittää perustellun kysymyksen perinteisen kalastuksen maskuliiniteetin moninaisesta sekoittumisesta, ei pelkästään ruumiillisten tekojen ja eleiden, vaan myös kuvan komposition kannalta. Saaliskuvauksen kokeilevat, uutta luovat ja kohteensa visuaalisesti vaikuttavaksi rakentavat käytännöt on hankala mieltää perinteisen maskuliineiksi. Metroseksuaalistuva mies esittää pukeutumisellaan ja koreografioillaan sivistynyttä ja kultivoitua vaihtoehtoa brutaalille eränkävijämiehelle. Näin ollen miehisyyden ideaalit kytkeytyvät luonnon kokemuksiin ja arvostuksiin.

5.4. ”Epäonnistuneet” saaliskuvat

Saaliskuvana ei juurikaan tunneta kuvia, joissa voittava osapuoli on ollut kala. Valokuva saaliitomasta ja pettyneestä kalamiehestä voisi olla tällaisen tilanteen esitys. Myös epäonnistuneet saaliskuvat kertovat eräänlaista kertomusta luonnosta voittavana osapuolena. Ihmisen voittoa voivat kyseenalaistavat myös itse kalat toimimalla kuissa kalastajan ja kuvaajan tahdon vastaisesti tai kuvaustekniset epäonnistumiset, jotka johtuvat luonnon olosuhteista. Nämä kuvalliset esitykset purkavat ihmisen yliotetta luontoon. Monet saaliskuvat kertovat kalan toimijuutta vastustaa kuvattavaksi asettumista tai luonnonolosuhteiden rajoittavuutta kuvan ottamiselle. Lisäksi voi perustellusti väittää, että monet kuvat ovat jääneet ottamatta pakkasen, kosteuden tai kalan toiminnan seurauksena.

Kuva 5©Eräjanne <https://www.perhokalastajat.net/kuvagalleria/displayimage.php?pid=38008>

Kalan toimijuus kuvattavaksi asettautumisessa koskettaa ja määrittää koreografiaa, joilla kuvan kompositiota muodostetaan (ks. 5.2). Kalan esitleminen saaliskuvassa pyrkii tuomaan esiin kalan ominaisuuksia ja niistä ensiksi kalan kokoa. Merkit kuten puntari, mittanauha, sanomalehti, tulitikkurasia tai puukko toimivat vertailukohtana osoittamassa kalan kokoa. Toisaalta myös kalastaja on vertailukohta, joka muodostaa käsitystä kalansaajan ja kalan voimasuhteista; kalan koko suhteessa kalastajaan katsotaan urheilullisuutta määrittävänä jännitteenä. Kalan kylki ymmärretään kalan julkisivuna, jota esitellään. Joissakin harvemmissä tapauksissa kalan selän paksaus esitetään merkinä kalan koosta. Kuvaajan ja kalan pitelijän pyrkimykset kuvan komposition rakentamisessa kohtaavat niitä luonnonolosuhteita, joissa saaliskuvaa otetaan.

Kalan limainen ja liukas suomupinta asettaa haasteita kalastajalle pidellä kalaa haluamallaan tavalla. Kalan rakenne eli pituuden ja painon suhde sekä luusto ovat myös vaikuttamassa kalan asettelemiseen. Kun kuvattavana on elävä kala, kalan ruumiilliset toiminnot, kuten sätkiminen voivat pilata kalastajan haluaman kuvan. Saaliskuva ”rimpuilevasta” kalasta kalastajan käsissä, ilmentää kalan tahtoa, elinvoimaa ja voimakkuutta (Kuva 5). Kuvatyypin tuo säröä hegemonisiin esittämistapoihin ja muodostaa saaliskuvaston monimuotoisuutta. Toisaalta kuvatyypin määrällisen esiintymisen marginaalisuus sekä näennäisyys vain vahvistaa kalastuksen ihminen-luonto asetelmaa, jossa ihminen lopulta vie voiton.

Saaliskuva voi myös epäonnistua luonnonolosuhteiden ja kamerateknologian toimijaverkon asettua vastustamaan kuvauksen tapahtumaa. Vesi, valo ja kameran objektiivien valontaitto-ominaisuudet yhdessä saattavat tehdä kuvan osasta epätarkan tai koko kuva voi olla liian epäselvä sen informaatiopyrkimysten kannalta. Koska myös kuvaaja valinnoillaan määrittää saaliskuvauskäytäntöä voi lopputuloksena olla sellainen kuva, joka epäedullisesti tuo ilmi kalan kokoa tai ominaisuuksia. Kamerateknologian käyttötaito yhdessä luonnon olosuhteiden kanssa määrittää kuvan onnistumista. Kuitenkin sattumalle jää aina rooli kuvan onnistumisessa. Kala ei välttämättä anna useita mahdollisuuksia kuvan ottamiseen. Kala ei merkitse voittoa, mutta ihminen kyllä tappionsa, jos ainoaksi muistoksi suurkalasta jää epäonnistunut valokuva.

Aineistoesimerkissä (Kuva 5) kalan toimijuus tulee nähdyksi kalaa pitelevän henkilön nuoren iän kautta. Näin kuva osoittaa ”pojan” paikkaa miehisen toiminnan alueella. Epäonnistunut kuva onkin ”onnistunut” esitys kalastuksen vaatimasta miehisestä voimasta ja taidosta, jota kalastus sekä saaliin kuvaaminen vaativat.

5.5. Yhteenveto

Saaliskuva piirtää visuaalisen järjestyksen, jossa ihminen on luonnon objektin hallitsija. Luontokappaleen käsiin ottaminen ja piteleminen, kuin myös kuollut kala toimivat metaforana luonnon hallinnalle. Saaliskuvaa katsoessa ei voi väheksyä välineellistynyttä roolia, joka kalalle rakentuu saaliskuvan visuaalisissa järjestyksissä. Tältä osin saaliskuvat osaltaan pitävät yllä käsitystä ihmisen hallintaoikeudesta luonnon yli. Samalla saaliskuvat altistavat vapaa-ajankalastusta yhteiskunnalliselle kritiikille osoittaen kalastuksen antroposentrisyyttä.

Tarkastelemalla syvemmin saaliskuvan merkitysten muodostumista, tulee näkyviin, että ihmisen ja luonnon suhde kalastuksessa ei ole pelkkää alistamista tai ihmisen ylivaltaa luonnon yli. Vaikka saaliskuva symboloi kalastajan voittoa kalasta, luonnon ja ihmisen keskinäinen suhde ei ole yksisuuntaista tai kalastavan yksilön itse määrittämien intressien mukaista. Kala myös laittaa ihmisen kuvaamaan saaliistaan ulkoisen olomuotonsa kutsumana. Saaliskuvan valta on myös ihmisen alistaisuutta kalalle ja sen kuvaamiselle. Ihminen on sisäistänyt tarpeen kuvata ja esitellä saatua kalaa. Saaliskuvaesitys ei silloin pelkästään symboloi ihmisen voittoa luonnosta, vaan samanaikaisesti paljastaa ihmisen riippuvuutta, pakkoa ja alistaisuutta koko kuvauskäytännölle, jota kalan materiaalinen ulkomuoto voi olla aktivoimassa. Ihminen asettuu osaksi hallintaverkkoa, joka ohjeistaa ihmistä toteuttamaan saaliskuvauksen käytäntöjä. Vaikka itse kuvaaminen olisi perustaltaan sosiaalisten tarpeiden motivoimaa, ei voi ohittaa sitä kykyä joka kalalla on ominaisuuksiensa vuoksi määrittää saaliskuvauksen käytäntöjä. Kalan materiaalinen olomuoto ja ihmisestä riippumaton ”tahto” sanelevat mahdollisia tapoja kuvata kalasaalista.

Saaliskuvan kalastajalle tuottamaa kompetenssia voi ja on syytä katsoa urheilullisten ja maskuliinisten merkitysten kautta. Kalastuksen urheilullinen mieli rakentuu miehisen voiman esityksinä. Miehet määrällisesti ja näkyvästi edustettuina tuottavat saaliskuvan visuaalisissa järjestyksissä kalastuksen sukupuolistunutta rakennetta homososiaalisena yhteisönä, jossa miehisyyttä arvioidaan. Urheilullisen katsomisen vaihtoehtona voi olla käytännöllis-perinteinen tapa nähdä kalastajan taidot ja tiedot perheen elättämisen tai ihmisen luonnossa selviämisen kykynä. Nämä katsomiset eivät ole toisensa poissulkevia. Urheilullisessa katseessa voidaan lukea kaikuja perinteistä, joissa kalastuksen kyvykkyys oli myös miehistä. Postproduktionistisessa siirtymässä kalastuksen miehisyyttä korostetaan, mutta myös uudelleen rakennetaan monin feminiinein esityksin.

6. Turistinen luontosuhde

Kalasaaliiden valokuvaaminen ilmentää kalastuksen turistisuutta. Turismilla viitataan tässä matkailua laajemmin siihen orientaatioon, jolla nykyisen kalastuksen suhde luontoon rakentuu. Turismi ei ole sama asia kuin matkailu tai matkustaminen. Kalastusmatkailu eri muodoissaan voi olla eri tavoin turistista, mutta myös lähikalastus voi omata turistikuvia. Turistin leiman negatiivisuudesta tietoisena tuon esiin ja kutsun tutkielman lukijaa arvioimaan kanssani, miten kalastuksen turistisuus rakentuu saaliin kuvaamisen käytännöissä. Tarkoitus ei ole määritellä milloin mikäkin kalastus teknisessä mielessä on turismia, vaan tarkastella turistisen luontosuhteen ajatuksellisia ja kokemuksellisia tekijöitä.

Turistisuus voidaan nähdä arjesta ja sen toimintaympäristöstä poikkeamiseksi. Matkustaminen on tätä mitä ilmeisimmin, mutta turistisuutta voi toteuttaa lähelläkin. Palkkatyöläisyys ja kaupungistuminen tekevät kalastamisesta elämän arkiympäristöstä ulos suuntaavaa vapaa-ajantoimintaa, jossa luonnonkäytön intressi poikkeaa olennaisesti agraarisen elämän välittömästä riippuvuudesta. Kalastuksessa turismista on tullut enenevässä määrin pakko ja näin ajateltuna vain teollisesti ammatikseen kalastavat ja luontaistaloudessa elävät voivat jäädä turistin position ulkopuolelle. Kalastuksen turistisuus vaatii kuitenkin tarkempaa erittelyä, kuin sen toteaminen pelkkänä rakenteiden sanelemana pakkona. Vapaa-ajankalastuksen käytännöt, joista valokuvaaminen ei vähäisimpänä, ovat näyttämässä kalastusta turistikuvana toimintana. Valokuvaaminen ilmentää turismiin olennaisena kuuluvaa havainnoinnin tapaa (Selänniemi 1994: Suonpää 2007, 111). Kameran kautta tarkastelemalla arjesta ja erityisesti vapaa-ajasta voi tehdä turistista tutkittavaa.

Saaliskuva turismin merkinä on ymmärrettävissä verrattuna totuttuihin turistikuvallisen esittämisen tapoihin. Kummassakin tallennetaan erityisiä kodak-hetkiä ja asettaudutaan nähtävyyksien kanssa tai elämyksissä kuvattavaksi. Kuvaamalla tai kuvauttamalla itsensä kalan kanssa tehdään kalasta ja kalastuskohteesta turistista nähtävyyttä. Myös elämyksen tavoittelu voidaan perustella kalastuksen turistiseksi piirteeksi. Turismin ja elämyksen olemuksellinen yhteys ilmenee turististen käytäntöjen elämyssuuntautuneisuudessa, jolla Gerhard Schulze (2005) tarkoittaa ihmisen pyrkimystä tavoitella psykofyysisiä positiivisia kokemuksia (Luthje 2010, 33). Kalastus elämyshakuisuutena esittää turistista tapaa kokea maailmaa, jossa saalisvalokuvat toimivat turistisen elämyksen representaatioina.

Kalastuksen turistisuus on ilmeisesti yhteydessä luontoon. Vapaa-ajankalastuksen ja kalastusmatkailun voi nähdä osana luontomatkailua. Luontomatkailuna voidaan pitää kaikkea luontoon suuntautuvaa matkailua (Koivula & Saastamoinen 2005, 11), jonka perusta ja vetovoima ovat luonnonympäristöissä sekä sen mahdollistamassa aktiviteetissa (Vuoristo & Vesterinen 2009; Saarinen 2002). Turistisessa vapaa-ajankalastuksessa luonto näyttäytyy kulutettavana matkakohteena ja nähtävyytenä.

Tässä tulosluvussa eritellään kalastuksen turistisia piirteitä. Tulosluku muodostuu tiivistettynä seuraavasti. Kalastuksen turistisuus rakentuu paljolti valokuvaamiseen liittyen, jota saaliskuvat ovat perustellusti ilmentämässä. Tulosluvussa huomiota saavat tavat, jolla saaliskuvauksen kohteista tuotetaan turistista kohdetta. Valokuvauksen tarkoituksellisilla ja tahattomilla valinnoilla saaliskuva näyttäytyy maisemakuvana. Maisemaan asettaudutaan, eikä miten tahansa, vaan saaliskuvauksen poseeraamisessa on omat mahdolliset tapansa. Poseeraaminen voi esimerkiksi olla kertomassa oikeutuksen kysymyksistä, joita erityisesti turistisen kalastuksen kohdattavana on. Turistisen kalastuksen legitimoinnissa luonnon romanttisuutta tuotetaan estetisoinnin keinoin.

6.1. Kalastuksen maisema

Saaliskuvat tulevat esittäneeksi materiaalista ympäristöä, jossa kala on saatu. Näin luonto tulee kuvatuksi ja esitetyksi kalastuksen toiminnallisena kontekstina ja visuaalisena taustana. Lopputuotteessa eli varsinaisessa valokuvassa tausta voidaan ymmärtää maisemana eli sinä havaittavana ympäristönä, jossa saaliskuva on otettu ja kala kalastettu.

Saaliskuvan maisema ei ole välttämättömyys. Valokuvaaminen voi kohdistua alaspäin tai muutoin siten, että kuvan tausta ei muodosta maisemaa. (Liite1, Kuva 20). Sikäli kun maisemaan ymmärretään kuuluvan syvyysetäisyyttä, pelkkää kivikkoa tai vedenpintaa ei tule ymmärtää maisemana. Ilmeisimmin saaliskuva maisemakuvana toteutuu silloin, kun kuvaaminen kohdistuu horisonttiin. Poikkeuksena veden alla kuvaaminen esittää vedenalaismaisemaa (Liite 1, Kuva 13), vaikka siinä taivaanranta ei varsinaisesti näykään. Kulttuurimaiseman kuvaaminen tai joenrantamaisema eivät välttämättä tule esittäneeksi maisemaa yhtä laajasti kuin horisonttiin kohdistunut kuvaaminen. Saaliskuvan maisema ei siten ole yksinkertaisesti määriteltävissä, sillä saaliskuva voi olla ilmeinen maisemakuva, kuin myös eräänlainen lähimaiseman kuvaus. Myös mökkimaisemaa voidaan pitää yhtenä saaliskuvan maisematyyppinä.

Jarkko Saarinen (1996, 51) näkee maiseman ja sen muutoksen historiallisena ja kulttuurisena rakenteena, joka materiaalisten piirteidensä lisäksi on sosiaalisesti konstruoitu ja siksi sisältää kulttuurisia merkkejä, merkityksiä ja representaatioita. Saaliskuvan maisema kertookin enemmän kuin kohteensa, esittäessään toiveita ja haluja, jota kalastuksessa luonnolta odotetaan. Maisema saaliskuvassa on väline kalastuksen luontoympäristöjen sekä henkilöiden identiteettien tuottamisessa.

Poseeraus kuvassa asettaudutaan maisemaan turistina, tallennettuna maisemakohteen tai nähtävyyden kanssa kuvattavaksi (Liite 1, Kuva 14). Saaliskuva esittäessään kalastajaa luonnonympäristössä tekee luonnosta visualisoitua turistitilaa, jossa toteutetaan käsikirjoitettua ja näyteltyä esitystä (ks. Suonpää 2007, 111-112). Se, mitä kalastuksessa tapahtuu, on etukäteen pitkälti tiedossa, vaikka elämyksen todellistuminen olisikin jossain määrin uniikkia. Saaliskuvana maisemassa poseeraaminen piirtää visuaalisen järjestyksen, jossa ihminen on luonnon ympäristössä etualalla, taustan eli maiseman haltuunottaja.

Kuva 6 ©Eero Koukkarinen

Poseerauskuvalle vaihtoehtoisessa tavassa kuvata eli asetelmakuvassa ei ole kalastajaa (Kuva 6). Kala on aseteltuna rantakiville tai ruohikkoon muun rekvisiitan kanssa. Tällöin horisontaalinen kuvaaminen tuottaa sommitelman taustaksi kalastuksen maisemaa. Estetisoitu kalasaalisasetelma yhdistää kalastuksen ravintotaloudellisia ja romanttisia merkityksiä esittämällä luonnon yhtäaikaaisesti aineettoman ja aineellisen kulutuksen kohteena. Saaliskuvan komposition muodostamisessa rakennusten ja ihmisen merkkien poisrajaaminen tuottaa maiseman luonnontilaisuutta ja luonnon erämaisyyttä.

Saalisvalokuvan maiseman tarkoituksellinen näyttäminen voi olla keino oman kalastajaidentiteetin tuottamisessa. Maisema voi olla olemuksellisesti tärkeä osa esimerkiksi kalastusvaellusta ja sitä halutaan siksi tallentaa myös saaliskuviin. Kalastusvaelluksen taustana maisema merkitsee uhrauksia, joita kalastuskohteeseen vaeltaminen vaatii: aikaa, vaivaa ja taloudellisia panostuksia. Maiseman saavuttamisen haastavuutta esittäessään saaliskuva tuottaa erämaaluonnolle kalastusturistista pyhiinvaelluskohteen merkitystä. Perifeerisessä ja erämaisemassa saaliinkuvaaminen näyttäytyy paikan rituaalinomaisena pyhittämisenä (ks. Suonpää 2007, 116).

Saaliskuvan maisema voi olla tunnistettava tai salattu. Saaliskuvaus voi kohdistua maisemaan tarkoitushakuisesti. Toisaalta maiseman kätkeminen voi olla myös tarkoituksellista. Hyviä kalapaikkoja salataan rajaamalla tunnistettavat maisemanpiirteet kuvan ulkopuolelle. Sosiaalisessa

mediassa jaettuja kalakuvia voidaan sumentaa taustan ja maiseman osalta, jotta kalan saanti-paikka ei paljastu. Menettely tulee ymmärrettäväksi kalastajien keskinäisessä kilpailuasetel-massa pyrkimyksenä säilyttää etua muihin kalastajiin.

6.2. Saaliin esittelemisen koreografiat

Jokainen saalisvalokuva voisi pyrkiä samaan standardisoituun kuvallisen esittämiseen. Huomioi-den kalojen saaliskuvaamisen urheilulliset merkitykset, tällainen standardi voisi olla kuvaaminen mittanauhan vieressä tai päällä (Liite 1, Kuva 17), joka joissakin kalastuksen kilpailullisissa käy-tännöissä on käytössä. Monimuotoisuus saaliskuva-aineistossa kertoo, että saaliskuvauksella on muitakin funktiota saaliin pituuden tai ylipäättään materiaalsen koon ikuistamisen lisäksi.

Saaliskuvan visuaalinen järjestys muodostuu saaliin esittelemisessä tehtyjen valintojen seurauk-sena. Valintojen tekeminen näyttäytyy toiminnallisena luovuutena, jolla saaliskuva tuotetaan ti-lanteisesti uniikkina myös tarkoituksella. Toiminnallista luovuutta voi pitää yhtenä turistisen luonnonkäytön piirteenä. Juha Suonpään (2007) mukaan turistikissa valokuvaamisen käytän-nöissä tehdyt valinnat, kuten sommittelut ja poseeraamisessa ruumiilliset symbolieleet ”kerto-vat merkitysten jatkuvasta, aktiivisesta ja uutta kokeilevasta tuotannosta” (mt.). Toiminnallinen luovuus ilmenee saaliskuvissa kalastajaruumiin rakenteistuneina visuaalsen järjestyksen variaa-tioiden (vrt. Seppänen 2002, 220). Saaliskuvahan voisi olla millainen tahansa, mutta kuvastoihin muodostuu vakiintuneita malleja, kuvatyyppejä sekä tyypillisiä esittämisen tapoja. Luovuuden ilmeneminen tapahtuu käytännössä vaihteluna tiettyjen tyyppien puitteissa eli improvisaationa. Jokainen saaliskuva keksii omalla tavallaan saaliskuvan ja esittää sen uudelleen. Toisaalta sisäl-lölliseltä vaihtelultaan yksinkertaisimmat kuvat voivat olla visuaalisesti lähes identtisiä. Kuvallis-ten esitysten vaihtelu muodostuu etupäässä silloin kun kuvassa on kalan lisäksi kalastaja ja ehkä muitakin elementtejä kuten välineistöä tai maisemaa.

Kuvatessa tehdään valintoja, jotka tuottavat kalalle keskeistä asemaa kuvan kompositiossa. Ka-laa ei piilotella, vaan se tehdään kuvassa näkyväksi. Kaloja nostetaan sekä asetellaan kuvan ti-lassa etualalle tai muutoin siten että ne ovat kuvassa nähtävillä. Kalasta tehdään katseen ja huo-mion kohdetta. Kalan keskeisyyden korostamisessa on monia keinoja. Kalaa suurennellaan tuo-malla se liki kameraa, jolloin sen koko korostuu pinta-alallisesti materiaalsessa lopputuotok-ssa eli valokuvassa. Jos kuvaan luodaan syvyytsvaikutelmaa, kohdistetaan kameran tarkennus

kalaan, ei kalastajaan tai muuhun kuvan elementtiin ja siten korostetaan kalaa kuvauksen kohteena.

Saaliin esitleminen näyttäytyy harkittuina ruumiillisina asentoina, joihin asettaudutaan liikesarjoissa. Itse kuvaamistapahtumassa tai jälkikäteen tarkasteltuna videokuvassa nämä koreografiat tapahtuvat varsinaisessa merkityksessään. Valokuvassa liikesarja on pysäytetty. Tässä tutkielmassa ei aineistossa ole videokuvaa. Videokuvassa on omat ominaispiirteensä ja tehokäyttönsä. Lukija voi silti arvioida tulkintojani myös videokuvan saalisesityksiä vasten, joko pysäyttämällä videokuvan tai katsomalla liikesarjoja niitä koreografioita, joilla saalista esitellään. Saalisvalokuvassa koreografiasta on kertomassa vain jähmetetty poseeraus ja katsojan tulkinnassa muodostuu se liikesarja, jossa kuvaesityksen ruumiilliset järjestykset on muodostettu.

Saalin esitlemisen koreografiat ja pukeutumiset muodostavat kalastuksen visuaaliesperantoa eli keinotekoista kalastuskieltä (ks. Suonpää 2007, 121). Tietynlainen saaliin esitlemisen tapa on helposti opittavissa ja kansainvälisesti ymmärrettävä, vaikka sitä sovellettaisiin tilanteisesti. Tätä saaliin esittämisen tyyliä käyttämällä voidaan siirtää urheilullisen tai turistisen kalastuksen merkityksiä eri kalalajeihin tai kalastuskohteisiin. Saaliskuvat kertovat tavallaan turistiksesta ”kieleliopista”, jolla turistiksa saaliskuvia otetaan. Toistamalla saaliskuvassa poseeraavaa koreografiaa mistä tahansa vesistöstä voi tehdä turistisen kalastuskohteen. Samoin mikä tahansa kalalaji koosta riippumatta voidaan tuottaa turistisen kalastuksen mielekkäänä saaliina. Samalla tavoin urheilullinen kalastuskieli (4.1) eli visuaaliset merkitsemiset tekevät kalastuksesta urheilua ja luonnosta urheilullista kohdetta. Turistisuus ja urheilullisuus voivat limittyä ja kalastuskäytännöt ammentaa molemmista merkitysvarannoista. Turistinen ja urheilullinen saaliskuva tuottaa katsojasubjektia potentiaalisena kuluttajana kutsumalla mukaan elämykseen ja palvelunostamiseen sekä hengenheimolaiseksi kilpailulliseen kalastusyhteisöön. Kalastuksen kilpailulliset rakenteet ohjaavat kalastajia etsimään isompia saaliita ja siten matkustamaan. Kalastuksen urheilullisuus ja turistisuus voivat siten esiintyä toistensa yhteydessä toisistaan rakentuen.

6.3. Vastuullisuus kalastuksessa

Omanlaista saalisvalokuvan tyyppiä muodostavat saaliskuvaston ”vapautuskuvat”. Vapautuskuva esittää ja todistaa kalan vapauttamista takaisin veteen pyydystystapahtuman jälkeen (Liite 1, Kuvat 12 ja 14). Saaliskuva voi olla vapautuksen eri vaiheista, mutta kuva vihjaa avoimesti pyrkimyksistä, joihin kalastuksen toiminta tähtää: onko kala tulevaa ruokaa vai onko sillä elinpäiviä luvassa? Näin ollen vapautuskuvana voidaan pitää myös sellaista kuvaa, jossa kala jo ui vedessä poispäin kalastajasta tai poseerauskuvia, joissa elävänoloista ja vettävaluvaa kalaa pidetään veden yllä vaakatasossa. Vapautuskuva todistaa kalan paluuta takaisin veteen.

Kalojen vapauttaminen vapaa-ajankalastuksen kontekstissa on nimetty englannin kielen *catch & release* käsitteen mukaan (ks. Arlinghaus ym. 2007) *pyydä ja päästä* –kalastukseksi. Kalojen vapauttaminen veteen takaisin ilman ravintotaloudellisia merkityksiä on Suomessa, kuin yleismaailmallisesti kohdannut kritiikkiä. Argumentaatio pyydä ja päästä -kalastuksen puolesta perustuu käytännön sosiaaliin, virkistysellisiin ja taloudellisiin hyötyihin, kun samalla kalaston ekologinen kestävyys ei vaarannu. Perustelut eivät poista sitä eläinoikeuseettistä ongelmaa, joka kaloille aiheutuneesta kivusta ja häiriöstä muodostuu. Kun kaloja pyydystetään, aiheutuu niille negatiiviseksi koettuja seurauksia yksilötasolla, vaikka populaation ekologinen kestävyys ei vaarantuisi. Pyydä ja päästä –kalastuksen ongelma on siis perustaltaan eläinten hyödyntämisen oikeutuksessa. Tätä ongelmaa kalastajat poistavat huolehtimalla muutoin kalojen ja saaliin hyvinvoinnista (Arlinghaus ym. 2007b).

Kalastuksen totaalisen kieltämisen vaihtoehtona pyydä ja päästä –kalastus tarjoaa yhteiskunnallista kompromissia (ks. Cooke ym. 2016). Kalastus on usein ainoa keino seurata kalakantojen, kalayksilöiden, kuin vesistöjen tilaa. Siten kalastus tuottaa biologista ja ekologista tietoa vesiekosysteemeistä. Kalastuksen täyskieltojen ongelmana voidaan pitää valvonnan järjestämisen vaikeutta. Kalastajat ovat ilmaista valvontaa. Radikaalia täyskieltoa lievempi sääntelyn vaihtoehto voi olla alamitan (myös välimitan) täyttävien kalojen takaisin päästämisen kieltäminen. Tällöin kalastus voi loppua kiintiökalojen pyydystämisen jälkeen. On huomattava myös niitä asteeroja, joita kalojen vapauttamisen käytännöissä ilmenee. Kalastuslaki vaatii vapauttamaan almittaisia kaloja. Puhutaan myös valikoivasta kalastuksesta, jolloin kalastaja käyttää harkintaansa siihen mitkä kalat hän vapauttaa ja mitkä hän tappaa. Puhdasoppisin pyydä ja päästä- kalastus on kalastusta, jossa kaikki kalat vapautetaan.

Saaliin vapautuskuvat ovat osoittamassa kalastajan ekologista vastuullisuutta ja ympäristötietoisuutta. Saaliskuvan vapautuskuvatyyppissä voidaan esittää kalastajan ekologista kompetenssia ja taitoa huolehtia kalan hyvinvoinnista. Puhdas ja vettä valuva kala osoittaa, että kala oli hetkeä aiemmin vedessä, siellä missä sen on hyvä olla. Tiedetään, että kalan limapinta on herkkä vauriotumaan. Toisaalta kalan pitäminen vedessä on kalan kannalta vielä parempi vaihtoehto, jolloin kalaa ei nosteta vedestä kalastuksen missään vaiheessa. Kalan pitäminen vedessä ei paljasta kalan kokoa ja ominaisuuksia kuvan katsojalle samalla tavalla kuin perinteinen poseerava kuvatyppi. Kalan vedessä pitävällä menettelyllä kalastaja esittää kalan hyvinvoinnin omia poseeraamisen intressejä tärkeämpänä.⁴

Kalan pitelemine käsin vedessä kuuluu vapauttamisen käytäntöön, sillä väsytyssamppailussa kalalle kertyy maitohappoja lihaksiin ja kalan väsymyksestään ei kykene turvaamaan verenkierron hapensaantia. Kalaa saatetaan liikutella edestakaisin vedessä tai pitää veden virtakohdassa, jotta hapekas vesi huuhtelisi kalan kiduksia. Myös kalan pitelemisessä on huomioitava seikkoja. Kalan tukiranka ja sisäelimet sanelevat sitä mistä kohdin ja millä voimakkuudella kalaa on mahdollista ja suotavaa pidellä kiinni. Kalan limapintaa on myös perusteltua käsitellä varoen. Näitä merkkejä tarkkailemalla kuvan kalastajakatsojat voivat arvioida elvytyksen ”oikeaoppisuutta”. Likainen ja samea vesi kalan ympärillä viestii epäotollisesta elvytyspaikasta. Mahan puristeleminen kysyy kalan sisäelinten vointia. Kalan kuivunut limapinta taas kertoo pitkittyneestä kuvausyrityksestä ja mahdollisesta tulevasta altistumisesta vesihomeelle ja tulehduksille. Erilaiset vapauttamisen välineet, kuten hansikkaat, pihdit ja kuvausmatot todistavat satsauksista saaliskalan hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Kalastuksen kestävyys mielletään ensisijaisesti kalojen vapauttamisena eli kalakantojen ekologisesta tilasta huolehtimisena. Kestävä kalastus tulee ymmärretyksi kalojen vapauttamisena perustellusti, koska kalojen olemassaolo on kalastuksen jatkuvuuden ehto. Toisaalta kalojen pyydystäminen vapautettavaksi asettuu ristiriitaan perinteisen hyödyntämisen rationaliteetin kanssa, joten vapautusdiskurssista on tullut yksi näkyvimmistä kalastuspolitiikan kiistakohteista. Laajemmin tarkasteltuna kalastuksella olisi kohdattavaan muunlaisia kestävyyskysymyksiä, sillä kestävyys ei ole vain eläinoikeutta tai ekologista kestävyyttä. Kalastustoiminnalla on aina ekologinen jalanjälkensä sen kulutuksellisen luonteensa vuoksi. Suorat ja välilliset hiilipäästöt,

⁴ Myös kalastuskohteen säännöt voivat olla kieltämässä kalan nostamisen pois vedestä. Ymmärrettävästi näissä kalastuskohteissa kalastus perustuu pyydä ja päästä -käytäntöön.

materiaalivirrat sekä aluetaloudelliset vaikutukset eivät ole juuri mahtuneet kestävän kalastuksen diskurssiin mukaan. Saaliskuvilla on oma sanottavansa kestävyiden diskursiivisten sisältöjen muotoutumisessa.

Vastuullisuuden esittäminen on ilmeinen merkki turistikalastuksesta, sillä perinteisessä kalastuksessa suhtautuminen kaloihin luontokappaleina on mutkattomampi. Kalan merkitys saaliina muodostuu sen arvona ravinnoksi ja kalat ovat pääsääntöisesti päättäneet päivänsä saaliiksi joutuessaan. Kalasaaliin ehtyessä ravinnonhankinta on suuntautunut toisiin luonnonresursseihin tai eri vesistöihin. Kalasto on saanut tällöin rauhassa palautua kuolleisuudesta. ”Vastuullinen kalastus” kalojen vapauttamisena perustellaan ainoana vaihtoehtona kalastuspaineen ylittäessä kalaston tuoton, kuitenkin ottamatta kantaa muihin mahdollisiin kestävyiden toteuttamisen tapoihin, kuten kalastuspaineen uudelleensuuntaamiseen ylitiheisiin kalakantoihin.

Vapautuskuvassa poseeraavan henkilön tunnistaminen ei ole merkityksetöntä kuvan vaikuttavuutta arvioitaessa. Kun kalastusammattilainen tai julkisuuden henkilö vapauttaa saaliskalan, on se poliittisuudessaan matkittava teko. Kalastaja välittää viestiä ”kalayksilö oli liian harvinainen tapettavaksi”. Vapautuskuva näin myös tuottaa kalastajan taitavuutta, koska sitä harvinaisuuden saaminen edellyttää. Vapautuskuva tuottaa silloin tietyille kalalajeille suojeltavan merkityksiä vastavuoroisessa suhteessa kalastajan taitavuuteen ja vastuullisuuteen. Ympäristötietoisuuden osoittaminen kytkeytyy elämäntavan ja arvomaailman esittämiseen, jolloin vapautuskuva on käytännöllinen kalastajaidentiteettien rakentaja.

6.4. Saaliskuvien estetiikka ja romantiikka

Saalisvalokuvauksessa tehdyt valinnat, joilla kuvan kompositiota muodostetaan ovat koskettamassa aina kuvan katsojan aistillista kokemusta. Saaliskuva-aineistossa erityisen huomion voi kiinnittää siihen keinovalikoimaan, jolla saaliskuvista tehdään visuaalisesti houkuttelevia ja vaikuttavia esityksiä. Saaliskuva voi olla niin sanottu näppäilykuva, jolloin valokuvan ottamista ei etukäteen valmistella, suunnitella ja tarkoitushakuisesti rakenneta valokuvaesitykseksi. Vaihtoehtoisesti valokuvan ottaminen voi olla huolitellun suunnitelmallista, jopa ammattimaista ko-reografioineen ja sommitelmineen. Valokuvausteknologioiden kehitys mahdollistaa tarkat ja va-

lovoimaiset saaliskuvat myös muille kuin valokuvaamisen ammattilaisille. Silti pelkkä kamerakalusto ei takaa vaikuttavaa ja onnistunutta saalisvalokuvaa, mutta on olennaisesti vaikuttamassa siihen, millainen kuva-esitys teknisessä mielessä on mahdollista toteuttaa.

Pyrkimystä tuottaa onnistuneita ja vaikuttavia saalisvalokuvia voi nimittää estetisoinniksi. Silloin saaliskuvan ulkoista eli visuaalista ilmenemistä muokataan tavoitteellisesti katsojan aistikokemusta kutsumalla. Ilmiötä voi ajatella saaliskuvan eräänlaisena taiteistumisena (Sepänmaa 2012), jolloin kuvaamisen käytännöt lähenevät taiteellista ilmaisua. Saaliskuvan katsojalle ”hyvä saaliskuva” on kuin taideteos tai vähintäänkin valokuvateos. Sen mittasuhteet, asettelut, rajaukset, resoluutio, valotus ja etenkin tarina koetaan onnistuneiksi, ”hyväksi kuvaksi”. Hyvä kuva ei pelkästään todista saalista, vaan todistaa sen vieläpä tyylikkäästi. Kuvauksen tehokeinoilla voidaan luoda esimerkiksi dramaattista tai idyllistä vaikutelmaa. Taitavasti toteutetut otokset voivat muodostua kalastajien keskinäisissä mitteloissa saaliskuvan standardeiksi ja ihanteiksi. Näppäilykuvan ja huippukuvan väliin asettautuu kirjava joukko eritasoisia ja –tavoitteisia saaliskuvia.

Visuaalinen aistikokemus kytkeytyy moniaistillisessa ruumiissa (Markuksela 2013, 79, 87) ja on vaikuttamassa valokuvan katsojan kokemukseen sekä tulkintaan katsotusta valokuvasta. Kokemus maailmasta on aistien kautta välittyvä, ja siksi on perusteltua huomata niitä mahdollisuuksia ja keinoja, joilla tätä kokemusta voidaan ”virittää”. Nämä ”virityksen” keinot ovat analogisia puheen retoriikalle. Retoriikalla vaikutetaan puheviestin vastaanottajaan, samoin kuin kuvallisessa estetisoinnissa kuvan katsojaan. Estetisointi ei silloin kosketa vain näköhavaintoa, vaan laajemmin kaikkea aistillista kokemusta maailmasta. Saalisvalokuvan esteettisen kokemuksen muodostuminen olisi oman tutkimuksen arvoinen aihe ja vaatisi toisenlaisen tutkimusasetelman. Tälle tutkimukselle merkittävä havainto ovat ne valinnat ja keinot, joilla saalisvalokuvan katsojan aistillista kokemusta ja erityisesti katsetta kutsutaan.

Saaliskuvissa estetisointi lähenee ja kytkeytyy romantisoinnin kanssa. Jos estetisoinnilla viitataan keinoihin, niin romantiikka kuvaa sitä tulosta, jota estetisoinnilla useimmin tuotetaan. Estetisointi voi olla muitakin, kuten urheilullisissa kalastusorientaatioissa kalastajan irstyksen voimat välittää sitä voiman ja aggression tunnekokemusta, joka saaliin kannatteleminen liittyy. Estetisoinnin keinot toimivat kuitenkin erityisessä kytköksessä niihin pyrkimyksiin, joissa luonnosta ja kalastuksen luontosuhteesta tehdään romanttista.

Havainnot, josta käsin tulkitseen estetisoinnin kautta muodostuvaa kalastuksen turistisuutta ja romantisoitua luontosuhdetta ovat ne kuvaustekniset ratkaisut, jotka ilmentävät taloudellisia ja ajankäytöllisiä satsauksia itse valokuvaamiseen. Satsauksien tavoitteena on saalin ikuistaminen,

ei pelkästään todisteeksi, vaan myös visuaalisesti harmonisesti, symmetrisesti, jopa ylevästi ja kultivoituneesti. Valotus, tarkennus, salamankäyttö ja väritasapainot tuottavat valokuvan teknistä visuaalisuutta ja laatua. Toiseksi, kalastaja sekä kuvaaja voivat kuvaustilanteessa järjestää kuvaustilannetta ja siten määrittää lopputuotetta eli saalisvalokuvaa. Kalastajan asettautumisessa kuvaan eli poseeraamisessa ilmenee yhdessä kuvausteknisiin ratkaisuihin pyrkimystä esittää kuvauksen kohde tietynlaisena. Estetisointi ei ole vain kuvausteknisiä ratkaisuja ja taitoa käyttää kamerateknologiaa, vaan koskettavat saaliskuvausta kokonaisvaltaisesti: Saaliskuvat rakennetaan valokuva-oppien mukaan. Rajausta sovitaan poseeraukseen tai kalan yksityiskohdintaan. Kalastaja piilottelee sormiaan kalaa pidellessä, jotta kalan ulkomuoto tulisi nähdä. Kaloja asetellaan erilaisiin kulmiin suhteessa kameraan ja näin tavoitellaan dynamiikkaa kuvan visuaaliseen järjestykseen. Kalastaja suutelee kalaa ennen vapautusta. Kameran syvyytstarkennuksella korostetaan kuvauksen kohteita.

Miten estetisointi tekee romanttista kohdetta ja katsetta? Romanttisen tulkinnan muodostuminen on olemuksellisesti kytkeytynyt jo itse estetisointiin. Romantiikassa on korostettu aistillista kokemusta ja luonto kohdataan esteettisissä elämyksissä (Simula 2012, 115). Saaliskuvien romanttinen luonto tuotetaan representoinnissa ulossulkemalla kalastustapahtuman kielteisiä ja romanttista tulkintaa uhkaavia näkymiä. Mikko Simulan (2012) mukaan romanttisessa tulkinnassa *luonnon käsitteellä viitataan sykhdyttäviin maisemiin, koskemattomiin erämaihin, elämyksellisiin aistimuksiin, yllättäviin kohtaamisiin, hiljaisuuteen, rauhaan ja vapauteen*, (mt. 142). Saaliskuva ilmentää vapauden tuntemuksia työstä ja arjesta esittäessään vapaa-aikaa. Koska luonto ymmärretään kulttuurin ulkopuolisena alueena, voidaan saaliskuvan luontoympäristöön liittää tätä kautta vapauden merkityksiä (Williams 2003), jotka ovat vapautta kulttuurisista paikoista. Saaliskuvan maisema voidaan estetisoida ja tuottaa sykhdyttävänä ja koskemattomana. Kalastuksessa puhuttu kaipuu erämaihin kalarikkaiden vesien ääreen ei näy saaliskuvissa, mutta tunnetaan kulttuurisena ihanteena, kuin myös kalastusmatkailun muotona. Saaliskuvassa tapahtuva kalasaaliin ihaileminen visualisoi sitä romanttista katsetta, joka saaliskaloihin kohdistuu. Ohje samanlaiseen katsomiseen välittyy myös saaliskuvan katsojalle. Kalastuksen romanttinen katse etsii luonnosta uutta ja kaunista, elämyksiä sekä vapautta.

Mikko Simula (2012, 126) väittää romantismin tradition ylivuosisataisen diskurssin jatkuvan luonnossa virkistytymisen representaatioissa, jota kautta se jäsentää luontokokemusten esteettisiä ja moraalisia merkityksiä. Turistisen kalastuksen romanttinen tulkinta luonnosta on muodostamassa näkemyksiä siitä, mitä varten luonto on ja mitä sille voi tehdä. Romantisoidussa saaliskuvassa kala saa arvonsa puhtaana ja edustavasti aseteltuna, oli kala tapettu tai elossa.

Luonnon ihaileminen sekä luontokokemusten romantisointi juontuvat yhteiskunnan teollistumisesta ja kaupungistumisesta, jossa käsitys luonnosta virkistys- ja elämysympäristönä muodostettiin teollisuuskaupunkien porvariston vapaa-ajan tarpeiden sanelemana (Simula 2012). Romantisoitua luontospektaakkelia muodostavat saaliskuvaston suutelukuvat, joiden kautta tarkastelen tarkemmin estetisoivaa merkitystuotantoa.

Kuva 7 <http://www.worldfishingnetwork.com/shows/jimmy-houston-outdoors/photos?pid=60800#7>

Pusukuva eli kuva jossa kalastaja suutelee kalaa, tunnetaan mahdollisena saaliskuvan tyyppinä (Kuva 6). Suutelukuvan merkitysten analyysi voi esimerkkinä osoittaa ruumiillisen käytännön estetisoivaa merkitystuotantoa, jossa myös romanttinen luontokäsitys tulee uusinnetuksi. Pusuteltua toteutetaan erityisesti niissä kuvissa, joissa kalaa vapautetaan takaisin veteen. Kalan suuteleminen aineistossa ilmenevänä havaintotyyppinä kutsuu tutkijaa arvioimaan suutelun symbolisia merkityksiä.

Hannu Salmen (2004) mukaan suudelman merkityksiä ei voi yksiselitteisesti purkaa. Konstruktivisesta otteen ohjaamana suudelma näyttäytyy kulttuurisesti sopimuksenvaraisena ja historiallisesti määrittyneenä. Suudelmalla voidaan siten merkitä eri tavoin ja tuloksin. Suutelemisen ja romantiikan kytkös ei perustu pelkästään arkiseen ajatukseen suutelun heteroseksuaalisromanttisesta merkityksestä, vaikka etukäteisesti niiden yhteys voi tuntua jopa ilmiselvältä. Ro-

mantiikka ja romantismi luonto- ja ympäristötutkimuksen kontekstissa viittaavat laajemmin estetiikkaa ja subjektiivisuutta korostavaan suuntaukseen kulttuurisena elämänasenteena (Simula; katso edellä).

Luonnollinen tapa tulkita kalan suutelemista on nähdä se ihmisen keinona osoittaa kunnioitusta ja arvostusta (mt., 41-54) kilpakumppanille urheilullisen kamppailun jälkeen. Eleenä suutelu näin vaatii ihmistä alentumaan luontokappaleen tasolle ikään kuin nöyrytmällä. Suutelusta tulee merkki reilusta kamppailusta, jossa annetaan arvoa vastapuolen suoritukselle ja vastukselle. Samalla sovitellaan rauhaa kamppailun jälkeiseksi tilaksi (Salmi 2004, 57). Käänteisesti arvioituna kalastajan nöyrytyminen samalla tuottaa kalastajan urheilulliselle suoritukselle arvoa.

Romanttisen heteroseksuaalisuuden tulkitsimesta katsottuna kalan suutelemisella osoitetaan kiintymystä ja rakkautta. Suudelma toimi myös tällöin sopimuksen merkinä. Rakkaudensuudelman kalojen pussaaminen uusintaa vallitsevia sukupuoli ja seksuaalikäsityksiä. Tällöin luonto saa femiinisen merkityksen, jonka valloittaja ja hallitsija maskuliini kalastaja on. Kuvaustilanteessa kalastaja pitää ohjia ja toispuolisessa suutelossa kalalle jää vastaanottajan rooli.

Seksuaalisten merkitysten lukeminen on mahdollista myös silloin kun suutelu ajatellaan hyvästelemisenä. Kalastuksessa kalan ja kalastajan elämäkulut kohtaavat. Saaliin saamisen ja esittelemisen jälkeen kala palautetaan takaisin veteen jatkamaan omaa elämäänsä. Suudelma toimii tämän eron merkinä (Salmi 2004, 122). Hyvästelyyn liittyen ehkä herkullisimman näkymän pusuviin tarjoaa suudelman kuolemaa uhmaava tenho. Suudelmasta kala virkoaa takaisin elämään, kuin prinsessa ruusunen unestaan. Tästä syystä kalan suuteleminen saaliskuvissa on vahva symbolinen väline kalojen vapauttamisen puolestapuhujille. Hannu Salmi (mt., 17) kuvaa suudelman paradoksia, jossa eleen pyhyys ja sielullisuus toisaalta mahdollistavat sen käyttämisen petoksen ja pahan peittelyssä. Historiasta muistetaan esimerkiksi Caesarin ja Jeesuksen kuolemaa edeltävät tapahtumat. Saaliskuvassa suuteleminen voi olla estetisoimassa kalastuksen käytäntöjä ja ohjaamassa katsojan kokemusta pois niistä epämiellyttävyyksistä ja eettisistä kysymyksistä, joita kalastukseen liittyy.

Esinesuuteluna kalan suutelu muistuttaa pyhien esineiden kuten pyhäinjäännösten suutelua. Pyyhinvaelluksen kruununa (Salmi 2004, 50) kalan suuteleminen tuottaa sielullista yhteyttä kalan ja kalastajan välille. Kalan suuteleminen tekee kalastuksen luontosuhteesta uskonnollista palvontaa (ks. Snyder 2007), jossa luonnon uudenlaista mystiikka rakennetaan suutelemisen

moninaisten totuttujen jopa eroottisten merkitysten varaan. Suutelu aistillisena ja merkitysrikkaana symbolina toimii tehokkaana kalastuskäytännön estetisoijana, joka tuottaa kalastuksen luontosuhteeseen myös romanttisia merkityksiä.

6.5. Yhteenveto

Saaliskuvaus itsessään ilmentää turistista asennetta suhteessa luontoon ja kalastukseen. Turistisen valokuvaamisen muotona saaliskuvaus tallentaa työn ulkopuolista aluetta eli vapaa-aikaa. Turistinen kalastaja tavoittelee kalastuskohteita kuin nähtävyyksiä, kokee kalastuksen elämyksinä ja kerää saaliskuvia muistotrofeina tutkimusmatkoistaan. Saaliskuva viestii aina varallisuudesta ja elämäntyylistä.

Turistin merkinä saaliskuvassa voidaan pitää käsikirjoituksenomaista poseeraamista ja maisemaan asettumista. Juha Suonpään (2007, 111-112) mukaan näin luonnosta tehdään visualisoitua turistitilaa. Saaliskuvaus mahdollistaa luovaa kokeilua ja siten jokainen saaliskuva on uniikki teoksensa improvisoiden totuttuja poseeraamisen koreografioita. Kaikkea kalastusta ei voi pitää samalla tavalla turistisena. Toisaalla voi korostua elämys ja toisaalla jopa hartaus, kun jossakin kohdin kalastuksen turistisuus kytkeytyy urheiluun. Ruumiilliset koreografiat tuottavat näitä erilaisia ”sävyjä” turistiseen ruumiinkieleen.

Turistisen kalastuksen romanttista representointia (ks. Urry & Larsen 2011) ollaan tuottamassa ei pelkästään ruumiillisesti, vaan myös valokuvaustekniikan avustuksella. Saaliskuvien esteettinen vaikuttavuus on väline luonnon ja kalastuksen vetovoiman lisäämiseksi, kutsuksi kokemaan, kuluttamaan, ehkä myös suojelemaan kaunista ja herkkää luontoa. Luonnon romantisoinnissa muodostetaan jopa harhakuvaa luonnon ja kulttuurin välisestä sopusoinnusta ja harmoniasta (Seppänen 1993). Tästä esimerkkinä tulosluvussa tarkastelin kalojen suutelemista. Suutelussa kerrotaan tunteisiin vetoavaa tarinaa ihmisen ja luonnon syvästä vuorovaikutuksesta. Suutelu kiteyttää estetisoivan saaliskuvan pyrkimystä luonnon pyhittämiseen romanttisena kokemuksena. Romanttisen luontotulkinnan kautta kalastuksen turismi rinnastuu pyhiinvaellukseen. Saaliskuva tekee katsojasta hetken ajaksi postturistia, kutsuu viivähtämään hetkeksi luonnossa ja siinä hetkessä, jossa kala on saatu.

7. Käytännöllis-perinteinen luontosuhde

Kalastuksella on pitkä historia. Ihmiselle kaloilla on ollut vaihtelevasti tilanteinen ja paikallinen ravintotaloudellinen merkitys. Suomessa kalastus on ollut luonteva ja merkittävä osa yhteisöjen toiminnallista vuodenaikaisvaihtelua sekä toimeentuloa (Lappalainen 1998; Björn 1999,98). Näin ajatellen kalastaminen on ollut käytännöllistä eli elossapysymisen mahdollistamista. Käytännöllis-perinteisellä luontosuhteella (ks. Simula 2012, 59) viitataan siihen materiaaliseen ja käytännölliseen tapaan kalastaa, joka tapahtuu ensi sijassa materiaalisten ehtojen motivoimana – kalan pyydystämisen motiivi on kotitalouden ruokatarve.

Käytännöllis-perinteisen luontosuhteen voi liittää kotitarvekalastuksen käsitteeseen, jolla viitattiin edellisen kalastuslain (1982) aikansa kalastukseen *milloin saalis käytetään kalastajan taloudessa ja sillä on toimeentulon kannalta merkitystä* (Kalastusasetus; 30.12.1982/1116). Ammatillinen kalastus tulee ymmärretyksi modernina ilmiönä, sillä erolla kotitarvekalastukseen, että kalasaalis myydään toimeentuloksi. Ammatillinen- ja kotitarpeinen kalastus ovat yhteneväisiä sen suhteen, että saaliista tavoitellaan ravinnoksi. Erilaiset kollektiiviset pyyntitapahtumat, kuten nuottoaus, patopyydykset ja lippous voidaan mieltää kotitarpeisiksi kalastusmuodoiksi, joissa saalis jaetaan osallisten kesken. Pyyntivälineistä ja tapahtumaan osallistuvien lukumäärästä riippumatta perinteiseen kalastukseen on sisäänkirjoitettu oletus kalasaaliin käyttämisestä ihmisravinnoksi (Mikkola & Yrjölä 2003, 28).

En kuitenkaan halua nähdä uusia kalastuksen muotoja vähemmän materiaalisina tai vähemmän käytännöllisinä. Tällainen jaottelu ei ole perusteltu, sillä mitään ihmistoimintaa, saati erilaisia kalastusmuotoja ei voi erotella materiaalisuuden perusteella. Kaikki kalastusmuodot ovat omalla tavallaan sidottu materiaalisiin ehtoihin. Samoin ne ovat käytännöllisiä ja tietyistä välttämättömyyksistä ponnistavia. Tämä kappale kuvaa perinteitä eli ikimuistoisuutta, jota kalastuksessa on aina läsnä, kun taas vapaa-ajankalastuksen moderniutta on esitelty aiemmissa tulosluvuissa. Kalastuksen saaliin hyödyntämisellä ravinnoksi on pitkä historia, jota perintöä kaikki nykyinen kalastus kantaa mukanaan.

Saaliskuvauksen asemoituu monitahoisesti luonnon käytännöllisen ja perinteiseen hyödyntämiseen. Tiivistettynä voi todeta, että käytännöllis-perinteisessä kalastuksessa ei ilmene samanaista motiivia valokuvata kaloja, kuin jälkiteollisessa vapaa-ajan- ja virkistyskalastuksessa. Vaikka ruoanhankkimiseen on saattanut liittyä sosiaalisia intressejä, ovat ne olleet nähdäkseni

toissijaisia. Kalastuksella on ensisijaisesti tavoiteltu ruokaa. Samanaikaisesti on voinut ilmetä tarpeita saavuttaa kyvykkyyden positioita paikallisissa yhteisöissä, kuten johtajuutta (vrt. 4.1.).

Kalasaaliiden kuvaaminen on suhteellisen tuore ilmiö kalastuksen historiassa. Nykyään voi olla vaikea kuvitella tilannetta, että kalastaja ei haluaisi kuvata saalistaan. Yhtä vaikeaa voi olla kuvitella tilannetta, että kalasaaliin saaja ei haluaisi merkittävää saalistaan muiden nähtäville. Itse saaliin kuvaaminen ja kuvien jakaminen ovat muodostumassa kalastuskulttuurin itsestäänselvyyksiksi. Kiinnostava kysymys on, keitä ovat ne kalastajat, jotka eivät valokuvaa saaliitaan? Tutkimukseni aineisto ei voi olla suoraan tätä kertomassa. Olennaista onkin huomata se merkitys, joka kalastukselle muodostuu saaliiden kuvaamisen vuoksi - kalastus nähdään vähemmän välttämättömänä. Tämä pätee myös silloin, kun kuva todistaa kalan päätyvän ruokapöytään. Saaliskuvaus on kertomassa kalastuksen ”ylimääräisistä” tai turhista intresseistä. Kuvaamattomuus todistaa sen sijaan, että kala ei ole ”leikkiväline”, egon pönkittämistä varten tai inhimillisen hoidon kohde. Kalastus ei silloin ole hupia tai urheilua, retkeilyä tai matkustelua, vaan luonnonresurssien käyttöä ja toimeentulon hankintaa.

Passiivipyödydysten käyttäjien intressi kalastukseen on painottunut kalan ravintotaloudelliseen merkitykseen, mutta passiivikalastuksen kalasaaliita myös kuvataan. Esimerkiksi verkkokalastuksen ja katiskakalastuksen saaliita valokuvataan. Saaliskuvaus onkin olennainen osa lähes kaikkea kalastusta tänä päivänä. Passiivikalastuksen saaliiden kuvaaminen kertoo kalastuksen moninaisten merkitysten kerrostuneisuudesta. Kala ruokana, kalastus virkistykseen ja vapaa-aikana sekä elämyksinä eivät olemuksellisesti sulje toisiaan pois, vaan voivat olla kalastuksessa yhtäaikaisesti läsnä.

Saaliskuva-aineisto ei ole paras havaintomateriaali kalastuksen käytännöllisen perinteisyyden tutkimisessa. Tästä syystä tutkielmani sivumäärissä se saa suhteellisesti pienemmän osuuden verrattuna muihin tuloslukuihin. ”Puhdas” kotitarpeinen kalastus on enemmän historiaa kuin nykypäivää ja nykyisyydessä sitä voi pitää marginaali-ilmiönä, jota ei voi saaliskuvista tavoittaa. Perinteinen kalastus tulee saaliskuvissa väritetyksi aina (jo itse kuvaamisessa) jollakin muulla kalastuksen tulkintakehikolla kuten urheilulla, vapaa-ajanvietolla tai turismilla.

7.1. Kala ruokana

Käytännöllis-perinteisen kalastuksen vahvin merkki saaliskuvassa on kalan kuolema. Kala esitetään elottomana tai siten vedestä pois otettuna, että sen elämän päättyminen tulee kuvan katsojalle arvattavaksi. Kiduksista valuva veri kertoo mahdollisesta verestyksestä, joka on tehty kalan lihan laadun ja säilyvyyden parantamiseksi. Toisaalta verta voi valua uistimen rikkoessa kalan kiduksia, joko väsytystaistelussa tai koukkua irrottaessa. Kalan ollessa poissa vedestä sen limapinta kuivuu ja kiilto kalan pinnalla vähenee. Kuivunut kalanpinta tuottaa katsojalle mielikuvaa kalan elottomuudesta. Kalan silmät muuttavat olomuotoaan ja vihjaavat elottomuudesta painuessaan ja vaaletessaan. Kalan avattu vatsa kertoo sisäelinten poistamisesta, joka perustellaan lihan säilyvyyden edistämiseksi ja ruoaksi valmistamisen käytännöllisyydellä. Suolia ja kalan sisäelimiä ei ole tapana syödä.

Kalan kuolema saaliskuvassa kertoo aineellisen luontokappaleen tulevaisuudesta ruokapöydässä. Erityinen tapa osoittaa kalan matkaa ruokapöytään on kuvata se muiden ruokien tai sellaiseksi soveltuvien raaka-aineiden kanssa (Kuva 6). Näin katsoja yhdistämällä kuvattujen kohteiden merkityksiä tunnistaa kalan tulevaisuutta ruokana. Kalan esittäminen ruokana voidaan estetisoida rekvisiitalla, kuten kukkien, puukon tai kalastusvälineiden kanssa saalisasetelmaksi (Liite 1, Kuvat 16, 20, 21). Puukko tai muut kalankäsittelyvälineet, kuten fileointiveitsi ja kala-piikki muistuttavat siitä tarvittavasta taidosta, jota kalan ruoaksi valmistaminen vaatii. Kalan ruoaksi valmistaminen ja erityisesti ruodottomaksi käsittely ei ole itsestäänselvyys. Veitset saaliskuvassa muistuttavat kalankäsittelyn kulttuurihistoriasta eräperinteen jatkumona.

Omaa erityistä kuvatyyppeä saaliskuvastossa muodostavat varsinaiset ruokakuvat. Pyysin Suomen Vapaa-ajankalastajien keskusjärjestön kautta saaliskuvia aineistoksi tutkimusta varten. (Liite 2). Ehkä hieman yllättäen saamissani kuvissa oli myös ruoaksi valmistettuja kaloja (Liite 1, kuva 18). Saaliskuvan lähettäjä oli tulkinnut pyyntöni saaliskuvista siten, että katsoi myös ruoaksi valmistettujen kalojen täyttävän saaliskuvan kriteerit. Niissä reunaehdoissa, jotka olin tutkimukselleni asettanut, oli lähettäjän tulkinta ehdottoman oikea. En vain itse ollut etukäteen osannut odottaa saavani ja analysoivani kalaruokakuvia. Tutkimukseni näkökulma ei kuitenkaan ohjaa, eikä toisaalta anna perusteita keskittyä erityisemmin erilaisiin kalaruokakuviin, vaan totean kalaruokakuvan mahdollisena saaliskuvana, jossa voidaan erilaisin visuaalisen järjestyksen valinnoin tuottaa erilaisia merkityksiä kalaruoalle. Estetisoimalla ja romantisoimalla kalaruoka näyt-

täytyy laadukkaana, puhtaana, tuoreena ja trendikkäänä ruokana. Kontekstistaan riippuen kala-ruokakuvilla voidaan rakentaa henkilöidentiteettiä, kutsua matkailuun tai makuaistiseen nautintoon.

Kuva 8 © Eero Koukkarinen

Sen sijaan toista laitaa kuolleen kalan kuvauksissa esittävät kylmälaatikossa, muoviasiassa, paljussa, pötköttävät kalaruumiista otetut saaliskuvat (Kuva 8). Näissä kuvissa ei estetisoida tai romantisoida, vaan brutaalisti kerrotaan kalastuksen määrällistä ja laadullista tulosta. Kalamäärän esittäminen saaliskuvassa kertoo kärjistettynä sitä resurssinäkökulmaa kaloja ja luontoa kohtaan, joka perustuu käsitykseen ihmisestä luonnon oikeutettuna hyödyntäjänä.

7.2. Kalastus eräntyäntinä

Kalastus voidaan mieltää eräntyäntiperinteen jatkumona. Suomalaisessa kontekstissa kalastuksen historia muodostuu ennen markkinataloutta ja modernia tuotantotapaa omavaraisten pientilojen toimeentulon osana. Kaukaisimmillaan eräntyänti voidaan nähdä metsästäjä-keräilijä elämänmuodon toteuttamisena, jolloin ravinto otetaan suoraan luonnosta. Käytännössä Suomessa kalastuksella on ollut vaihteleva osa erilaisia toimeentulon muotoja, mutta erityisesti vesistöjen läheisyydessä kalastuksen merkitys paikalliskulttuurille näkyy edelleen. Tälle tutkimukselle olennaista on tunnustaa se perinne, jota on totuttu kutsumaan erän, eräilyn ja eräntyäntin

nimillä. Metsästäjä-keräilijä kulki erämaissa ja otti osansa eli eränsä luonnonantimista. Kulttuurien paikallistuuessa maanviljelyn vuoksi eränkäynnistä saatiin lisää ruokapöytään, toisin sanoen monipuolistettiin toimeentuloa ja hyödynnettiin viljelyn joutilaita ajanjaksoja. Tätä pohjaa vasten kalastuksen juuret eränkäyntinä ovat omavaraistaloudessa (Lappalainen 1998). Kalastuksessa luonnosta saadut hyödykkeet ovat olleet vaihteleva osa toimeentuloa, joko vaihdon välineenä, välittömänä ravintona tai talven varalle säilöttynä hengenpitimenä. Eränkäyntiin onkin olennaisena kuulunut taito käsitellä saaliita syötäväksi ja säilyväksi.

Eränkäynnillä on merkittävä asema kalastuksen kulttuurisissa kuvastoissa ja kerronnoissa. Mikko Simulan (2012, 105) mukaan perinteisissä luonnonkäytön muodoissa koetaan toiminnallista samankaltaisuutta nykyisen ja menneen elämän välillä. Eränkäynti tarjoaa mielekkään kehityksen rakentaa sosiaalisia rooleja ja kulttuuri-identiteettiä. Erämaat on määritelty maskuliinisen toimeliaisuuden alueiksi, ei sen vuoksi, etteivätkö naiset olisi erämaissa kulkeneet, vaan siksi, että ne on kerrottu miesten työympäristöiksi ja tekemisen alueiksi (Simula 2012, 90; ks. Varis 2001, 102). Naiset saaliskuvissa eivät siten kerro välttämättä naisten lisääntyneestä kalastusharrastuksesta, vaan muutoksesta, jossa naiset voidaan kuvaamalla ”kertoa” miehiseksi totutulle alueelle. Tältä osin eränkäynnin maskuliinisuus voi olla purkautumassa postproduktioistisessa siirtymässä.

Kalastusta voidaan pitää miessukupolvia yhdistävänä perinteenä, jossa miehisyyden normit tuotetaan ja ylläpidetään (ks. Simula 105; myös 4.3.). Markku Variksen (2001, 99) mukaan eräkirjallisuuden narratiiveissa korostuu kalastuksen luonne miehisenä seikkailuna, jonka kautta rakennetaan yhteyttä ylimuistoisiin pyynti- ja saalistusperinteisiin. Varis (mt., 100) huomauttaa eräkirjallisuuden kasvatuksellisesta intressistä, jossa on nimenomaisesti pyrkimys vaalia eräkulttuuria arvostettavina perinteinä. Kalastuksen erägenre ei ole tietääkseni järjestäytynyttä harrastuseuroiksi tai järjestöiksi, mikä ilmiönä olisi otollinen tutkimuksen kohde.

Eränkäynnin miehisen perinteen ylläpitoa saaliskuvissa voivat olla symboloimassa puukkojen asettelut saaliin seuraksi (Liite 1, Kuva 20). Puukko kalastukseen ja laajemmin eränkäyntiin liittyvänä käyttöesineenä on miehinen merkki. Käytännöllisesti tarkastellen puukko toimii kuvan koristeena sommitelmassa tai mittana. Symbolisesti ajatellen puukko muistuttaa kalastuksen vaatimasta voimasta. Puukolla teurastettu kala ei häpeile sitä maskuliinista väkivaltaa, joka eränkäyntiin olennaisena kuuluu. Puukko oivallisesti visualisoi kalastuksen eräperinteitä ja kiteyttää käytännöllisen miehisen kalastuksen luontosuhteen. Postmoderni kilpakalastaja tuskin puukkoa kantaa, sillä mukana ovat erilaiset leikkurit ja sakset. Sakset puukon vastineena voi tulkita femi-

niiniseksi merkiksi. Puukkosommitelmat saaliskuvissa voivat voi tulkita myös eräperinteen romantisoitina. Vaikka kala olisi tapettu ja suolistettu, se puhdistetaan, kastellaan ja asetellaan kuvaukselliseen sommitelmaan puukon, kasvien, jopa kukkien kanssa, maisemaa vasten, kuin pyhänä rituaalina, luontokappaleen viimeisenä voiteluna (Liite 1, Kuva 21).

7.3. Perhe luonnossa ja perheen luonto

Saaliskuva ei ole pelkästään miesten aluetta. Mahdollisia kalasaaliin esittelijöitä voivat olla, kuten jo aiemmin todettua, lapset ja naiset. Lasten ja naisten esiintyminen kalastuksen kuvastoissa mahdollistaa tulkinnan saaliskuvasta perhevalokuvan tyyppinä. Saaliskuvassa voidaan olla yksin tai useamman henkilön ryhmittyminä. Myös itse kuvaamisen tapahtuma, joka tulee ilmi kuvaesityksen rakenteista, antaa perustellun syyn olettaa kuvaajan olevan eri henkilö, kuin kuvassa esiintyvä kalastaja. Itselaukaisimella otetut valokuvat tai selfiet ovat toki mahdollisia, mutta kuvaustekniikka rajoittaa näiden kuvatyyppien esitystapoja. Tutkijana en voi todentaa saaliskuvista henkilöiden sukulaissuhteita. Tulkinnoillani oletan kuvaustapahtuman henkilöiden liittyvän toisiinsa sukulaisuuden tai kalakaveruuden perusteella. Saaliskuvissa näytetään kalastuksen sukupolvisuutta ja tuotetaan perhekatsetta perheen katsomisen tapana. Perhekuvinä saaliskuvat kertovat arvostuksista sekä ihanteista ja erityisesti perhesellaisista (Ulkuniemi 2005, 154).

Saaliskuva-aineistossa toistuvia kuvatyyppejä ovat sellaiset, joissa lapsi on asetettu kuvaan kalan kanssa (Liite1, Kuva 22) Lapsi voi pidellä kalaa tai toimia mittatikkuna kalan kokoa kertomassa. Kun saaliskuvan henkilö on lapsi, oletetaan kuvaajaksi perheen vanhempi tai jokin muu aikuinen. Vanhemmat ovat siten mukana kalastustapahtumassa, vaikka heitä ei kuvissa näkyisikään. Lapset saaliskuvassa osoittavat kalastuksen kytkeytymistä perheinstituutioon, jos naisten mukanaolo kalastuksessa ei sitä vielä tee.

Saalisvalokuvat tallentaessaan kalastuksen huippuhetkiä, toistavat perhevalokuvauksen ”onnela-teemaa”. Seija Ulkuniemi (2005) tiivistää: ”Perhevalokuvien maailma rakentuu nykyään onnen ja ilon tarinoista, joissa kuolemalle ja elämän vastoinkäymisille ei ole näkyvää paikkaa. Elämä on yhtä lomaa ja juhlaa, riemua läheisten ihmisten kanssa olemisesta. Perhealbumit rakentuvat eräänlaiselle utopialle maanpäällisestä paratiisista. Perhevalokuvat käsittelevät arjen ja työn sekä vapaa-ajan välistä ristiriitaa epäsuorasti. Ne piilottavat edellisen ja painottavat jälkim-

mäistä lomien, juhlien ja muiden elämän kohokohtien kuvilla. Perhevalokuvien toistuva, myyttiluonteinen näkemys tulee esiin myös siinä, että ne korostavat elämän syklisyyttä ja sukupolvien ketjun katkeamattomuutta.” (mt. 153). Saaliskuva kertoo perheestä viettämässä vapaa-aikaa. Saaliskuvien perheidealisaatiot edustavat erityisiä mielihyvänhetkiä eivätkä tavallisuutta. Pienten lasten asettuessa saaliskuvaan ja osoittaessa kasvoillaan sekä eleillään mielihyvää, ihmetystä ja hämmästyttä, näyttäytyy luonto jopa ihmemaana, suurena seikkailuna. Vanhemmat lapset osaavat hallita tunteidensa näkymistä ja suorittavat poseeraamisen eleet hillitymmin asiaan ja ikään kuuluvalla vakavuudella. Luonnossa tapahtuva vapaa-aika ikuistettuna saaliskuviin säilöo uudelleen koettavaksi vanhempien ja lasten yhteistä aikaa. Janne Seppäsen (2012, 114) mukaan median ja sen kuvalliset esitykset ovat keino rakentaa yhteisöllisyyttä. Saaliskuvien perheisyyden voi tulkita yksilöllisyyden vastavoimaksi, individuaalin saaliskuvan vastakuvaksi

Lapsi-vanhempi esityksissä huomio kiinnittyy isä-poika ja jopa pappa-isä-poika kuviin. Kuvatyypinä kyseinen esitystapa ei nouse aineistosta määrällisen edustavuuden, vaan erityisluonteensa vuoksi. Mikko Innasen (2001, 63) väitöskirjatutkimuksessa havaittiin lukioikäisten nuorten kerroissa toistuvat kalastuskokemukset isien kanssa. Myös Jari Kekäle (2007, 146) havaitsee aineistonsa elämäkerrallisissa isänarratiiveissa toistuvat kalastuskokemukset. Innasen (mt.) mukaan myös tytöt kertoivat yhteisistä kalastuskokemuksista isiensä kanssa. Tutkimuksessani ei tehty määrällistä erottelua lasten sukupuolten suhteesta. Rohkea arvioni on, että saaliskuvien lapset ovat useimmin poikia kuin tyttöjä, myös silloin kun kuvassa esiintyy isä yhdessä lapsen kanssa. Aineistosta en havainnut ainoatakaan kuvaa, jossa esiintyy äiti tyttänsä tai poikansa kanssa. Mikäli tällaisia kuvia olisi olemassa, vahvistaa niiden määrällinen vähemmistö kalastuksen sukupuolistunutta rakennetta. Perheen valokuva-albumeissa lapsi-vanhempirepresentatiot voi nähdä merkitystä vanhemmuuden rakentajina. Laajemmin ajatellen vanhempi-lapsi saaliskuvat ovat visualisoimassa kalastuksen sosiaalistavaa luonnetta, jossa uutta sukupolvea kasvatetaan kalastuksen kulttuuriin.

Kuva 9 ©Matti Kettunen

Ulkuniemen kiteytyksen onnelateemasta voi sovittaa sekä lapsikuviin, mutta toisaalta myös pariskuntien representointeihin. Nopeasti ajatellen saaliskuvat ovat erottamassa pariskuntia. Mies saaliskalan esittelijänä kertoo naisen paikasta kotona. Toisaalta valokuvaajaksi voidaan tulkita nainen. Tätä tulkintaa voi olla ohjaamassa sellaiset kuvaesitykset, joissa kalastus esitetään pariskunnan yhteisenä ajanvietteenä. Pariskuntakuvista puhuvin on sellainen, jossa esiinnyttään yhdessä kalasaaliin kanssa (Kuva 9). Saaliskuva hääkuvan vuosikuvana epäilemättä yhdistää pariskuntia.

Parisuhteen uusintamisen representoinneissa aikaa merkitään ja aika merkitsee. Aika, toisin sanoen luonto tulee merkinneeksi itse, ihmisten ikääntymisen merkkeinä. Ulkuniemen (2005, 151) mukaan perhekuvia ottaessaan ihmiset luovat visuaalista elämänhistoriaansa. Saaliskuvat eivät tallenna pelkästään tapahtuneita kalastuksia vaan, myös ajan kulumista, ajallisten merkkipaalu-
jen saavuttamista sekä ajassa tärkeitä ihmisiä.

Yleisemminkin ajatellen saaliskuvissa aika merkitsee tai sitä merkitään. Aikaa voidaan merkitä päivän tarkasti sanomalehdin tai suurpiirteisemmin kulttuuristen artefaktien vihjaamina. Yhtenä visuaalisena ajan merkinä saaliskuvassa tallentuvat kesämökit. Kesämökit kertovat postproduktioinistisesta ajasta, jossa luonnonkäytön perinteet ovat sopeutuneet modernin yhteiskunnan olosuhteisiin. Sieväsen ja Neuvosen (2011) mukaan vapaa-ajanasuntojen käyttömahdollisuus on 75 %:lla suomalaisista. Kesämökki mielletään toimintaympäristöksi, jossa on monenlaisia tilaisuuksia spontaanille ja mieluisalle tekemiselle (Pitkänen & Vepsäläinen 2005, 174). Kesämökki näyttäytyy välimallina turistikelle ja esiteolliselle luontosuhteelle, ikään kuin perinteen vaalimisen tilana ja paikkana, mutta kuitenkin modernisti.

7.4. Yhteenveto

Saaliskuvat ilmentävät historiallisia arvostuksia ja halua vaalia eräkulttuurin perinteitä. Kala ruokana muistuttaa kalastuksen ikimuistoisuudesta, jonka käytännöllisyys oli oman elossa pysymisen turvaamista. Saaliskuvat ovat kertomassa siitä ravintotaloudellisesta merkityksestä, joka kalastuksella vieläkin on – vapaa-ajankalastuksen saalista käytetään kotitalouksissa ruokana. Vapaa-ajankalastajien saalis vuonna 2017 oli lähes 30 miljoonaa kiloa (Luke 2017). Ruoan valokuvaaminen näyttää kalaruoan ja siten eräperinteen usein myös romantisoituna

Estetisoitu saaliskuva ruoaksi päätyvästä kalasta osoittaa kalaruoan ymmärtämistä elämäntavan representaationa. Kalaruoan trendikkyyttä tuotetaan saaliskuvissa lähiruoan kestävyys, puhtauden, terveellisuuden ja saatavuuden mielikuvien varaan, vapaa-ajan mielekkäässä kehityksessä. Näin ollen käytännöllis-perinteisen luontosuhteen voi saaliskuvien kontekstissa kirjoittaa aina lainausmerkkeihin. Kalaruoan merkitykset eivät ole palautettavissa pelkästään historiaan, vaan ne kuvataan ja kirjoitetaan aina uudelleen.

Kun turistiset saalisrepresentaatiot kuvaavat luonnonkäytön siirtymistä kotitalouden alueelta harrasteyhteisöihin, voivat saaliskuvastojen perhekuvat kertoa ylisukupolisesta yhteydestä kalastuksen historiaan. Saaliskuvilla traditionaaliset omavaraiskäytännöt kuvataan myös tulevan elämän sisällöksi (ks. Simula 2012, 105). Saaliskuvat esittävät luonnon perhe-elämän näyttämönä, jossa toteutetaan ja tuotetaan yhteisyyttä vanhempien ja lasten vapaa-aikana. Lapset valokuviissa muistuttavat kalastuksen sosialisatiosta, jossa nykyiset ja tulevat luontosuhteet rakentuvat. Saaliskuvat osaltaan kasvattavat lapsista uusia kalastajia.

Kalastuksen sukupuolirakenteet toistuvat oleellisen samankaltaisina verrattuna kalastuksen jälkiteollisiin muotoihin. Tutkijana tulkitseen jännitteisyyttä kalastuksen homososiaalisen veljesyhteisön ja heteroseksuaalisen perheyhteisön välille. Saaliskuvien kohdalla voi nousta mieleen keskustelut ydinperheen ”hajoamisesta”. Miehiset saaliskuvat esittävät kaveruutta uutena yhteisöllisyyden muotona, kun taas saaliskuva perhekuvana tuottaa perheidylliä, joissa kotien uusintamistoiminnot näyttäytyvät miehillekin sopivina harrastuksen kautta.

8. Pohdinta

8.1. Saaliskuva postproduktionismissa

Vapaa-ajankalastuksen saaliskuvat kertovat postproduktionistisessa siirtymässä kalastuksen monimuotoisuudesta ja liikkeestä. Saalisvalokuva muodostuu mediarituaaliksi (ks. Sumiala 2010) ja kulttuuriseksi malliksi, jonka toteuttamisen ja lukemisen tavat ovat koodattuina kalastuksen käytäntöihin. Kalastuksen suhde luontoon rakentuu luontokäsitysten ja -mielikuvien kerroksisuutena, mutta myös toisiinsa sovittamattomina jännitteinä. Vapaa-ajankalastuksen perusta Suomessa on toisaalta kotitarvekalastuksessa ja eurooppalaisessa elitistisessä virkistys- ja urheilukalastuksessa (Dahlström 2008; Lappalainen 1998). Nämä kaksi toisista poikkeavaa suhtautumistapaa luontoon näyttävät toisensa mahdollisina nykykalastuksessa, vaikka yhteensovittamista myös haastetaan.

Saaliskuvien kalastajakunta on heterogeenistä ja motiivit kalastaa, sekä itse toiminta voivat vaihdella olennaisesti eri ryhmien tai heimojen välillä (Soppela 2009). Yksittäinen kalastaja voi toteuttaa kalastusta monella tapaa ja eri tilanteissa tilanteen mukaan. Postproduktionistista siirtymää kalastuksessa ei tule tarkastella janamaisena ja yksisuuntaisena muutoksena, vaan kalastusmuotojen kasvuna, katoamisena, muuntumisena ja sulautumisena. Sen sijaan tunnistettavia muutossuuntia voivat olla kalastuksen kilpailullisten muotojen lisääntyminen ja urheilullisuuden viihteellistäminen, eräperinteen tietoinen vaalinta sekä turistisen luonnon havainnoinnin ja kokemisen tuottama luonnon romanttinen tulkinta.

Saaliskuvan historiallinen kehitys ei ollut tutkimukseni ensisijainen tavoite. Aineisto ja siitä tekemäni tulkinnat kuitenkin mahdollistavat lyhyen tiivistyksen saaliskuvassa tapahtuneista muutoksista. Kuvausteknologian kehitys näkyy ensiksi kuvauspaikassa; 1800-luvun studiokuvauksesta ja pihamaisemasta on siirrytty kuvaamaan kalastuksen tapahtumapaikalle. Teknologisen kehityksen myötä kuvien määrä on kasvanut. Kuvauskaluston käytännöllisten rajoitteiden väheneminen on mahdollistanut uusia kuvakulmia ja kuvaamisen tapoja. Valokuvia otetaan useammin laajakulmaobjektiveilla, kun ennen niitä normaaliobjektit määrittivät kuvan ottamista. Kuvaustekniikan suurimpia muutoksia lienee mustavalkoisesta värillisiin valokuvaan siirtyminen, ja sitten seuraavaksi videokuvaan. Myös se miten kuvissa toimitaan, on aikojen kuluessa muuttunut; erilaisen saaliin esittämisen tapojen määrä on lisääntynyt. Edellä mainitut muutokset yhdessä näky-

vät saaliskuvan sisällön monipuolistumisena. Poseeraamisessa tapahtuneissa muutoksissa keskeisin ero lienee erilaiset pyrkimykset osoittaa kalan vapauttamista takaisin veteen, kun vanhemmissa kuvissa kala useimmin roikkuu tapettuna köydessä.

Muuttuneet kuvauskäytännöt ilmentävät kalastuskulttuurin muutoksia, joita saaliskuvauksessa toteutetaan toisinkuvaamisena, haastamalla totuttuja kuvaamisen tapoja. Saaliskalan vapauttamisen valokuvaaminen on tässä tutkielmassa ollut perustellusti esillä nykykalastuksen näkyvänä piirteenä. Vapautuskuvat ovat vastakuvia saaliskuville, joissa kala on tapettu. Näin vapautuskuva osallistuu kalastuspoliittisen keskusteluun kestävästä kalavarojen käytöstä. Kalojen vapauttaminen on kohdannut kritiikkiä, jonka vastakuvina voidaan käyttää valokuvia tapetuista kaloista. Toisinkuvaaminen on siten aina suhteessa johonkin kalastuksen käytäntöön.

Postproduktionistisen siirtymän kritiikkinä toimii kalasaaliin kuvaamatta jättäminen. ”Toisinkuvaamisena” kuvaamattomuus ei kalastuksen kuvallistuneessa kulttuurissa näy. Vapaa-ajankalastajille saaliin kuvaaminen ja kuvien jakaminen, kuvakulttuurin käytäntöihin osallistuminen muodostuu vaikeasti vastustettavaksi, sillä se tarjoaa mahdollisuuden käyttää menestyksen symbolivälineitä oman identiteetin rakentamisessa. Saaliskuvien ottaminen tulee olemaan näkyvä osa kalastusta myös tulevaisuudessa. Siksi kalastajien olisi syytä tulla tietoisiksi millaisia mielikuvia saaliskuvat luonnosta, kalastuksesta ja sen toteuttajista konstruoivat. Samalla tulevat kohdattavaksi erilaiset diskurssit, joiden puitteissa luontoa merkityksellistetään, arvotetaan, käytetään ja koetaan.

Saaliskuvan esittämä kalastuksen luontosuhde rakentuu diskursiivisissa käytännöissä, arkisina ja julkisina perhe- maisema-, erä-, ruoka-, selfie-, urheilu- ja eläinvalokuvina. Saalisvalokuvan käytännöllinen ja arkinen merkitys näyttäytyy moninaisena. Siksi saaliskuva ei kerro pelkästään kalastuksesta ja luonnosta. Saaliskuva yhdistää ihmisiä ja sen avulla muun muassa tuotetaan perhettä, luodaan harrastusyhteisöä, rakennetaan miehuutta, ruokatrendejä ja mainostetaan matkakohhteita. Saaliskuvan ydin näyttäytyy kalastuksen luontosuhteen jännitteiden varaan rakennettujen urheilullisten suoritusten esittäjänä. Valokuvana saaliskuva muistuttaa teollisen ja jälkiteollisen vapaa-ajan kautta muodostuvasta turistiksestä havainnoinnin tavasta, jossa luonto tulee tulkituksi romanttisesta kehyksestä. Kalastuksen historialliset perinteet, kuin myös urheilullinen mieli tulee tuotetuksi usein juuri romantisoituna tai estetisoituna.

8.2. Tutkimuksen validiteetti

Tutkimukseni tehtäväksi asetin: millaista luontosuhdetta vapaa-ajankalastajien saalis-valokuvat esittävät ja tuottavat? Hahmotin sitä, millaisia käytäntöjä saaliskuvat esittivät sekä näiden käytäntöjen merkityksellistä eli symbolista luonnetta. Laaja aineisto ja suhteellisen laaja tehtävänanto tarkoittavat, että tutkijan katse ja huomio on kiinnittynyt hänelle näkyviin ja kiinnostaviin seikkoihin. Tutkijana olen kuitenkin myös itse kulttuurin tuote ja omaan kulttuurisesti jaettuun sekä totuttuun maailman havainnoimisen tapoja. Näin on perusteltua olettaa, että havaintoni ja tulkintani eivät ole vain minusta lähtöisin. Ne kertovat kulttuurista.

Subjektiiiviset valintani tutkimusta tehdessä tarkoittavat myös, että jotakin jää aina tutkielman, analyysin ja raportoinnin ulkopuolelle. Tutkijana en kuvittele saavuttavani kalastusta, saati sen luontosuhdetta, kokonaisena tai täydellisenä, vaan tutkijan tavoittaa tutkimaansa ilmiötä aina joltakin osin vajaasti ja puutteellisesti (Eskola & Suoranta 2000, 219-222).

Validiteetin arviointi on kohdistettava suhteessa tutkimukseni tiedonintressiin (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 138). Tavoittelin emansipoivaa tietoa. Tulee arvioida, tuottivatko teoreettiset ja metodologiset valintani käsitelystä aineistosta intressin mukaista tietoa. Toiseksi, voi arvioida raportointini kielellistä kuvaavuutta, sillä emansipaatio on siihen sidottu. Tuloslukujeni tulisi olla lukijalle ymmärrettäviä. Tutkimukseni validiteetti arvioidaan sen mukaan, kuinka se onnistuu purkamaan saalisvalokuvien konventioiden sovinnaisuutta. Purkamista olen sanoittanut aineistoesimerkkien kautta. Näin lukijalla on otollisemmat mahdollisuudet arvioida tulkintojeni osuvuutta.

Käsitykseni mukaan olen onnistunut tutkimukseni tavoitteessa vaihtelevasti. Itselleni tutkimuksen tekeminen on antanut havainnollistavia esimerkkejä saaliskuvan olemuksesta hallinnallisiin käytäntöihin osallistuvana hybridiartefaktina. Lukemalla tutkielmani, uskon että moni kalastaja voi hahmottaa esimerkiksi saaliskuvien estetisoivia merkitystuotantoja, jotka peittelevät globaalin kalastusmatkailubisneksen ympäristöllisiä seurauksia. Uskon tutkielmani tarjoavan kieltä monille itsestäänselville ja luonnollisena pidetyille kalastuksen ja saaliskuvaamisen tavoille, erityisesti mitä suhteen luontoon kalastuksessa ajatellaan olevan.

Tulosten subjektiivista luonnetta voi olla kuvaamassa saaliskuvan ”ohikatsomisen” ajatus. Tutkimukseni tavoitteena oli myös nähdä mitä kuvat eivät esitä eli mitä jää kuvan ulkopuolelle. Kuvan ohikatsomisen tuloksena voi pohtia, mitä saaliskuvat eivät kerro kalastuksesta ja sen luontosuhteesta, vaikka teoreettis-metodologisen puitteistamisen ja näkökulmani mukaan ne sitä oivasti

visualisoivat. Tosiasiassa sellaista, jota en kuvassa näe, en näe. Kuitenkin kalastus tulee yllättävän monipuolisesti saaliskuvissa ilmi, jos ei suoraan, niin näkyvien asioiden kautta. Otetaan esimerkiksi kalastukseen olennaisena kuuluva odotus ja jännitys. Saaliskuva ei ole esittämässä niistä kokemuksellisista hetkistä, joissa kalan käymistä pyydykseen odotetaan. Saaliskuva kuitenkin välillisesti kertoo antonyyminä odotuksen kohteen täydellistymisestä eli saaliin saamisen. Odotus näkyy saaliskuvassa odotuksen vastakohtana esityksenä. Toisena esimerkkinä voi ajatella toisenlaista odottamista, kalastuksen valmistelua, suunnittelemista ja unelmointia, joka erityisesti kalastukseen kuluttamisena kuuluu. Saaliskuvilla onkin huomattava tehtävä muistuttamassa ja muodostamassa näitä tulevan haaveita. Tätä minulle ei kerro saaliskuvan visuaalinen ulkomuoto, vaan subjektiivinen kokemukseni kalastuksesta. Kolmantena tulee mieleen saaliskuvien onnistumisia korostava luonne. Kun tiedetään kalastukseen kuuluvina seikkoina saaliittomat kalaretket ja karkuutetut kalat, näyttäytyy saaliin esitleminen ”onnena” ja epäonnen vastakohtana. Onnistumisen esittäminen kertoo siten kuvan katsojalle epäonnesta kalastukseen olemuksellisesti kuuluvana, vaikka sitä ei kuvassa näkyvästi esitetäkään.

Edellä kuvattujen johtopäätösten tekeminen tuskin olisi mahdollista ilman tutkijan henkilökohtaista ja aiempaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Millainen arvo subjektiivisilla tuloksilla siis on? Kuten metodologiassani kerroin, tuloksillani on ehdottava luonne. Sitä kuinka yleistettävänä ja vakuuttavina lukija tulokseni tulkitsee, en voi tietenkään itse tehdä, vaan tämä kriittinen tehtävä jää lukijalle. Toisaalta, olen tuonut ilmi tutkimukseni luonnetta, mutta korostan sen merkitystä tulosten lukemisessa. Tulkintani saaliskuvista osallistuvat diskursiivisiin käytäntöihin, joten ne rakentavat osaltaan todellisuutta ja pitävät yllä valtasuhteita, mutta myös läpivalaisevat ja haastavat niitä.

Jos lukija pitää tulkintojani uskottavina, tutkimukseni tuloksia voi kokeilla siirtää muihin luontoaktiiviteettien tutkimiseen. Ympäristö- ja luontokasvatukselle tutkimukseni voi antaa eritellyn esimerkin luontosuhteen materiaalisesta ja diskursiivisesta rakentumisesta.

8.3. Kalastuksen ympäristölliset näkymät

Saaliskuva ei ole pelkästään kuvaus luonnosta ja ihmisen luontosuhteesta, vaan yhteiskunnasta ja sen tulevaisuudesta (ks. Valkonen 2010, 47). Saaliskuvat osana muita vapaa-ajankalastuksen kuvastoja muodostavat kuluttajien käsitystä kalastuksen toivotuista toteuttamisen tavoista. 2000-luvulla kalatalouden haasteena on koettu ammatillisen kalastuksen ammattikunnan vähentyminen, kun samalla ulkomaisen kalaruoan tuonti kasvaa (Luke 2017; Salmi 2013). Kotimaiselle kalaruoalle olisi kysyntää kala- ja lähiruoan arvostuksen lisääntymisen myötä. Vapaa-ajankalastuksella voi olla suurta merkitystä kotimaisen kalan saatavuuden, kalakantojen ekologisen tilan ja vesistöjen käytön kannalta. Vapaa-ajankalastuksen ja kalaruoan tuotannossa on siten perusteltua syytä yhteensovittamiseen.

Kestävän kehityksen diskurssin myötä kalastuksen alueella käydään kamppailua kestävyyden määreistä, siitä millainen on *kestävää kalastusta*. Kuten olen tuloksissa kuvaillut, kestävyys on ensi sijassa haluttu esittää kalakantojen ekologisena kestävytenä. Kalastuksen urheilulliset orientaatiot korostavat vesistönhoidollisia toimia ja sen mukainen eetos voidaankin katsoa paljolti Suomessa vakiintuneen urheilukalastuksen perinnöstä. Kalastuksen kestävyyttä tulisi kuitenkin tarkastella laajempaan kysymyksenä, kuin pelkkänä paikallisena ekologiana.

Ylikansallisessa mittakaavassa tulee tunnustaa vapaa-ajan aktiviteettien paikalliset ja globaalit ympäristölliset vaikutukset. Kestävyyden tavoittelun kannalta ei ole ihan sama, miten sitä tehdään. Olennaisin kritiikki liittyy kalastuksen materiaaliin ehtoihin. Kalastuksen mahdollistuminen on kiinni monenlaisesta materiaalisesta tekniikasta. Kalastuksen toteuttamiseen tarvitsee välineitä kuten vapoja, keloja, siimoja, vieheitä, haaveja, verkkoja, pyydyksiä, vaatetusta ja niin edelleen. Liikkuminen vaatii useimmin jonkinlaista kuljetusvälinettä, kuten autoa tai jopa lentokonetta. Ihmiskehon energiantarve tyydytetään ruoalla, jonka valmistaminen vaatii teknologiaa. Mikään näistä teknologioista ja käytännöistä ei voi tapahtua ilman luonnon materiaaleja. Vaikka kalastuksen tapahtumapaikkana olisi erämaa ja luonnon piirteet sellaisena kalastustoiminnassa säilytetäänkin, on paikassa tapahtuvalla toiminnalla vaikutuksia luonnonympäristöihin aina josakin muualla, viime kädessä joissakin paikoissa.

Itsensä luontoystävälliseksi esittävän kalastuksen ongelma on itseriittoisuuden harha. Kalastuksella on aina negatiiviseksi arvoitettavia vaikutuksia luonnonympäristöihin, joita ei voida kieltää. Spatiaalinen luonnon suojelu asettuu selvittämättömään ristiriitaan kalastustoiminnan ympäris-

tövaikutusten kanssa. Kalastuksen vuoksi suojeltu luonto tulee suojelluksi globaalisti hajautettujen ympäristöseurausten hinnalla, eikä kalastuksen oikeuttaminen luonnonsuojelulla ole siten ekologisesti eikä eettisesti ongelmatonta.

Kalastuksen palveluistuminen voi tulla perustelluksi mahdollisuutena supistaa materiaalista kulutusta. Kalastuksen ostaminen tuotteena voi ajatella vähentävän tarvetta hankkia kalastusvälineitä, sillä palveluntuottaja tarjoaa tarvittavat välineet sen sijaan, että asiakas hankki omat varusteet. Huomio voi olla tilanteisesti perusteltu. Olennaisempaa on kysyä, miten kuluttaja kokee visuaalisen kalastuskuvaston kutsun kulutukseen? Samoin on perusteltua kysyä, johtaako luonnon elämyksellinen kuluttaminen ympäristölliseen sivistymiseen? Kalastuksen materiaaliset seuraukset ovat aina jossakin ja siksi tulee arvioida myös ”kasvatustoiminnan” ympäristöllisiä kustannuksia, kuin myös sosiaalista oikeudenmukaisuutta.

Postproduktionistinen kehityssuunta kalataloudessa asettaa haasteen kalavesien ja kalastuskäytäntöjen legitimitetistä. Kun kalastava ja visuaalisesti näkyvä kalastaja on yhä useammin kaupunkilainen, urbaani luonnonhyödyntäjä, paikallisten ihmisten mahdollisuudet kalastaa eivät ole itsestäänselvyys. Postproduktionistisessa siirtymässä kalastukseen liittyvien mielikuvien poliittisuus koskettaa maaseudun ja periferoiden ihmisiä määrittäen ja arvottaen epäedullisesti heidän luontosuhteitaan. Kalastus lähiluontosuhteena voi tulla toteuttajilleen ymmärtämättömällä tavalla rajoitetuksi, vaikka rajoitukset perustellaan ”tasa-arvolla” ja ”ekologisella kestävyydellä”. Kaiken teollisen ulkopuolisen kalastuksen näkeminen, ymmärtäminen ja juridinen määrittäminen vapaa-ajankalastukseksi väheksyy maaseudun ihmisen kalastusta perinteiden ylläpitona ja käytännöllisenä toimeentulon lisänä.

Luonto vapaa-ajan näyttämönä ja ympäristösivistyksen kohteena voi idealisoitua romanttisena ja elitistisenä ”korkealuontona” (Hemmi 2005, 331, 332). Kalastuskohteiden sääntely luonnonsuojeluna on varaamassa kalavarat ja erämaiset luontokohteet maksukykyisten turistien käyttöön. Kalavesien yksityisomistuksen pohjalta kalastajien erioikeudet eivät tällöin näyttäydy ongelmana, kunhan kalastus ei uhkaa paikallisia luonnonarvoja. Paikallisten kalastusperinteiden väheksyminen ja ulkomaisen kalastuskulttuurin ihannoiti perustellaan kotimaisten jalokalakan-tojen huonolla tilalla. Kalastuksessa kohdattu luonto on kapea, kuin myös jokaisessa kalastusmuodossa kohdattu luonto on koko kalastuskulttuurin luontosuhdetta kapeampi. Kalastuksessa kohdatun luonnon romantisointi häivyttää luonnon laajuutta, monimuotoisuutta ja kompleksista suhdetta ihmiseen. Tällöin luonnonsuojelu kapeutuu ja kohdistuu yksinkertaistettuna tiettyihin avainlajeihin tai biotooppeihin (Suonpää 2002, 193).

Kalastuspoliittista keskustelua leimaa yleistäminen ja vastakkainasettelu. Samaan aikaan kalastuksen hallinta on keskusjohtoista (Salmi 2013). Kestävän kalastuspolitiikan kannalta olisi tunnistettava luontosuhteiden monimuotoisuus ja paikallisuus. Luonnon ja kalastuksen sisältöä ei tule määrittää yleistävästi, sillä optimaalia luontosuhdetta, kuin kalastustakaan ei voi määrittää edes Suomen kokoiselle alueelle huomioimatta paikallisia erityispiirteitä. Kalastuksen hallinnan, kuin myös ympäristökasvatuksen, tulisi huomioida luontosuhteiden monimuotoisuutta yhden ideaalisuhteen sijaan sekä kohtaamamme luonnon materiaalista ja diskursiivista rakentumista.

Lähteet

- Arlinghaus, Robert, Cooke, Steven, Schwab, Alexander & Cowx, Ian 2007a. Fish welfare: a challenge to the feelings-based approach, with implications for recreational fishing. *Fish and Fisheries*, 8, 57 – 71.
- Arlinghaus, Robert, Cooke, Steven, Lyman, Jon, Policansky, David, Schwab, Alexander, Suski, Cory, Sutton, Stephen G. & Thorstad, Eva 2007b. Understanding the complexity of catch-and-release in recreational fishing: an integrative synthesis of global knowledge from historical, ethical, social, and biological perspectives. *Reviews in Fisheries Science*, 15, 75 – 167.
- Barthes, Roland 1985. Valoisa huone. Suom. Martti Lintunen, Esa Sironen & Leevi Lehto. Helsinki: Kansankulttuuri ja Suomen valokuvataiteen museon säätiö.
- Björn, Ismo 1999. Kaikki irti metsästä. Metsän käyttö ja muutos taigan reunalla itäisimmässä Suomessa erätaloudesta vuoteen 2000. Helsinki: Suomen historiallinen seura
- Carini, Robert M. & Weber, Jonetta D. 2015. Female anglers in a predominantly male sport: Portrayals in five popular fishing-related magazines. *International Review for the Sociology of Sport*, 52(1), pp. 45 – 60.
- Cederberg, Göran & Hansen, Jens Plough 2003. Urheilukalastuksen historia. Teoksessa Walberg, Anders. Kalastuksen suurtieto. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Cooke, Steven J., Hogan, Zeb S., Butcher, Paul A., Stokesbury, Michael J.W., Raghavan, Rajeev, Gallagher, Austin J., Hammerschlag, Neil & Danylchuk, Andy J. 2016. Angling for endangered fish: conservation problem or conservation action? *Fish & Fisheries*, 17. 249-265.
- Dahlström, Harri 2008. Vapaa-ajan pyyntitavat rannikolla ja avomerellä. Julkaisussa Lappalainen Ari (toim.). X Kalastusmuseopäivät 2007. Merikalastus-symposium 25.20.2007 Kotka. Kalastusmuseo-yhdistys ry. Julkaisuja 19, 91 – 98
- Eder, Klaus 1990. The New Politics of Class. Social Movements and Cultural Dynamics in Advanced Societies. Sage: London.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Fiske, John 1992. Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimukseen. Toimittanut ja suomentanut Veikko Pietilä, Risto Suikkanen ja Timo Uusitupa. Tampere: Vastapaino.
- Foucault, Michael 1982. The archeology of knowledge. New York: Pantheon Books
- Hall, Stuart 1999. Identiteetti. Suomentanut ja toimittanut Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino
- Haila, Yrjö 2004. Retkeilyn rikkaus. Luonto ympäristöhuolen aikakaudella. Helsinki: Kustannus Oy Taide.
- Haila, Yrjö & Levins, Richard 1992. Ekologian ulottuvuudet. Tampere: Vastapaino.
- Haila, Yrjö & Lähde, Ville 2003. Luonnon poliittisuus. Teoksessa Haila Yrjö & Lähde Ville (toim.) Luonnon politiikka. Jyväskylä: Gummerrus. 7 – 36.

- Hemmi, Jorma 1995. Ympäristö- ja luontomatkailu. Virolahti: Vapaa-ajan konsultit.
- Hemmi, Jorma 2005. Matkailu, Ympäristö, Luonto: Osa 2. Sotkamo: Suomen pienkustantajat.
- Herkman, Juha, Jokinen, Arto & Lehtimäki, Markku 1995. Vanhan Aatamin uudet vaatteet. Teoksessa Mikko Lehtonen (toim.) Aatamin puvussa: Liaanilla Hemingwaysta Königiin. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jokinen, Arto 1995. Potentiaalinen peto. Police-aurinkolasimainoksen maskuliiniset merkit. Teoksessa Mikko Lehtonen (toim.) Aatamin puvussa: Liaanilla Hemingwaysta Königiin. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Eero, Suoninen 1999. Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.
- Innanen, Mikko 2001. Isyys ja äitiys nuorten kertomana: Lukiolaisten tyttöjen ja poikien kirjoituksia. Jyväskylä: LIKES Research Center for Sport and Health Sciences.
- Kananen, Jorma 2014. Netnografia: verkkoyhteisöjen tutkiminen opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja.
- Kekäle, Jari 2007. Postmoderni isyys ja uskonnollisuus - Tarinallinen näkökulma. Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja.
- Koivula, Eeva & Saastamoinen, Olli 2005. Näkökulmia luontomatkailuun ja sen tulevaisuuteen. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kozinets, Robert 2010. Netnography: Doing Ethnographic Research Online. Los Angeles: SAGE, 2010.
- Kuronen, Tuomas 2011. Ritual in constructing strategic leadership mythologies. Doctoral dissertation. Helsinki: Aalto university.
- Kuronen Tuomas & Virtaharju, Jouni 2015. The Fishing President: Ritual in constructing leadership mythology. Saatavilla: <http://www.sagepublications.com>
- Lappalainen, Ari 1998. Kalastuskulttuuri muuttuvassa yhteiskunnassa. Etnologinen analyysi kalastuskulttuurin muuttumisesta Pohjois-Karjalan Höytiäisellä 1890-luvulta 1990-luvulle. Vammalan Kirjapaino Oy: Vammala
- Lehtonen, Mikko 2014. Maa-ilma: Materialistisen kulttuuriteorian lähtökohtia. Tampere: Vastapaino.
- Luke 2017. Luonnonvarakeskus. Kalanulkomankauppa. Saatavilla: http://stat.luke.fi/kalan-ulkomankauppa-2017_fi. (Luettu 18.4.2018.)
- Luoma, Pentti 2008. Luonto vapaa-ajan resurssina Pohjois-Suomessa. Teoksessa Karjalainen, Timo, Pentti Luoma, Kalle Reinikainen & Jarno Valkonen. Ympäristösosiologian Virrat Ja Verkostot: Juhlakirja Professori Timo Järvikosken 60-vuotispäivänä. Oulu: Oulun yliopisto.
- Lüthje, Monika 2010. Miten matkailijat hankkivat elämyksiä?: Havaintoja matkailijoiden toimintaperiaatteista internetin keskusteluryhmissä. Matkailututkimus

Markuksela, Vesa, 2013. "Aisti Kuin Kala": Etnografia Vetouistelun Veljeskunnan Kilpailukäytännöstä. Lapin yliopistokustannus.

Mikkola, Jukka & Yrjölä, Rauno 2003. Suomalaisen vapaa-ajankalastuksen ja -kalastajan olemuksesta vuosituhannen vaihteessa. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kalatutkimuksia 187. Helsinki: Editaprima Oy.

Mordue Tom, 2009. Angling in modernity: A tour through society, nature and embodied passion. *Current Issues in Tourism*, 12(5-6), pp. 529 – 552.

Neuvonen, M., Sievänen, T. & Pouta, E. 2005. Virkistyskalastajien harrastajaprofiilit. Kestävät käytännöt matkailun suunnittelussa ja kehittämisessä. *Metla Työraportteja* 20, 35-45. Saatavilla: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2005/mwp020.htm>. (Luettu 18.4.2018.)

Nieminen, Jere 2015. Hirviä ja ihmisiä: Hirven yhteiskunnallisen läsnäolon hallinta 2000-luvun alussa. Tampere: Tampere University Press.

Peltola, Taru & Åkerman, Maria 2012. Roskiskarhut ja politiikan aineellisuus. *Alue ja ympäristö* 41, no. 2, 46 – 57.

Pink, Sarah 2007. *Doing Visual Ethnography*, 2nd ed. London: Sage

Pitkänen, Kati & Vepsäläinen, Mia 2005. Mökille hommiin ja hiljaisuuteen - Mökkeilymotiiveista. Teoksessa Pitkänen, Kati & Kokki, Ruut (toim.) *Mennäänkö mökille?: Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyyn Järvi-Suomessa*. Savonlinna: Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskus.

Rannikko, Pertti 2008. Sivakan metsät avoimina ja suljettuina tiloina. Teoksessa Knuuttila, Seppo, Rannikko, Pertti, Oksa, Jukka, Hämynen, Tapio, Itkonen, Hannu, Kilpeläinen, Heidi, Simula, Mikko, Vakimo, Sinikka & Väisänen, Marjaana (toim.) *Kylän paikka - Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 25 – 59.

Rannikko, Pertti 2009. Postproduktivismi metsässä. Teoksessa Karjalainen, Timo, Pentti Luoma, Kalle Reinikainen & Jarno Valkonen. *Ympäristö-sosiologian Virrat Ja Verkostot: Juhlakirja Professori Timo Järvikosken 60-vuotispäivänä*. Oulu: Oulun yliopisto, 83 – 95.

Rannikko, Pertti 2016. Työpaikasta vapaa-ajan ympäristöksi. Metsäkylien muuttuvat tehtävät Suomen ja Venäjän Karjalassa. Teoksessa Paaskoski, Leena, Heikki Roiko-Jokela, Anne Kaljunen, Reetta Karhunkorva, Antti Koskimäki & Anneli Viherä-Saarnio (toim.) *Metsä Tekee Hyvää! Pun-kaharju: Lusto - Suomen Metsämuseo*, 93 – 106.

Ronkainen, Suvi 2004. Kvantitatiivisuus, tulkinnallisuus ja feministinen tutkimus. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.) *Feministinen Tietäminen: Keskustelua Metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 44 – 69.

Ronkainen, Suvi, Pehkonen Leila, Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro.

Rossi, Leena-Maija 2003. *Heterotehdas: Televisiomainonta Sukupuolituotantona*. Helsinki: Gaudeamus.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Saatavilla: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. (Luettu 19.2.2018.)

Saarinen, Jarkko 1996. "Matkailun maisemaan". Saariselän matkailun vetovoimatekijät. Teoksessa Saarinen, Jarkko, Jari Järviluoma & Anna-Liisa Sippola (toim.) Luonto Virkistys- Ja Matkailuympäristönä. Rovaniemi: Metsäntutkimuslaitos, 49 – 77.

Saarinen, Jarkko 2002. Luonto "uuden matkailun" elämystuotannossa: katsaus Pohjois-Suomen luontoon perustuvan matkailun kehitykseen. Teoksessa Saarinen, Jarkko ja Järviluoma, Jari (toim.) Luonto matkailukohteena: virkistystä ja elämyksiä luonnosta. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 866. Rovaniemi: Metsäntutkimuslaitos, Rovaniemen tutkimusasema.

Saaristo, Kimmo 2000. Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertiisi. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 66. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Salmi, Hannu 2004. Suudelma. Turku: Faros.

Salmi, Pekka 2013. Ohjauksesta vuorovaikutukseen: Kalastuksen hallinnan haasteet. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta.

Schulze, Gerhard 2005. Die Erlebnisgesellschaft: Kultursoziologie der Gegenwart. 2. laitos. Campus Verlag, Frankfurt am Main.

Selänniemi, Tom 1994. Pakettimatka pyhään paikkaan: Suomalaisturistit Ateenassa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Sepänmaa, Yrjö 2012. Flows, Vortices, and Counterflows: Artification and Aesthetization in Chiasmatic Motion on a Mobius Ring. Contemporary Aesthetics, p. np. Saatavilla: <http://www.contempaesthetics.org/newvolume/pages/article.php?articleID=646> (Luettu 18.4.2018.)

Seppä, Anita 2012. Kuvien tulkinta: Menetelmäopas kuvataiteen ja visuaalisen kulttuurin tulkitsijalle. Helsinki: Gaudeamus.

Seppänen, Janne 2002. Katseen voima: Kohti visuaalista lukutaitoa. Tampere: Vastapaino.

Seppänen, Janne 2005. Visuaalinen kulttuuri: Teoriaa ja metodeja mediakuvaan tulkitsijalle. Tampere: Vastapaino.

Seppänen, Janne & Väliaverronen, Esa 2012. Mediayhteiskunta. Tampere: Vastapaino.

Sievänen, Tuija & Neuvonen, Marjo 2011. Luonnon virkistyskäyttö 2010. Metlan työraportteja. Working Papers of the Finnish Forest Research Institute 212. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp212.htm>. (Luettu 10.2.2018)

Simula, Mikko 2012. Luonnossa liikkumisen kulttuuriset representaatiot - Diskurssianalyysi suomalaisten luonnossa liikkumista käsittelevistä haastatteluista. Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisiä julkaisuja – Väitöstutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Snyder, Samuel 2007. New streams of religion: Fly fishing as a lived, religion of nature. Journal of the American Academy of Religion. 75(4),

Soppela, Juha 2009. Lohenkalastajan monet kasvot: Vertaileva typologiatutkimus kalastusmatkailun vetovoimatekijöistä sekä kalastuksesta harrastuksena Lapin ja Kuolan niemimaan lohijoilla. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Suonpää, Juha 2002. Petokuvan raadollisuus: luontokuvan yhteiskunnallisten merkitysten metsästys. Tampere: Vastapaino.

Suonpää, Juha 2007. Sacred places: A journey among the tourist scenes of the world | Pyhät paikat : matka turismin näyttämöille. Helsinki: Maahenki.

Tiainen, Sulo 2016. Perhokalastuksen kiehtova maailma. Porvoo: Bookwell Oy.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Ulkuniemi, Seija 2005. Valotetut Elämät: Perhevalokuvan lajityyppiä pohtivat tilateokset dialogissa katsojien kanssa. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Urry, John & Larsen, Jonas 2011. The Tourist Gaze 3.0. 3rd ed. London: SAGE.

Valkonen, Jarno 2003. Lapin luontopolitiikka. Analyysi vuosien 1946-2000 julkisesta keskustelusta. Tampere: Tampere University Press.

Valkonen, Jarno 2004. Luontokäsitysten politiikka Lapissa. Sosiologia 41(3), 112-126.

Valkonen, Jarno 2005. Saamelainen luontosuhde: Käytännölliset ja kertomukselliset ulottuvuudet. Kulttuurintutkimus, 22(4), 15 – 26.

Valkonen, Jarno 2010. Ympäristösosiologia. Helsinki: WSOY

Valkonen, Jarno & Salonen, Toivo 2013. Reittejä Luontosuhteeseen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Varis, Markku 2001. Erägenre ja metsästyksen ideologia. Teoksessa Eila Jeronen & Marjatta Kaikkonen (toim.) Ympäristötietoisuus - Näkökulmia eri tieteenaloilta. Oulu: Oulun yliopisto.

Virkistyskalastus Suomessa nyt ja tulevaisuudessa 2002. Maa- ja metsätalousministeriö. Kala- ja riistaosasto. Maa- ja metsätalousministeriön vapaa-ajan kalatalouden kehittämisstrategia. Helsinki: Printlink Oy.

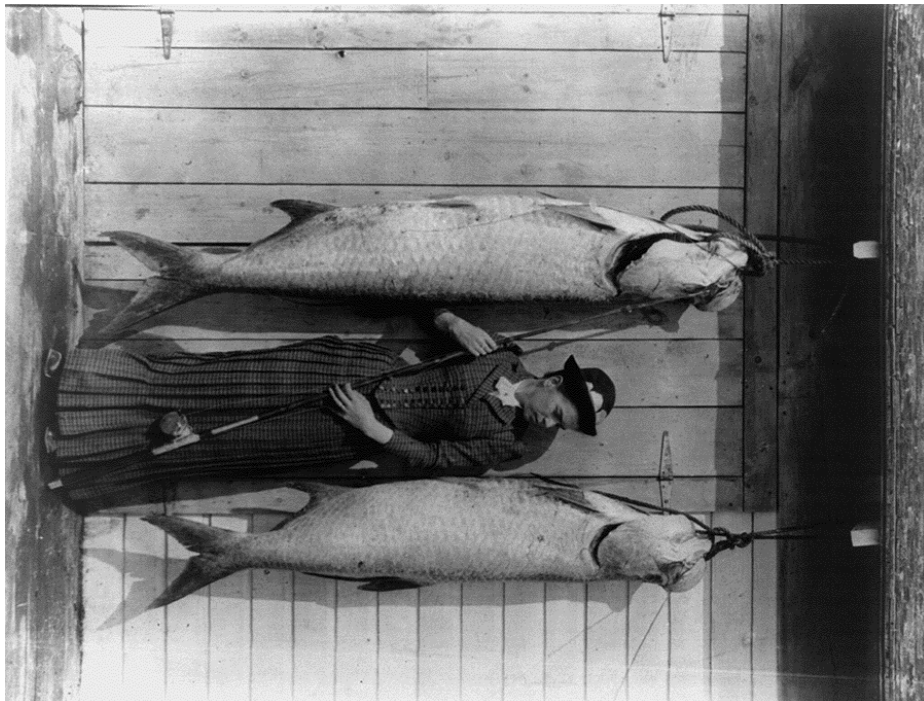
Vuoristo, Kai-Veikko & Vesterinen, Nina 2009. Lumen ja suven maa: Suomen matkailumaantiede. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY

Williams, Raymond, 2003. Luontokäsitykset. Teoksessa Haila Yrjö & Lähde Ville (toim.) Luonnon politiikka. Jyväskylä: Gummerrus, 40 – 66

Åkerman, Maria 2009. Hybridit ja ympäristön politiikka: toimijaverkkoteoria tutkimusorientaationa. Teoksessa Massa, Ilmo (toim.) Vihreä teoria. Helsinki: Gaudeamus, 238-260.

Kuva 10 © Ville Hyvönen

Kuva 11 <http://moldychum.squarespace.com/home-old/tag/vintage-fishing?currentPage=13>

Kuva 12 © Jouni Niemelä

Kuva 13 <https://5280angler.com/catch-and-release-underwater-trout-2/>

Kuva 14 © Janne Kupulisoja

Kuva 15 <https://www.perhokalastajat.net/kuvagalleria/displayimage.php?pid=38140>

Kuva 16 © Kalastusmuseum, SKK-kuva-aineisto

Kuva 17 © Jaana Vetikko

Liite 1

Kuva 18 ©Juhani Mäkelä

Kuva 19 ©Matti Kettunen

Liite 1

Kuva 20 ©Eero Koukkarinen

Kuva 21 © Juho Huuska

Liite 2

Onko sinulla saalisvalokuvia? Voisitko antaa niitä tutkimuskäyttöön?

Hei,

Teen pro gradu- tutkielmaa Lapin yliopistoon kasvatustieteen tiedekuntaan. Aiheeni on vapaa-ajankalastus. Jotta tutkimus olisi mahdollinen tarvitsen aineistoa.

Tutkimus kohdistuu saalisvalokuvii eli kuviin joissa on esillä kalastajan pyydystämä kala. Tällaisia kuvia on monenlaisia ja olen kiinnostunut erilaisista saaliskuvista: sellaisista joissa on kala ja kalastaja, pelkkä kala, kala ja rekvisiittaa, jne. Kaikki sellaiset kuvat jotka voi tulkita saaliskuvaksi otetaan kiitollisin mielin vastaan.

Tarvitsen kuvia analyysiä varten ja aineistoesimerkeiksi. Tämä tarkoittaa, että kuvan kuvaoikeuden haltija antaa kuvan käyttöoikeuden kirjalliseen pro gradu –julkaisuun sekä pro gradun verkkojulkaisuun Lapin yliopiston Lauda-järjestelmään. Muutoin kuvia ei tulla käyttämään, säilyttämään tai jakamaan. Lisäksi tutkija sitoutuu noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä kuvia käsitellessään ja käyttäessään. Kuvien lähettäminen tutkijalle katsotaan tutkimukseen vaatiman yksinomaisen käyttöoikeuden luovuttamiseksi.

Kuvia voi lähettää s-postitse osoitteeseen plepisto@ulapland.fi tai Google Driven Google Photos kautta (Petteri Lepistö). Mikäli jokin muu järjestely tuntuu paremmalta ota yhteyttä s-postitse tai puhelimitse 040-8086771.

Tutkielmasta lyhyesti

Tutkimuksen työnimi on Diskursiivis-materiaalinen kuva-analyysi vapaa-ajankalastajien saalisvalokuvista – Tarkastelussa luontosuhdemerkitykset.

Tutkimuksessa tarkastelen millaista luontosuhdetta vapaa-ajankalastajien saalisvalokuvat ilmentävät. Luontosuhteella viitataan kalastuksessa tapahtuvaan luonnon ja ihmisen vuorovaikutteisuuteen. Kalastus on ihmisen aktiivista elämistä osana luontoa, vuorovaikutusta luonnon ja ihmisen välillä, joka tuottaa, uusintaa sekä uudistaa kulttuurisia merkityksiä.

Tutkimukseni aineistona ovat vapaa-ajankalastuksen saaliskuvat. Ajattelen saaliskuvan käytännöllisenä ja symbolisena tiivistymänä kalastuksen käytännöistä, joka heijastelee käsityksiämme luonnosta ja suhteestamme siihen. Saaliskuva siis kertoo kalastuksen luontosuhteesta käytännöllisenä ja symbolisena tekemisenä.

Pyrkimykseni on tietoisuuden lisääminen kalastuksen luontosuhteen laadullisista piirteistä sekä yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta ulottuvuudesta. Se antaa analyttistä välineistöä ihmisen ja erityisesti kalastuksen luontosuhteesta käytävään keskusteluun sekä kalastuspolitiikan kehittämiseen. Lisäksi se tekee avauksia kalastuksen ympäristökasvatuksellisten funktioiden suuntaan.

Tutkielman on tarkoitus valmistua keväällä 2018 ja sen voi aikanaan käydä lukemassa osoitteessa: <https://lauda.ulapland.fi/> .

Liite 3

Analyysirunko

Analyysikysymykset jokaiselle kuvalle (Analyysin 1. vaihe)

Mistä visuaaliset järjestykset koostuvat? (Mikä on kuvan perusrakenne?)

Millaisista elementeistä saalisokuvaesitys muodostuu?

(esimerkiksi: kala, tausta, ihminen, kalastusvälineet, vesi)

Miten visuaaliset järjestykset asettuvat? (Mitä kuvassa tehdään/tapahtuu?)

Miten elementit asettuvat suhteessa toisiinsa?

Mitä "elementit" tekevät?

Analyysikysymykset aineistolle (Analyysin 2. vaihe)

Mikä on tyypillistä? Millaisia kuvatyylejä ja kuvatyyppejä voi tunnistaa? Millaisia käytäntöjä löytyy?

Mikä on harvinaista?

Millaisia perusrakenteita kuviin muodostuu?

Tulkinta (Analyysin 3. vaihe)

Mitä ja miten nämä löydökset merkitsevät? Mihin ne liittyvät? (Miksi näin tehdään?)

Millaisia paikkoja, rooleja, asemia ja identiteettejä löydökset (tyypilliset piirteet, käytännöt, kuvan perusrakenteet) tuottavat saalisvalokuvan sisällölle?

⇒ millaisena kalastuksen luontosuhde näyttäytyy ja rakentuu näiden tulkintojen kautta?